Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…най 1921 оной …ин 21-нээ гарана | № 59—60 (17182—17183) | 1986 оной мартын 9, воскресени | Сэн 5 мүн.

«ОРОНОЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКА ХҮГЖЭЛТЫЕ ХУРДАДХАХА ГЭЭШЭ ЯМАР УДХАТАЙБ ГЭХЭДЭ, СОЦИАЛИЗМЫН ЭКОНОМИЧЕСКА БАЙГУУЛАЛТЫЕ НАРИЖУУЛАН ҺАЙЖАРУУЛЖА, ҮЙЛЭДБЭРИЛГЫН ХҮСЭНҮҮДЭЙ УРГАЛТАДА, ЭРДЭМ-ТЕХНИКЫН ДЭБЖЭЛТЭДЭ ШЭНЭ ХҮСЭН ТҮГЭС АРГА НҮХЭСЭЛНҮҮДЫЕ ЭЛСҮҮЛХЭ, МАНАЙ АРАДАЙ АЖАХЫН АСАРИ ЕХЭ НӨӨСЭНҮҮДЫЕ ХҮДЭЛГЭХЭ ГЭҺЭН УДХАТАЙ».

М. С. ГОРБАЧЕВ.

Советскэ Союзай Коммунис партиин XXVII съезд

86—1990 ОНУУДТА БОЛОН 2000 ОН ХҮРЭТЭРХИ ҮЕДЭ ССР-эй ЭКОНОМИЧЕСКА БА СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮД

…орон хэдэн зуун жэ-… …ганги байдалhаа түү-… …зони болзор соо га-… …иитын хүгжэлтэ дэб-… …орьёл өөдэ дабшаа, …алай бүхы hалбари-… …кари ехэ амжалтануу-… …аа. Тиигэжэ совет об-… …хүгжэнги социализмын …гараба.

…үеын совет хүнүүдэй …экономическа, эрдэм-… …болон соёлой тү-… …хэн байгуулагдаа. Му-… …ССР мэргэжэл шадаба-… …кадрнуудтай, хүсэтэ ин-… …оньhожоруулагда-… …ехэ хүдөө ажахы-тай, али бүхы талаараа хүгжэлтэ түгэс үйлэдбэрие хангадаг ажахынуудай hалбаринуудтай болонхой. Эрдэм, техникын хүгжэлтын олохон шэглэлнүүдээр оромнай дэлхэй дээрэ түрүү hуури эзэлдэг юм. Хүн зоной hуудал байдал саг үргэлжэ hайжаруулагдана, ажабайдалай социалис түхэл шэнжэ нарижуулан гуримшуулагдана, социальна үнэн зүбэй гол ёhон улам бүри гүйсэд дүүрэнээр бэелүүлэгдэнэ.

Капиталис байгуулалтада хабаатай доройтон уналганууд, үгытэй ядуу байдал, хүдэлмэригүйдэлгэ, ангиин ба үндэhэ яhанай үhөө хяhаан ула боложо, бусалтагүйгөөр үнгэрөө. Хүнүүдэй адли тэгшэ эрхэ, харилсаа холбоон, нэгэ нэгэндээ туhалалсалга, бодото демократи тогтоогдоо. Ажахыгаа түсэбэй ёhоор эрхилэлгын, арад зоной өөhэдыгөө социалис гуримаар хүтэлбэрилгын булюу hайн тала, олониитэ ажалшадай зохёохы арга боломжонууд бүри гүйсэд дүүрэнээр элирүүлэгдэнэ. Эб найрамдалай ба социальна хүгжэлтэ дэбжэлтын түшэг тулгуури болохо аха дүү социалис оронуудай хани нүхэсэл бэхижэнэ.

В. И. Ленинэй захяа заабаринуудые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлэн, Коммунис парти совет арадые социализмые нарижуулан hайжаруулгын, КПСС-эй XXVII съезд дээрэ тодорхойлогдоhон ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхалгын стратегиин үндэhөөр коммунизм тээшэ совет обществые саашадань дабшуулгын замаар хүтэлнэ.

1986—1990 онуудта болон 2000 он хүрэтэрхи үедэ СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд КПСС-эй программна уг зорилгонуудые бэелүүлхэ бодото даабаринуудые тодорхойлно.

I. 1981—1985 ОНУУДТА ОРОНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКА БА СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГОЛ ҮРЭ ДҮНГҮҮД

…XXVI съездын … [illegible] …гын хэмжээн 6 процентээр дээшэлжэ, 131 миллиард түхэригтэ хүрөө. [illegible]

Транспортоор ашаа зөөлгэ 15 процентээр ургаа. Сибирь болон Алас-Дурна зүгые хүгжөөхэдэ [illegible] Байгал-Амарай түмэр замаар поездүүд ябажа эхилээ.

[illegible] Хүн бүхэнэй хүртэсэдэ бодото ашаг олзо 11 процентээр ургаа.

[illegible]

Ажалай түлбэриин талаар сэхэ хүтэлбэрилэгдэдэг шухала хэмжээ ябуулганууд үнгэрэгдөө. Нүүрhэнэй промышленностиин хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай, хүдөө ажахын, ажалшадай диилэнхи хубиин салин хүлhэн нэмээгдээ. Арадай гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлhэ дээшэлүүлхэ талаар хараалагдаhан хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэжэ байна. Хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиин хэдэн шатын хүдэлмэрилэгшэдтэ нэмэлтэ хүнгэлэлтэнүүд тогтоогдоо. Түмэр замай болон гол мүрэнэй транспорт дээрэ, подрядна барилгын эмхинүүдтэ, мүн бусад зарим hалбаринуудта олон жэлдэ ажаллаhанай түлөө урмашуулгын түлөөhэн тогтоогдонхой. Эдэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлhэнэй ашаар 20 миллионhоо дээшэ хүнэй ажалай түлбэри дээшэлүүлэгдээ.

Хэрэглэмжын ниитын фонднуудhаа ородог түлөөhэн болон хүнгэлэлтэнүүд 25 процентээр дээшэлүүлэгдэжэ, 1985 ондо хүн бүхэнэй хүртэсэдэ абажа харабал, 530 шахуу түхэриг болоhон байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагшадай, наhа бараhан сэрэгэй алба хаагшадай бүлэнэрэй материально-гэр hуудалай байдал hайжаруулагдаа. Хүдэлмэришэд, алба хаагшад болон колхознигуудай пенсинүүдэй доодо захын хэмжээн дээшэлүүлэгдээ. 10 гаран жэлэй урда тээ удаанай амаралтада гараhан ехэ бүлэг хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай пенси нэмэгдээ. Хүдэлмэриин таhалгаряагүй стажтай байhанай түлөө пенсинүүдтэ нэмэлтэ тогтоогдоо.

Үхибүүдтэй бүлэнэртэ, хүдэлдэг эхэнүүдтэ туhаламжа үзүүлхэ талаар ехэ хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэhэн байна. Үхибүүнэйнгээ үендөө хүрэтэр харууhалhанайнь түлөө эхэ-эхэнэрнүүдтэ зарим хубинь түлбэритэй амаралта олгогдодог болонхой, үхибүүнэй түрэhэнтэй дашарамдуулан, нэгэн доро үгтэдэг тэдхэмжэнүүд ехэдхэгдээ. hургуулида ороодүй үхибүүдэй эмхи зургаануудта, интернат hургуулинуудта эдеэ хоолдо гаргашын хэм хэмжээн дээшэлүүлэгдээ, [illegible]

Хүн зониие медицинскэ талаарнь хангалга, тэдэнэй амаралтын эрхэ байдал hайжаруулагдаа. Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха талаар горитой хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдээ.

Арадай гэгээрэлэй системэ хүгжөөгдөө, юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй hургуулиие хубилгаан шэнэлэлгын хүдэлмэри эхилээ.

Соёл болон искусство хүгжөөгдэhэн байна. Соёл-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай, олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүдэй ба пропагандын ажал ябуулга нарижуулан hайжаруулагдаа.

Союзна республиканууддай экономико түсэбэй ёhоор хүгжөөгдэжэ, ниитэ гүрэнэй зорилгонуудые шиидхэлгэдэ тэдэнэй туд бүхэнэй оруулдаг хубита дээшэлhэн байна. Территориально-үйлэдбэриин томо ехэ комплекснуудые бүридүүлжэ, хүгжөөхэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдээ. Ороной Зүүн болон Хойто районуудай байгалиин баялигууд хурдан түргэнөөр ашаглагдажа байнхай. Мүнөө Баруун Сибирь нефть олзоборилгын ниитэ союзна хэмжээнэй гурбанай хоёр хубиие, газай хахад хубиие үгэнэ.

Хүтэлбэрилгэ болон ажахы эрхилэлгые нарижуулан hайжаруулха, арадай ажахын бүхы шатануудта эмхидхэл, журамые бэхижүүлхэ талаар бэелүүлэгдэжэ байhан хэмжээ ябуулганууд шухала удха шанартай юм.

Ажахын бэеэ даагаад хүгжэхэ аргые үргэдхэхэ, нэгэдэлнүүд болон предприятинуудай харюусалгые дээшэлүүлхэ, энээнэй үндэhөөр үйлэдбэриин эсэсэй эгээл үндэр үрэ дүнгүүдые түйлаха талаар шэглүүлэгдэhэн экономическа туршалганууд промышленностьда, хүдөө ажахыда ба бусад hалбаринуудта хэгдэжэ байна. Ажахын тоосоон бэхижүүлэгдэнэ. Ажалаа хамтаараа эмхидхэлгын ба урмашуулгын, нэн түрүүн бригадна подрядта үндэhэлдэг ашаг үрэ ехэтэй түхэл шэнжэнүүд, онол арганууд үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнэ.

Ажахын ба соёлой байгуулалтада арадай депутадуудай [illegible]

Соведүүдэй, профсоюзуудай болон комсомолой [illegible] Мүнөө СССР 145 оронуудтай худалдаа наймаанай харилсаатай юм.

Гэхэтэй хамта арадай ажахые хүгжөөлгэдэ ургалтын эршэ дэлисэ удааруулагдаа, үйлэдбэриие эршэмтэйгээр хүгжөөлгэ hуларуулагдаа, тэрэнэй байгууламжые хүтэлбэрилгэ болон ажахые эрхилэлгые шэнэдхэн хубилгаха хүдэлмэри hанаhанда хүрөөгүй. Шэнэ техникэ ба технологи үйлэдбэридэ нэбтэрүүлжэ, ашаглаха хүдэлмэри хангалтагүйгөөр ябуулагдаа. Олохон эдлэл хэрэгсэлнүүдэй, тэрэ тоодо арадай хэрэглэмжын эд бараанай техническэ хэмжээн, шанар мүнөө үеын эрилтэнүүдhээ гээгдэжэ байнхай. Продукцяар хангаха тухай хэлсээнэй гурим хазагайруулагдаhан байгаа. Зарим республиканууд, министерствэнүүд, нэгэдэлнүүд болон предприятинууд ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэн хямдаруулха, материальна нөөсэнүүдые алмаха үйлэдбэриин хүсэнүүдые ашаглалгада оруулха талаар табан жэлэй түсэбөөр хараалагдаhан даабаринуудаа дүүргэбэгүй. **Энэнь ниитын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые үйлэдбэридэ түйлагдаhан хэмжээгээр хангахагүй, хүнүүдэй юумэ худалдажа абаха аргые эд бараагаар гүйсэд хангажа шадахагүй байдал тохёолдоhон байгаа.** Хүн зониие эдеэ хоолой зарим зүйлнүүдээр хангалгада бэрхэшээл түбэгүүд ушарна.

Хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгын ба бэлэдхэлэй хэмжээн түсэбөөр хараалагдаhанhаа доошоо байна. Энэнь юумэ гадаадада худалдалгын нэмэлтэ нөөсэнүүдые, эдеэ хоолой зүйлнүүдые гадаадаhаа худалдажа абахын тула валютын хэрэгсэлнүүдые бэдэржэ олохо эрилтэ табина.

Уласхоорондын байдалай орёо түгшүүрилтэй болоhонhоо уламжалан, СССР манай арад зондо амгалан тайбан байдал лаб хангахын тула, өөhэдыгөө хамгаалха хүсэеэ ёhотой хэмжээндэ байлгахын тула нэмэлтэ хүсэлэл оролдолгонуудые гаргаха баатай болоно.

Манай орон экономическа ба социальна хүгжэлтын бүхы шэглэлнүүдээр урагшаа дабшаа гэжэ үнгэрhэн түсэбтэ табан жэлэй бүхы дүнгүүд элирхэйлэн гэршэлнэ.

II. 2000 ОН ХҮРЭТЭРХИ ҮЕДЭ СССР-эй ЭКОНОМИЧЕСКА БА СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮД БА ЗОРИЛГОНУУД

Манай ороной дабшан орожо байhан арбан табан жэлхадаа социализмые нарижуулан hайжаруулгын, коммунизм байгуулгын замда түүхэтэ шухала үе саг болоно.

Арадай ажабайдалай материальна ба соёлой хэмжээе хэлбэришэгүйгөөр дээшэлүүлхэ гээшэ партиин экономическа стратегиин үндэр дээдын зорилго байгаа, мүноошье байhаар. Удаадахи үе шатада энэ зорилгые бэелүүлгэ социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхаха, эрдэм-техникын дэбжэлтын үндэhэ hуури дээрэ үйлэдбэриин ашаг үрые али болохоор эршэдхэхэ, дээшэлүүлхэ эрилтэ табина. Үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые, үйлэдбэриин харилсаае тон шэнэ шатада гаргаха, эрдэм-техникын дэбжэлтые даамайгаар хурдадхаха, экономико хүгжөөлгын стратегическэ шэглэлнүүдээр урагшаа хурдан түргэнөөр дабшаха, Совет засагай үнгэрhэн бүхы жэлнүүдтэ нөөсэлэгдэhэн хэмжээнтэй адлирхуу үйлэдбэриин хүсэ байгуулха ёhотой байнабди.

Энээнhээ уламжалан, 2000 он хүрэтэрхи үедэ иимэ юумэ бэелүүлхэ:

бүхы шатын ба социальна бүлэгүүдэй хүн зоной hуудал байдалые саашадань улам [illegible]

[illegible] …рамма бэелүүлхэ. Хүн бүхэнэй хүртэсэдэ бодото ашаг олзые 1,6—1,8 дахин дээшэлүүлхэ.

Үнэн сэхэ, hайн шанартай ажалай, мэргэжэл шадабариин ниитын нэрэ хүндые дээшэлүүлхэ. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлhэнэй ашаар ажалай түлбэриие нэмээхэ, тэрэниие урмашуулгын түхэл шэнжэнүүдые нарижуулан hайжаруулха. Эгээл бага хэмжээнэй салин хүлhэ ехэдхэхэ, хүн зонhоо налог татабари бага болгохо. Хараа шэглэлээ үргэлжэлүүлхэ. Ажалша коллективүүдые, зарим хүдэлмэрилэгшэдые моральна талаарнь урмашуулгые дээшэлүүлгэдэ түбхын түрүүндэ анхарал хандуулха. Ниитын аша туhада үнэн сэхээр хүдэлхэ, ажалайнгаа үрэ дүнгүүдэй түлөө обществын үмэнэ хубиин харюусалгатай байха мэдэрэлые хүн бүхэндэ эдэбхитэйгээр хүмүүжүүлхэ.

Хүн зониие бултыень ажалаар гүйсэд хангаха. Ажалайнь эрхэ байдалые арид hайжаруулха, гар ажалые бүри хурдан түргэнөөр хорооходо, үйлэдбэриин hалбарида тэрэнэй хубитые 15—20 процент хүрэтэр бага болгохо. Бүхы эрхэтэдэй зохёохы арга шадабариие хүгжөөхын, хэрэглэхын тула бии байгаа арга боломжонуудые үргэдхэхэ.

Эрхим шанартай. элдэб янзын эд бараагаар, ажаhуудалыень хангаха талаар совет хүнүүдэй улам ургажа байгаа эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые бүри гүйсэд хангаха. Гамтай hайнаар хэрэглэхэ талаар эрдэм ухаанда үндэhэлhэн хэм хэмжээнүүдтэ гол түлэб хүрэхэ, харин заримандань дүтэлхэ шухала. Гүрэнэй болон кооперативна худалдаа наймаанда рознично эд бараанай эрьесын хэмжээе, багсаабал, 1,8 дахин дээшэлүүлхэ. Ажаhуудал хангалгын хүгжэлтэ түгэс индустриие байгуулха, энээнэй үндэhөөр гэрэйнгээ ажахые эрхилэлгэдэ ажалай гаргашые эрид хороохо. Хэрэглэмжын соёл болбосоролые дээшэлүүлхэ, ажабайдалай социалис түхэл шэнжэдэ таараhан, хүнэй дүрбэн тэгшээр хүгжэн хүмүүжэлгэдэ, оюун ухаан бодолойнь эрилтэнүүдые дээшэлүүлгэдэ харюусаhан бодомжотой hайн эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые бүрилдүүлхэ арга олгохо байна.

Бүлэ бүхэнэй амяараа гэр байратай гү, али үмсын гэртэй байлгые хангаха талаар шэглүүлэгдэhэн шухалын шухала социальна зорилгые шууд сэхээр шиидхэхэ. 2 миллиардhаа доошо бэшэ дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүдые ашаглалгада оруулха. Хото городуудые, хүдөө нютагуудые болбосон түхэлтэй болгохо, гэр байрын жасые сахиха.

Түлөөhэгүй арадай гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын ба социальна хангалгын, ажалшадай амаралтын эрхэ байдалые hайжаруулгын ниитэ гүрэнэй системэнүүдые саашадань хүгжөөлгын шухала нүхэсэл болохо хэрэглэмжын ниитын фонднуудые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ хараа шугамаа үргэлжэлүүлхэ. Иимэ фонднуудай хэмжээе багсаамжалхада 2 дахин ехэдхэхэ.

Ороной элдэб нютагуудай онсо илгаануудые гүйсэд хараада абажа, хүн зоной үдэсын, түбхинэн нютагжуулгын политика бэелүүлхэ. Хүнүүдэй ами наhые утадхаха, ажалайнь үүсхэл эдэбхиие дээшэлүүлхэ, гэр бүлэ доторой байдалые бэхижүүлхэ, ургажа ябаа залуу үетэниие хүмүүжүүлхын, эхэнэрнүүдэй үхибүүдээ хүмүүжүүлхэhээ гадна, ажалай болон ниитын ажал ябуулгада эдэбхитэйгээр хабаадахын тула эгээл таарамжатай hайн эрхэ байдал байгуулха али бүхы арга олгохо. Үхибүүтэй бүлэнэртэ, залуу бүлэнэртэ гүрэн түрын зүгhөө үзүүлэгдэдэг туhаламжые үргэдхэхэ, нарижуулан hайжаруулха.

Дайнай болон ажалай ветерануудые, үндэр наhатай эрхэтэдые, инвалидуудые материальна, социально-ажаhуудалай талаарнь хангалгын хэмжээе дээшэлүүлхэ, пенсидэ гараhан аад, хүдэлхэ дуратай хүнүүдтэ ниитын ажалда хабаадахын тула бүри таарамжатай hайн арга боломжонуудые байгуулха. Тэрэ тоодо пенсинүүдэй доодо захын хэмжээе дээшэлүүлhэнэй, колхознигуудай, хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай эрхэ байдалые, социальна хангалгын хэмжээе удаа дараалан адлидхаhанай ашаар пенсеэр хангалгын гуримые нарижуулан hайжаруулха.

Совет хүнүүдэй элүүр энхые бэхижүүлхэ бүлэг хэмжээнүүдые бэелүүлхэ. Медицинскэ хангалгын шанарые хэлбэришэгүйгөөр дээшэлүүлхэ, бүхы хүнүүдэй бэеын элүүрые ходо ходо шалгажа байха. Эхэ болон үхибүүнэй элүүрые хамгаалгын хэмжээнүүдые шангадхаха. Элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудые, мүн санаторинуудые, амаралтын байшангуудые, пансионадуудые, аяншалгын эмхинүүдые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ, эдэ бүгэдэндэ хангалгые hайжаруулха.

Хүн зоной гэгээрэл ба соёлой хэмжээе дээшэлүүлхэ, тэдэнэй ухаан бодолой эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые гүйсэд хангаха. Совет хүнүүдые, илангаяа залуушуулые патриот ёhоной ба интернациональна мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлхэ. Үндэhэ яhанай соёлой уг баялигуудые сахин хамгаалха, арьбадхаха, Эсэгэ ороной болон дэлхэйн түүхын, соёлой памятнигуудые аршалан сахиха талаар эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулха.

Таhалгаряагүй hуралсалай ниитэ нэгэн гурим байгуулгые хангаха. Юрэнхы эрдэмэй hургуулиин ажал ябуулгые, техническэ мэргэжэлэй hуралсалай системые нарижуулан hайжаруулха, тусхай дунда болон дээдэ hургуулиие хүгжөөхэ, мэргэжэлтэдые hурган бэлдэлгын шанарые дээшэлүүлхэ, нэн түрүүн эрдэм-техникын дэбжэлтэтэй холбоотой шэнэ мэргэжэлнүүдээр кадрнуудай дүршэл шадабариие дээшэлүүлхэ.

Бүхы шатын хүн зоной сүлөө сагые эмхидхэлгын түхэл шэнжэнүүдые hайжаруулха. Хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай хубитые дээшэлүүлгые хараада абаhан түлбэритэй амаралтын болзорые үргэдхэхэ. Хамтын саад ургуулгые, огород тарилгые үргэнөөр хүгжөөхэ.

Олониитын дунда физкультура болон спорт хүгжөөлгые урмашуулан hайшааха, хүнүүдэй ажабайдалда тэдэниие үргэнөөр нэбтэрүүлхэ арга олгохо.

Оршон тойронхи байгаалиие сахин хамгаалгын хүдэлмэри эршэмтэйгээр ябуулха, байгаалиин нөөсэ баялигуудые гамтай наринаар ашаглаха.

Үйлэдбэриие гол түлэб хүгжэлтын эршэтэ замда гаргаха, ниитын ажалай бүтээсэ эрид дээшэлүүлхэ, энээнэй үндэhөөр экономическа хүгжэлтын эршэ дэлисые даамайгаар хурдадхаха. Ороной национальна доходые 2 шахуу дахин дээшэлүүлхэ.

Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлhэнэй ашаар национальна доходой, материальна үйлэдбэриин бүхы hалбаринуудай продукци үйлэдбэрилгын ургалта түйлаха. Ниитын ажалай бүтээсэ 2,3—2,5 дахин дээшэлүүлхэ, энэ талаар дэлхэй дээрэ эгээл үндэр ехэ үрэ дүн түйлаха гэhэн программна зорилгые бэелүүлгэдэ шиидхэхы алхам хэхэ.

Үйлэдбэриие эршэмтэйгээр хүгжөөлгын эгээл шухала нүхэсэлнүүдэй нэгэниинь болохо алмалта, арьбалалтын гуримые шууд сэхээр шангадхаха. Нөөсэнүүдые алмалгые арадай ажахын улам ургажа байгаа эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангалгын шиидхэхы үндэhэ hуури болгохо. Түлишын, элшэ хүсэнэй, түүхэй эдэй болон материалнуудай талаар эрилтэ хэрэглэмжэнүүдэй ургалтын 75—80 процентые тэдэниие алмаhанай, арьбалhанай ашаар лэ хангахые түйлаха. Национальна доходой элшэ хүсөөр хангагдасые 1,4 дахинhаа бага бэшээр, металл гаргашалгын хэмжээе 2 шахуу дахин хорооха. Байгаалиин ба материльна нөөсэнүүдые комплексноор хэрэглэхэ, гээлтэнүүд болон ашаг үрэ багатай гаргашануудые гүйсэд усадхаха. Хоёрдохиёо хэрэглэгдэхэ нөөсэнүүдые, мүн нефтьтэй хамта гарадаг продуктнуудые ажахыда үргэнөөр элсүүлэн хэрэглэхэ.

Капитальна hомололгонуудай ашаг үрые дээшэлүүлхэ, гол шэглэлнүүдтэ, нэн түрүүн үйлэдбэриин гол фонднуудые шэнэдхэлгэдэ тэдэниие элсүүлэн гаргашалха, предприятинуудые оньhон техникээр зэбсэгжүүлхэ, hэльбэн шэнэлхэ талаар гаргашалагдаха мүнгэ зөөриин хубиие эрид ехэдхэхэ, капитальна hомололгонуудай ашаяа харюулалгын болзорые хорооха.

Үйлэдбэриин гол фонднуудые ашаглалгые hайжаруулха, предприятинууд болон түхеэрэлгэнүүдые бүхы хүсөөрнь хүдэлгэхэ, фондын ашаг үрэ дээшэлүүлхэ.

Эрдэм-техникын дэбжэлтые али болохоор хурдадхаха, тэрэнэй үрэ дүнгүүдые хаа хаанагүй — үйлэдбэри дээрэ, хүтэлбэрилгэдэ, хангалгын албанда, ажаhуудалда хэрэглэхэ.

Арадай ажахые эрдэм, техникын болон технологиин түрүү шатануудта гаргаха. Эрдэм-техникын дэбжэлтэ түйлаха талаар социализмда хабаатай түхэл шэнжэнүүдые, онол аргануудые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ. Эрдэм наука болон үйлэдбэриин хоорондохи харилсаае бэхижүүлхэ, техническэ шэнэ зүйлнүүдые, эрдэм ухаанай нээлтэнүүдые, шэнжэлгэнүүдые арадай ажахыда нэбтэрүүлгын болзорые хорооха.

Продукциин болон ажаhуудал хангалгын шанарые Эсэгэ ороной ба дэлхэйн эрхим дээдэ түйлалтануудай хэмжээндэ гаргаха.

Ороной **ниитэ нэгэн арадай ажахын комплексые** хурдан түргэнөөр, тэнсүүритэй hайнаар хүгжөөхэ, тэрэнэй бүхы шатын хоорондо үрэ түгэс харилсаа тогтоохо. Түйлагдаhан түрүү hайн хубилалтануудые арадай ажахын байгууламжада гүйсэд нэбтэрүүлхэ.

Эрдэм-техникын дэбжэлтые, социальна зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгые тодорхойлдог hалбаринуудые, үйлэдбэриие хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ.

Промышленна продукци үйлэдбэрилэн гаргалгые 2 дахинhаа бага бэшээр дээшэлүүлхэ.

Ороной экономикын үндэhэ hуури болодог, үйлэдбэрилгын хэрэгсэлнүүдээр арадай ажахые хангадаг хүндэ индустриие хэлбэришэгүйгөөр бэхижүүлхэ.

Машина бүтээлгые хүгжөөхэ хэрэгые нилээд хурдадхаха. Бүтээгдэн гаргагдаhан продукциин техническэ хэмжээе үндэhөөрнь дээшэлүүлхэ. Ажалай бүтээсэ оло дахин дээшэлүүлхэ, ажалай эрхэ байдалые hайжаруулха, материальна гаргашануудые нилээд хорооходо арга олгоhон шэб шэнэ техникэ зохёожо, үйлэдбэрилэн бүтээхэ. Машина бүтээлгын үйлэдбэриин материальна ба эрдэм-техникын баазые бэхижүүлхэ.

Түлишын-элшэ хүсэнэй комплексые ашаг үрэ ехэтэйгээр хүгжөөхэ, СССР-эй Элшэ хүсэнэй программые бэелүүлхэ. Ороной түлишын-элшэ хүсэнэй тэнсүүриие hайжаруулха зорилготойгоор атомна электростанцинуудта электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгые 5—7 дахинhаа бага бэшээр, газ олзоборилгые 1,6—1,8 дахин дээшэлүүлхэ. Элшэ хүсэ hэргээн хүгжөөлгын заншалта бэшэ эшэ үндэhые, хоёрдохёо хэрэглэгдэдэг зүйлнүүдые үргэнөөр ашаглаха.

СССР-эй арадай ажахыда хими нэбтэрүүлхэ комплексно программые бэелүүлхэ. Металлургида ба түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдэй материалнуудые үйлэдбэрилдэг бусад hалбаринуудта үндэhэн шухала хубилалтануудые хэхэ. Эгээл алмалта ехэтэй зүйлэй металлопродукциин, тон шэнэ химическэ, барилгын болон бусад hайн материалнуудай ассортиментые үргэдхэхэ, тэдэниие үйлэдбэрилэн гаргалгые ехэдхэхэ.

Хүдөө ажахын продукцяар ороной эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые гүйсэд дүүрэнээр хангаха, хүдөө ажахын материально-техническэ баазые саашадань бэхижүүлхэ, хүдөө нютагай байдалые шэнэдхэн хубилгаха талаар СССР-эй Эдеэ хоолой программаар тодорхойлогдоhон хараа шугамые залан сэхээр бэелүүлхэ. Агропромышленна комплексын hалбаринуудые хурдан түргэнөөр, тэнсүүритэй hайнаар хүгжөөхэ, эдэ зорилгонуудта hомологдоhон бүхы түхэлэй нөөсэнүүдэй ашагые дээшэлүүлхэ. Үргэлжэ дээрэнь оньhожоруулhанай, хими нэбтэрүүлhэнэй, электрижүүлhэнэй, газар тарялангые шанаржуулан hайжаруулhанай, түрүү технологи үргэнөөр нэбтэрүүлhэнэй ашаар хүдөө ажахые индустриин үндэhэ hуури дээрэ гаргалгые түгэсхэхэ. Хүдөө ажахын бүхы ургамалнуудай ургаса, мал ажалай ашаг шэмэ нилээд дээшэлүүлхэ, хүдөө ажахын үйлэдбэриин тогтууритай hайн байлгые хангаха, байгаалиин-сагай уларилай эрхэ байдалhаа тэрэнэй дулдыдалгые тон бага болгохо.

Арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые, хангалгын hалбаринуудые хүгжөөлгын комплексно программые бэелүүлхэ. Эдеэ хоолдо хабаагүй эд бараа үйлэдбэрилгые 1,8—1,9 дахинhаа бага бэшээр, хүн зониие хангалгын hалбаринуудые хүгжөөлгын хэмжээе 2,1—2,3 дахин дээшэлүүлхэ.

Капитальна барилгые тон шэнэ хэмжээндэ гаргаха. Барилгын үйлэдбэриие үндэhөөрнь hайжаруулха, хүдэлмэриин шанарые нилээд дээшэлүүлхэ, үнэ сэнгыень хямдаруулха, түрүү онол аргануудые эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлхэ, барилгын хүдэлмэри эмхидхэлгые нарижуулан hайжаруулха, проектнүүдыё зохёон табилгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ. Ойрын арбан жэлэй хугасаа шоо объектнүүдые барилгын, hэльбэн шэнэдхэлгын болзорые 1,5—2 дахин хорооха.

Шэнэ техническэ үндэhэ hуури дээрэ транспортые, электрын элшэ хүсөөр, нефтеэр ба газаар хангалгые, хэлхээ холбооe, материально-техническэ хангалгын гуримые, үйлэдбэриие хангадаг бусад hалбаринуудые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ.

Бүхы союзна республикануудай экономическа ба социальна хүгжэлтые тогтууритай hайнаар бэелүүлхэ. Үйлэдбэрилгын

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

Редактор Б. ГАРМАЕВ

1986—1990 ОНУУДТА БОЛОН 2000 ОН ХҮРЭТЭРХИ ҮЕДЭ СССР

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

хүсэнүүдые тааралдуулан табилгые нарижуулан hайжаруулха. Республиканууддай болон экономическа районуудай ажахые үргэлжэ дээрэнь хүгжөөхэ, тусхай шэглэлтэй болгохо, ороной ниитэ нэгэн арадай ажахын комплексые бэхижүүлгэдэ, социальна зорилгонуудые шиидхэлгэдэ тэдэнэй оруулдаг хубитые үргэдхэхэ.

Али алиндань ашатай туhатай үндэhэ hуури дээрэ гадаадын оронуудтай худалдаа наймаанай-экономическа, эрдэм-техникын ба соёлой холбоо барисаае хүгжөөхэ. Нэн түрүүн социалис хани харилсаата оронуудтай ажалай уласхоорондын хубаарилгын булюу hайн талые гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ.

СЭВ-эй гэшүүн-оронуудтай, бусад социалис оронуудтай харилсаа холбоогоо саашадаа али бүхы талаарнь хүгжөөхэ. Социалис экономическа харилсаае бүри үндэр дээдэ шатада гаргаха, үйлэдбэриие тусхай шэглэлтэй болголгые, хамжуулгые, харилсаанай шэнэ, ашаг үрэ ехэтэй түхэл шанжэнүүдые хүгжөөхэ, 2000 он хүрэтэрхи үедэ хоёр болон олон талын үндэhэ hуури дээрэ экономическа, эрдэм-техникын харилсаа хүгжөөлгын программануудые СЭВ-эй гэшүүн-оронуудтай хамта залан сэхээр бэелүүлхые хараалха.

Хүгжэжэ байгаа оронуудтай экономическа ба эрдэм-техникын харилсаае үргэдхэхэ. Хүгжэжэ байдаг капиталис гүрэнүүдтэй экономическа холбоо барисаагаа али алидань ашатай туhатай, адли тэгшэ эрхэтэй үндэhэ hуури дээрэ хүгжөөхэ.

Хүтэлбэрилгын хэрэгые үргэлжэ дээрэнь нарижуулан hайжаруулха, социалис түсэблэлгын гуримай булюу талые, арга боломжонуудые hайнаар хэрэглэхэ.

Социалис гуримаар хүтэлбэрилгын үндэhэ hуури болохо ленинскэ гол ёhонуудые, нэн түрүүн демократическа централизмые бодото дээрэнь залан сэхээр бэелүүлхэ, хүгжөөхэ. Ниитын үйлэдбэриин ниитэ гүрэнэй hалбаринууд хоорондын ба нютагууд хоорондын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ түбэй зургаануудай гаргадаг хүсэлэн оролдолгонуудые элсүүлхэ.

СССР-эй болон союзна республиканууд арадай ажахын hалбаринуудые хүтэлбэрилгын эмхидхэлэй байгууламжые нарижуулан hайжаруулха.

Түсэбүүдые эрдэм ухаанай үндэhөөр табилгые гуримшуулха. Гүрэнэй түсэбүүдые зохёоходоо, СССР-эй эрдэм-техникын дэбжэлтын комплексно программые, СССР-эй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые тааралдуулан табилгын генеральна схемые гүйсэд дүүрэнээр хараада абаха.

Нэгэдэлнүүд болон предприятинуудые хүтэлбэрилгын экономическа онол аргануудай үүргэ, бэеэ даагаад, ажахыгаа эрхилхэ арга шадабариие, экономическа харюусалгые дээшэлүүлхэ. Ажахын тоосоое саашадань хүгжөөхэ, мүн мүнгэн hангай—урьhаламжын арга нүхэсэлнүүдэй, үнэ сэнгүүдэй гуримай үйлэдбэриин ашаг үрэдэ нүлөөлэлгые шангадхаха. Түхэригэй тогтууритай байлгые дээшэлүүлхэ, орон дотор мүнгэнэй эрьесые нарижуулан hайжаруулха.

Ажахын ба социально-соёлой байгуулалтада социалис арадай засагай шухалын шухала түхэл маяг болохо арадай депутадуудай Соведүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ. Хүтэлбэрилгэдэ ажалшадые үргэнөөр хабаадуулха.

Тодорхойлогдоhон зорилгонуудые бэелүүлгэ совет общестые экономическа ба социальна дэбжэлтын бүри үндэр дээдэ шатада гаргаха арга олгохо, СССР улам бүри хүсэн түгэс, хүгжэлтэ ехэтэй гүрэн боложо, гурбан мянгадахи жэлэй богоhо алхан, амжалта түйлалтануудаараа дэлхэйн хүгжэлтэдэ бүри ехэ, түрүү hайн үүргэ нүлөө үзүүлхэ бшуу.

дээ дэлхэйн эгээл дээдэ түйлалтануудhаа жэшээ абаха. Арадай ажахые метрологическа талаар хангалгые hайжаруулха. Продукциин шанарые үнэн зүбөөр сэгнэхын тула промышленна продукциин аттестаци хэхэ хүдэлмэриин хэм хэмжээе дээшэлүүлхэ. Эрдэм-техникын саашанхи түйлалтануудай хараа зорилгонуудай үндэhөөр технологиин түхэл маягуудые тогтууритай болгохо хүдэлмэри хүгжөөхэ, hалбаринууд болон hалбаринуудай хоорондо машинанууд, узелнууд болон детальнуудай адлирхуугаар гаргагдаха ябадалые гүнзэгырүүлхэ.

Ажалшадай научно-техническэ зохёон бүтээлгые урмашуулха. Ухаалан зохёолгын, патент болон лицензи үгэлгын хүдэлмэриие hайжаруулха. Ухаалан зохёолгын ба уралан нарижуулгын дурадхалнуудые арадай ажахыда түргэнөөр нэбтэрүүлхын тула бүхы хэрэгтэй эрхэ байдал байгуулха. Эрдэм-техникын талаар мэдээсэлнүүдые тарааха гүрэнэй гуримые хүгжөөхэ. Эрдэм ба техникын түйлалтануудые андалдан абаха хэрэгые нарижуулан hайжаруулха. Эрдэм-техникын бүлгэмүүдэй хүдэлмэриие эдэбхижүүлхэ.

Эрдэм ухаанай ба үйлэдбэриин хоорондохи холбооое бэхижүүлхэ, мүн эрдэмэй шэнэ бодолнуудые бии болоhонhоонь хойшо бодото дээрэнь үргэнөөр хэрэглэлгэ хүрэтэр эли тодоор, түргэнөөр нэбтэрүүлхэ ябадалые хангажа шадахаар эрдэмэй, техникын болон үйлэдбэриин эмхидхэлэй түхэл маягуудые байгуулха гээшэ үндэhэн шухала зорилго болоно. Шэнжэлгэнүүд болон зохёон найруулгын хэм хэмжээнэй түлөө, тэдэниие эгээл дүүрэнээр хэрэглэлгын түлөө эрдэмэй эмхинүүдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ хэрэгтэй.

Эрдэм-техникын дэбжэлтын эгээл түрүүлэн хүгжөөгдэхэ шэглэлнүүдые тодорхойлхо, hалбаринууд хоорондын эрдэмэй-техническэ томо асуудалнуудые шиидхэхэ, тон шэнэ техникэ болон технологи зохёон бүтээлгые эмхидхэхэ, дэлхэйн эрхим түйлалтануудтай үйлэдбэриин тааруу байлгын ба hалбаринуудай эрдэмэй-шэнжэлгын, проектно-конструкторска ба технологическа эмхинүүдые бүридүүлэн байгуулха ябадалай түлөө Эрдэм болон техникын талаар СССР-эй Гүрэнэй комитедэй үүргэ ба харюусалгые дээшэлүүлхэ хэрэгтэй.

Орон дотор эрдэм-шэнжэлгын хүдэлмэринүүдые тааруулан хүгжөөхэ зорилготой СССР-эй Наукануудай академиин үүргые дээшэлүүлхэ, техникэ болон технологиин шэнэ тон шухала түхэлнүүдэй теоретическэ үндэhэ hууринуудые байгуулгын түлөө тэрэнэй харюусалгые шангадхаха ушартай. Ниитын үйлэдбэриие шанараараа бүри үндэр хэмжээндэ гаргажа шадаха гол эрдэмые хүгжөөлгэ эгээн шухала удха шанартай болоно. Академическэ институдуудай хүдэлмэриин техническэ хараа шэглэлые шангадхаха хэрэгтэй. hалбаринуудай болон республикануудай академинүүдэй ажал ябуулгые эдэбхижүүлхэ ушартай.

hалбариин эрдэм ухаанай хэм хэмжээе, үрэ нүлөөе горитойгоор дээшэлүүлхэ, тэрэнэй заводуудтахи хубиие бэхижүүлхэ. Эрдэмэй-үйлэдбэриин нэгэдэлнүүдэй тоо олошоруулха, тиихэдээ шэнэ үеын түхеэрэлгэнүүд болон технологическа комплекснуудые зохёон байгуулга ба үргэнөөр нэбтэрүүлгэдэ, техникэ болон үйлэдбэриин технологиие саг үргэлжэ нарижуулан hайжаруулгада тэдэниие шэглүүлхэ ушартай. Эрдэмэй-үйлэдбэриин болон үйлэдбэриин нэгэдэлнүүд ба предприятинуудай бүридэлдэ hалбариин эрдэм шэнжэлгын, конструкторска болон технологическа эмхинүүдые оруулха. Тиихэдээ министерствэнүүд болон албан зургаануудай сэхэ мэдэлдэ гол эмхинүүдыень ехэнхидээ байлгаха, тиихэдээ тэдэ ниитэ hалбариин шэнжэ шанартай шэнжэлгын хүдэлмэринүүдтэ хүсэл оролдолгоёо элсүүлхэ зэргэтэй. Эрдэм-техникын дэбжэлтэ хангаха, эрдэм, техникын түйлалтануудые саг соонь хэрэглэхэ ябадалда предприятинуудай конструкторска, технологическа болон бусад инженернэ албануудай үүргые дээшэлүүлхэ.

Дээдэ hургуулинуудай эрдэм ухаанай хүсэ шадалые хэрэглэхэ ябадалые горитой ехээр hайжаруулха хэмжээнүүдые абаха, тэдэнэй ябуулдаг эрдэм шэнжэлгэнүүдэй болон зохёон найруулгын хэмжээе нилээд үргэдхэхэ, тэдэнэйнь арадай ажахыда үгэхэ ашаг үрые эрид дээшэлүүлхэ.

hалбаринууд хоорондын эрдэм-техникын шухала томо асуудалнуудые богони болзор соо шиидхэхэ арга олгомоор эрдэм шэнжэлгын ажал ябуулгые эмхидхэлгын шэнэ, түрүү түхэл маягуудые үргэнөөр хэрэглэдэг болохо. Техникэ болон технологиин шэнэ гол шухала түхэлнүүдые зохёон байгуулхын ба үргэн хэмжээтэйгээр нэбтэрүүлхын тула hалбаринууд хоорондын эрдэмэй-техническэ комплекснууд болон түбүүдые байгуулха. Эрдэм ухаанай академическэ, hалбариин болон дээдэ hургуулинуудай хубинуудай хоорондохи хамтын ябуулгануудые hайжаруулха.

Эрдэм наукын hалбаридахи урмашуулгын экономическа арга хэрэгсэлнүүдые нарижуулан hайжаруулха. Тиихэдээ эрдэмэй коллективууд болон хүн бүхэнэй материальна урмашуулгые эрдэм-техникын шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ тэдэнэй оруулhан бодото хубитатай нягтаар холбохо.

Экономическа болон социальна хүгжэлтые хурдадхаха холын хараатай шухалын шухала шэглэлнүүдтэ ниитын, естественнэ болон техническэ эрдэмүүдэй хүсэл оролдолгые нэгэдүүлэн зорюулха.

Ниитын эрдэмүүдэй талаар мүнөөнэй хүгжэнги социализмые нарижуулан hайжаруулгын гол шухала асуудалнуудые, коммунизм тээшэ дамжан дабшалтын харгы замууд болон онол аргануудые шэнжэлгэ шангадхаха, эрдэм шэнжэлгэнүүдэй үзэл сурталай-теоретическэ хэм хэмжээе ба бодото байдалда нүлөөлхэ ашатуhыень дээшэлүүлхэ. Диалектическэ ба түүхын материализмын, научна коммунизмын, политическэ экономиин методическа гол шухала асуудалнуудые, КПСС-эй хүтэлбэрилхы үүргын улам ургажа байгаа ябадалай асуудалнуудые, уласхоорондын коммунис, хүдэлмэришэнэй болон национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй дүй дүршэлые улам бүри гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ. Социалис экономикын, түсэблэлгын, хүтэлбэрилгын, ажалай түлбэриин, мүнгэн hангай, үнэ сэн тогтоолгын, статистикын талаар теоретическэ шэнжэлгэнүүдэй хэм хэмжээе дээшэлүүлхэ. Политическэ байгуулалтын, социалис демократиин, гүрэн түрын байгууламжын ба социалис ёhоор өөhэдынгөө хүтэлбэрилгые хүгжөөлгын, СССР-эй наци болон арад үндэhэтэнэй саашадаа ойро дүтэ бололгын үйлэ хэрэгүүдые бүри гүнзэгыгөөр шэнжэлдэг болохо. Эрдэм-техникын дэбжэлтын социально-экономическа шухала асуудалнуудые шэнжэлэлгэ үргэдхэхэ. Социалис хани нэгэдэлтэ оронуудай хүгжэлтын ба дүй дүршэлэй, СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай экономическа нэгэдэлые бэхижүүлэн хүгжөөхэ харгы замуудай, капитализмын ниитэ кризисэй гүнзэгырэлгын үйлэ хэрэгүүдэй, эб найрамдалай ба социальна дэбжэлтын түлөө арадуудай тэмсэлэй шангадажа байhые харуулhан үйлэ хэрэгүүдэй зайлашагүй хуули ёhонуудые шэнжэлгэ үргэлжэлүүлхэ. Элдэб түхэл маягтай буржуазна ба реформис үзэл сурталые, ревизионизм ба догматизмые эдэбхитэйгээр элишэлэн харуулха.

Байгаали шэнжэл
скэ эрдэмүүдэй
жэлгэнүүдые үрг
нэй үрэ дүнгүүд
бэриин хүсэнүүд
раарнь гүнзэгыгөөр
хэрэгтэ, продукци,
лон технологиин
түхэлнүүдые байгуу
хүргэхэ зэргэтэй.
скэ ба бодото бай
лэмээр математикын
шэнжэлхэ хэрэгсэл
бернетикые, эхин
атомай гол хубиин
досуудай физикые,
лон квантова эл
оптико ба радиофи
тэрэшэлэн атомна
моядерна энергетик
электрын элшэ хүс
ба дамжуулгын, элш
ха заншалта арга
дые ашаглалгын
жэлгэнүүдые хүгж
тэй. Механикын бо
бэриие автомат ар
лэлгын теориин
асуудалнуудые үрг
жэлхэ. Катализ, хим
нологи болон бисте
мүн тэрэшэлэн ко
но шэнэ материал
гуулгын эрдэм ух
hэ hууринуудые ш
хёохо. Физико-хими
логиие, медицинэ
дөө ажахын үйлэд
рэгтэй эдэбхитэй
абалгын эрдэм ух
hэ hуурие хүгжөө
логиин болон ви
генетикын ба селе
шухала асуудалнууд
лэн шиидхэхэ, эгээ
ги үбшэн тахалн
гылхэ, элишэлхэ
онол арганууд
сэлнүүдые зохёон
Газарай хурьhэн
тойронхи байгаали
океанай болон ат
шэлэн замбуулин
байгуулга ба хүгж
тые, мүн тэрэшэлэн
комплексно гурима
хэ.

Эрдэмэй болон
дагогическа кадры
дэхэ ба мэргэжэл
шэлүүлхэ хүдэлмэр
жуулан hайжаруул

Эрдэмэй матер
ническэ хангалгые
ха талаар хэмжээн
лүүлхэ, Эрдэмэй
лэдбэриин үндэhэ
хижүүлхэ, эрдэм
ектнүүдэй барил
лагдадаг капиталь
гонуудай хахадhаа
шые тэрэниие хүгж
рюулха. Шэнжэлг
хынь тула эрдэмэ
болон дээдэ hург
мүнөөнэй прибор
хеэрэлгэнүүдээр,
циин болон тоолон
лолгын хэрэгсэлнүү
риалнууд болон
зүйлнүүдээр ханга
нилээд ехээр hай

III. 1986—1990 ОНУУДТА СССР-эй ЭКОНОМИЧЕСКА БА СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГОЛ ЗОРИЛГОНУУД

Ерэхэ арбан табан жэлэй холын хараатай зорилгонуудые бэелүүлхэ хэрэгтэ арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэл шухалын шухала үүргэ дүүргэхэ байна. Ороной экономическа ба социальна хүгжэлын бүхы шэглэлнүүдээр эрид эрьелтэ тэрэ түйлаха ёhотой.

Арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлэй гол шухала зорилгонь гэхэдэ, эрдэм-техникын дэбжэлтые хурдадхаhанай, үйлэдбэриие техническэ талаарнь шэнээр зэбсэгжүүлhэнэй ба hэльбэн шэнэлhэнэй, байгуулагдаhан үйлэдбэриин хүсэ шадалые эршэ түгэсөөр хэрэглэhэнэй, хүтэлбэрилгын ба ажахы эрхилэлгын гуримые нарижуулан hайжаруулhанай үндэhэн hуури дээрэ экономикын хүгжэлтын эршэ болон ашаг үрые дээшэлүүлхэ ба тэрэнэй ашаар совет арадай ажал байдалые саашадань hайжаруулха хэрэг болоно.

Хүн зоной ажабайдалые hайжаруулгатай, арадай ажахын бүхы hалбаринуудай улам эршэмтэйгээр хүгжэлтэтэй ба ороной бэеэ хамгаалха арга шадалые хэрэгтэй хэмжээндэнь байлгатай холбоотой үргэн ехэ зорилгонуудые арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлэй уршада нэгэн доро шиидхэхэ шартай болоно.

Арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлэй гол шухала зорилгонуудай үндэhөөр:

хэрэглэмжэ ба нөөсэлэлгэдэ хэрэглэгдэдэг **национальна доходые 19—22 процентээр** дээшэлүүлхэ. Тэрэнэй ургалтые бүхыдэнь ажалай бүтээсые дээшэлүүлhэнэй ашаар хангаха. Ниитын продукт абахадаа материал гаргашалга 4—5 процентээр хороохо, национальна доход абалгада элшэ хүсэ гаргашалга 7—9 процентээр, металл гаргашалга 13—15 процентээр бага болгохо.

Промышленна продукци үйлэдбэрилэн гаргалгые 21—24 процентээр, тэрэ тоодо үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые («А» бүлэг) 20—23 процентээр, хэрэглэмжын эд хэрэгсэлнүүдые («Б» бүлэг) 22—25 процентээр дээшэлүүлхэ.

Промышленностиин шанаржуулан болбосоруулгын hалбаринуудые булюу түргэнөөр хүгжөөхэ. Эдэ hалбаринуудта продукци үйлэдбэрилгын хэмжээе 25—28 процентээр дээшэлүүлхэ. Тиихэдэ түлишын—түүхэй эдэй hалбаринуудай продукци гаргалга 11—13 процентээр ургаха байна. Түлишын-элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдые алмаhанай, атомна энергетикые, газай промышленностиие болон нэмэл аргаар шулуун нүүрhэ олзоборилон абалгые бүри түргэнөөр хүгжөөhэнэй ашаар түлишэ ба элшэ хүсэнэй талаар ороной улам ургажа байгаа хэрэглэмжэнүүдые гол түлэб хангаха.

Машина бүтээлгын хүгжэлтые хурдадхаха, тэрэнэй техническэ хэм хэмжээе дээшэлүүлхэ. Металлургиие hэльбэн шэнэлхэ ба шэнэ техникээр зэбсэгжүүлхэ талаар хараалагдаhан программые бэелүүлхэ. Арадай ажахыда хими болон электрын элшэ хүсэ хэрэглэлгын эршые дээшэлүүлхэ.

СССР-эй Эдеэ хоолой программые бэелүүлхэ, агропромышленна комплексын hалбаринуудые тааруу тэнсүүритэйгээр хүгжөөхэ, тэдээндэ hомологдодог нөөсэнүүдые хэрэглэлгын ашаг үрые горитой ехээр дээшэлүүлхэ.

Капитальна hомологонуудые нэн түрүүн хүдэлжэ байгаа предприятинуудые hэльбэн шэнэлэлгэ ба техническэ талаарнь шэнээр зэбсэгжүүлгэдэ зорюулха. Үйлэдбэриин барилгада энэ зорилгоор hомологдодог тэдэнэй хубитые 50 процент хүрэтэр ехэ болгохо. Барилгын үйлэдбэриие саашадань улам индустриальна аргаар ябуулха хараа шугамые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ.

Үйлэдбэриие хангадаг ажахынуудай hалбаринуудые комплексно гуримаар хүгжөөхэ. Зөөлгэ болон хангалгын бусад аргануудай талаар арадай ажахын ба хүн зоной хэрэглэмжэнүүдые хангалга hайжаруулха.

Эрдэм, техникын түйлалтануудые үргэнөөр хэрэглэhэнэй, үйлэдбэриин байгууламжа ба эмхидхэлдэ түрүү хубилалтануудые хэhэнэй, ажалай, технологическа ба гүрэнэй журам hайжаруулhанай үндэhөөр **үйлэдбэриие эршэ түгэсөөр хүгжөөлгэдэ** эрид хубилалта түйлаха.

Үйлэдбэриин түхеэрэлгэнүүдые, түрүүшын ээлжээндэ ашаг үрэ багатай түхеэрэлгэнүүдые түрүү, үндэр бүтээсэтэй түхеэрэлгэнүүдээр бүри түргэнөөр hэлгэhэнэй ашаар шэнэлэн hэльбэхэ ябадалые хурдадхаха. Үйлэдбэриин гол фонднуудай бүгэдэ ниитын тоо бүридхэлгэ хэхэ. Арбан нэгэдэхи табан жэлтэй сасуулхада үйлэдбэриин хуушарhан гол фонднуудай хэрэглэлhээ гаралгын хэмжээе хоёр дахинhаа бага бэшээр дээшэлүүлхэ.

Мүнөөнэй техникын ба түрүү технологиин үндэhөөр үйлэдбэриие техническэ талаарнь шэнээр зэбсэгжүүлгын ба хубилган шэнэлэлгын, тэрэниие таhалгаряагүйгөөр шэнэлэн hэльбэлгын комплексно программануудые hалбари бүхэндэ, нэгэдэлнүүд болон предприятинуудта зохёон табижа бэелүүлхэ. Нэгэдэлнүүд болон предприятинуудые шэнэ техникээр зэбсэгжүүлхэ хэрэгтэ үйлэдбэриие хүгжөөлгын фонднуудай үүргэ дээшэлүүлхэ, тиихэдээ эдэ зорилгонуудта дээрэ дурдагдаhан фонднуудай мүнгэ зөөриие нэн түрүүн зорюулха.

Бии болгогдоhон үйлэдбэриин ба эрдэм-техникын хүсэ шадалые улам эршэтэйгээр хэрэглэхэ. Түхеэрэлгэнүүдые эгээл гүйсэд хүсэндэнь ашаглаха, тэдэнэй хэдэн халаанда хүдэлхэ аргые горитойгоор дээшэлүүлхэ.

Ажалай нөөсэнүүдые хэрэглэлгэ hайжаруулха. Ажалай бүтээсые 20—23 процентээр, тэрэ тоодо промышленностьдо — 23—25 процентээр дээшэлүүлхэ. Промышленностиин, хүдөө ажахын продукци абалгын, мүн тэрэшэлэн түмэр замай транспортаар ашаа зөөлгын ба барилгадахи хүдэлмэринүүдэй хэмжээнэй бүхы ургалтые ажалай бүтээсэ дээшэлүүлhэнэй ашаар түйлаха. Ажалай түлбэриин ургалтатай сасуулхада ажалай бүтээсын булюу түргэнөөр дээшэлхэ ябадалые хангаха.

Экономикые эршэ түгэсөөр хүгжөөлгын ба арадай ажахын, хүн зоной улам ургажа байгаа хэрэглэмжэнүүдые бүри гүйсэд дүүрэнээр хангалгын шухалын шухала арга нүхэсэл болохо продукциин ба хангалгын шанарые үндэhөөрнь hайжаруулха ябадалые түрүүшын ээлжээнэй тон шухала хэрэг гэжэ тоолохо.

Алмалта арьбалалтын гурим шангадхаха. Бүхы түхэлэй нөөсэнүүдые тааруу зүбөөр, гамтайгаар гаргашалха, тэдэнэй гээлтэ хоролтые доошолуулха талаар үсэд нэтэрүүгээр оролдохо, нөөсэнүүдые алмаха ба үлэгдэл гаргахагүй технологидо шэлжэн оролго бүри түргэнөөр бэелүүлхэ. Хоёрдохёо хэрэглэгдэмээр нөөсэнүүд болон үйлэдбэриин үлэгдэлнүүдые хэрэглэлгэ горитойгоор hайжаруулха, тэдэниие болбосоруулха үйлэдбэриин хүсэнүүдые хүгжөөхэ, хоёрдохёо хэрэглэмээр түүхэй эдүүдые суглуулгын, тэрэ тоодо хүн зонhоо суглуулгын эмхидхэл нарижуулан hайжаруулха, бэлэдхэлэй эмхинүүдэй материально-техническэ үндэhэ hуурие бэхижүүлхэ. Элшэ хүсэнэй ба бусад нөөсэнүүдые ажаhуудалдаа ээн ёhоор хэрэглэхэ.

1985 онойхитой сасуулбал, 1990 ондо арадай ажахыда 200—300 миллион тонно условно түлишэ болохо хэмжээнэй органическа түлишэ, тэрэ тоодо атомна энергетикэ хүгжөөhэнэй ба элшэ хүсэнэй дахинаа hэргээгдэхэ зүйлнүүдые хэрэглэhэнэй ашаар 75—90 миллион тонно, 12—14 миллион тонно хара металлай прокат алмаха.

продукциин ба хүдэлмэриин өөрынь үнэ сэнгые промышленностьдо 4—5 процентээр, барилгада — 2—3 процентээр, хүдөө ажахыда (совхозуудта) 5—7 процентээр хямдаруулха.

Арадай ажахын нөөсэнүүдэй эрьесые түргэдхэхэ, эд товарай-материальна баялигуудай нормоhоо үлүү нөөсэнүүдые байлгахагүй, хангагшад болон хэрэглэгшэдэй хоорондохи ажахын сэхэ ба удаан болзорой харилсаа холбоонуудые, материалнууд болон түхеэрэлгэнүүдые оптово аргаар худалдалгые хүгжөөхэ ба нарижуулан hайжаруулха.

Арадай ажахын хэрэглэмжэнүүдые амhарта хайрсагуудаар гүйсэд дүүрэнээр хангаха талаар бүхы хэмжээнүүдые бэелүүлхэ. Тиихэдээ нэн түрүүн тэдэнэй үнэ багатай түхэлнүүдые гаргалгые булюу түргэнөөр ехэ болгоhоной, нэгэ түхэлтэйгээр ба стандартын ёhоор гаргадаг, дахинаа хэрэглэдэг болоhоной ашаар тэрэниие түйлаха.

Ашаг үрэ ехэтэйгээр ажаллахаар бүри тааруу зохид эрхэ байдал байгуулха, санитарно-ариг сэбэрэй эрхэ байдал болон гэнэ усалhаа хамгаалха гурим hайжаруулха, үйлэдбэриин соёл болбосоролые дээшэлүүлхэ. Ажалые эрдэм ухаанай үндэhөөр эрхилэлгэ ба хамтын подряд эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлхэ, хүдэлмэриин сагые ашатай зүбөөр хэрэглэдэг болохо. Хүдэлмэриин газарнуудые түсэблэхэ, тоо бүридхэлдэ абаха, тодорхойлон сэгнэхэ ба нарижуулан hайжаруулха ниитэ гүрэнэй нэгэн адли гурим байгуулха. Гарай болон бар хүсэнэй ажалые, илангаяа ашалга-буулгын, склад доторхи болон бусад хамhабариин хүдэлмэринүүдтэ хэрэглэлгые хэлбэришэгүйгөөр хороохо.

Үйлэдбэриие hалбаринуудай ба нютаг нютагуудай талаар мэргэжүүлхэ ба хамжаалан эрхилхэ, тэдэниие тааралдуулан холбохо ябадалые үргэнөөр хүгжөөхэ.

Арад зоной ажабайдалай материальна болон соёл болбосоролой хэм хэмжээе саашадань дээшэлүүлхэ талаар хоорондоо холбоотой хэмжээнүүдые бэелүүлхэ. Хүн бүхэндэ хүртэдэг бодото олзо доходой ургалтые 13—15 процентдэ хүргэхэ. Эд барааный болон хангалгын талаар хүн зоной хэрэглэмжэнүүдые хангаха ябадалые горитой ехээр hайжаруулха. Тиихэдээ түлэжэ шадахаар тэдэнэй улам ургажа байгаа эрилтэ хэрэглэмжэнүүдэй бүридэлдэ боложо байhан түрүү хубилалтануудые хараадаа абаха.

Социальна эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангадаг ажахынуудай hалбаринуудые комплексно гуримаар хүгжөөхэ. Гэр байрын барилгын хэмжээе ехэ болгохо, шанарыень hайжаруулха, городой болон хүдөөгэй хүн зониие болбосон түхэлтэй гэр байраар ба коммунально-ажаhуудалай талаар хангалгые дээшэлүүлхэ. Хүдөө нютагуудые социальна талаарнь шэнэлэн хубилгаха ябадалые түргэдхэхэ.

Хараалагдаhан социальна программые бэелүүлгын зайлашагүй эрхэ нүхэсэл гэхэдэ, арадай ажахые хүгжөөхэ гэhэн хамтын хэрэгтэ хүдэлмэрилэгшэн бүхэнэй оруулдаг хубитые дээшэлүүлхэ ябадал болоно.

IV. ЭРДЭМ-ТЕХНИКЫН ДЭБЖЭЛТЫЕ ХУРДАДХАЛГА БА ЭРДЭМ УХААНАЙ ХҮГЖЭЛТЭ

Политическэ ба ажахын үндэhэн шухала зорилгые шиидхэхэ гээшэ эрдэм-техникын хүгжэлтые али болохоор хурдадхалга мүн болоно. Үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые шанараарнь шэнэлэн хубилгалгада, ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ, али бүхы талаарнь эршэ түгэсөөр хүгжөөлгын замда экономикые гаргалгада эрдэм ба техникын үүргые эрид шууд дээшэлүүлхэ. Эрдэм-техникын хүгжэлтые, социальна зорилгонуудые шиидхэлгэдэ шэглүүлхэ ябадалые шангадхаха.

Үйлэдбэриин техническэ хэм хэмжээе үндэhөөрнь дээшэлүүлхэ, нэн түрүүн гүрэнэй мүнгэ зөөри хубаарилан hомологын ба байгууламжын политикые шэнэлэн хубилгаhанай, эрдэм-техникын дэбжэлтын шухалын шухала шэглэлнүүдтэ — электронико, атомна энергетикэ, комплексно автоматизаци, үйлэдбэриин технологи болон шэнэ материалнуудые болбосоруулан бүтээлгые хүгжөөлгэдэ нөөсэнүүдээ нэгэдүүлэн хэрэглэhэнэй ашаар тэрэниие түйлаха. Табан жэлэй туршада ниитын ажалай бүтээсын ургалтын гурбанай хоёр хубиhаа бага бэшые эрдэм-техникын түйлалтануудые хэрэглэhэнэй ашаар абаха.

Үйлэдбэриин технологиие нарижуулан hайжаруулха талаар бүхэли нэгэн ниитэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ. Арбан хоёрдохи табан жэлдэ түрүү үндэhэн шухала технологи хэрэглэлгые, 1,5—2 дахин үргэдхэхэ. Арадай ажахыда тон шэнэ технологинуудые — электронно - туяагай, плазменна, импульснэ, биологическа, радиационно, мембранна, химическэ болон бусад технологинуудые үргэнөөр нэбтэрүүлдэг болохо. Тэдэ ажалай бүтээсые оло дахин дээшэлүүлхэ, нөөсэнүүдые хэрэглэлгын ашаг үрые hайжаруулха, үйлэдбэридэ материал гаргашалгые доошолуулха арга олгохо байна. Газар тарялангай болон мал ажалда индустриальна, эршэ түгэс технологи хэрэглэлгэдэ дамжан орохо, биотехнологиин ба геннэ инженериин онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэдэг болохо.

Үйлэдбэриин эмхидхэлэй ба технологическа түргэн хубилха арга шадабариие хэлбэришэгүйгөөр дээшэлүүлхэ. Ажахын ажал ябуулгын элдэб hалбаринуудта, түрүүшын ээлжээндэ проект табилгада, түхеэрэлгэнүүд болон технологическа үйлэ хэрэгүүдые хүтэлбэрилгэдэ автомат системэнүүдые нэбтэрүүлхэ. Үйлэдбэриие автоматизацилгын хэм хэмжээе хоёр дахин тухайгаар дээшэлүүлхэ. Үргэлжэл дээрэ автомат аргаар хүдэлдэг үйлэдбэринүүдые байгуулха. Тэдэниие түргэнөөр, гаргаша багатайгаар шэнэлэн хубилгажа болохо байна.

Ашаг үрэ ехэтэй, шэнэ үеын техникые зохёон байгуулха ба үйлэдбэри дээрэ тодхон табиха ябадалые түргэдхэхэ. Машинануудай бүхэли системэнүүдые болон технологическа түхеэрэлгын бүхэли комплекснуудые гаргадаг болохо. Бүтээн гаргадаг техникые hэльбэн шэнэлэлгын эршые горитойгоор түргэдхэхэ. Тиихэдээ машина бүтээлгын продукциин ниитэ хэмжээн дотор анха түрүүшынхеэ бүтээгдэhэн техникэ, түхеэрэлгэ болон приборнуудай хубитые 13 процентhээ бага бэшээр дээшэлүүлхэ.

Хүн бүхэнэй хэрэглэмээр компьютернүүдые олоор гаргаха ябадалые эмхидхэхэ. Тоололгын техникые үйлэдбэрилэн гаргалгын хэмжээе 2—2,3 дахин ехэ болгохо, тэдэнэй найдамтайгаар хүдэлхэ шанарыень hайжаруулха. Бүхы классуудай мүнөөнэй үндэр бүтээсэтэй электронно-тоололгын машинануудые улам үргэнөөр хэрэглэдэг болохо. Хамтын хэрэглэмжын тоололгын түбүүдэй, мэдээсэлнүүдые суглуулха, тоолон тодорхойлхо ба дамжуулха нэгэдэмэл банкнуудай хүдэлмэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ ба шэнээр байгуулха ябадалые үргэлжэлүүлхэ.

Уридшалан хараалагдаhан шэнжэ шанартай материалнуудай, илангаяа түрүү конструкционно, тэрэ тоодо синтетическэ, композиционно, ямаршье холисогүй болон бусад материалнуудай арга боломжонуудые шэнэ техникэ болон технологи зохёон байгуулхадаа бүри гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ. Тэдэ арадай ажахыда экономическа үндэр ехэ ашаг үрэ үгэхэ зэргэтэй.

Эрхим шанартай промышленна продукциин хубиие 1.9—2,1 дахин ехэ болгохо, техникын бата найдамтайгаар, удаан болзор соо хүдэлхэ арга боломжые дээшэлүүлхэ, шанарые хүтэлбэрилэн hайжаруулха комплексно гуримуудые гол түлэб нэбтэрүүлжэ дүүргэхэ. Продукциин стандартнуудые болон техническэ эрилтэнүүдые шэнэлэн хубилалга түргэдхэхэ, тиихэ-

V. ХҮНДЭ ПРОМЫШЛЕННОСТИИЕ ХҮГЖӨӨЛ

Арадай ажахые түлишэ болон түүхэй эдүүдээр, машина, түхеэрэлгээр болон үйлэдбэриин мүноо үеын бусад хэрэгсэлнүүдээр хангаха, hайн шанартай эд бараа хүн зондо улам ехээр бүтээн гаргаха, hалбаринуудайнгаа хүдэлмэриин аша үрэ дээшэлүүлхэ гээшэ хүндэ промышленностиин гол зорилгонууд болоно.

Эдэ зорилгонуудhаа уламжалан, иимэ хэмжээнүүд бэелүүлэгдэхэ ёhотой гэбэл:

техникo-экономическа шэнжэ шанараараа дэлхэйн эгээл hайн продукцида хүрэжэ, гадаадын дэлгүүртэ бусад оронуудайхиhаа дутуугүй hайн байха аша үрэ ехэтэй продукци бүтээн гаргалгада үргэнөөр орохо. Шэнэ техникэ болон технологи ашаглажа эхилхэ болзорые эрид хороохо;

хүндэ промышленностиин байгууламжа бүридэлые нарижуулха, hалбаринууд хоорондын болон hалбари доторхи тэнсүүри тааралдалые hайжаруулха, машина бүтээлгэ, атомна элшэ хүсэнэй, газай, химическэ болон нефтехимиин промышленность, мүн түрүү hайн конструкционно материал үйлэдбэрилгые бушуу түргэнөөр хүгжөөхэ, тусхай ажалнуудаар мэргэжэлгэ болон хамжан ажаллалгые үргэдхэхэ;

түбхын түрүүндэ үйлэдбэриие техническэ талаhаань шэнээр зэбсэглэhэнэй, hэльбэн шэнэдхэhэнэй, оньhожоруулга болон автоматизациин хэмжээе дээшэлүүлhэнэй үндэhөөр үйлэдбэри шэнэлхэ;

мэргэжэл багатай, гараар хэгдэдэг хүндэ хүшэр ажалые нилээд ехээр хороохо зорилгоор юумэ үргэхэ, транспортна, ашалга-буулгалгын болон складай хүдэлмэриие оньhожоруулха, тэндэ автомадуудые нэбтэрүүлхэ хэрэгсэлнүүдые нилээд ехээр үй
болохо;

нөөсэнүүдые ал
кэ болон технологи
дэ хаа хаанагүй
түүхэй эд комплекс
лаха, үйлэдбэриин
жэдэ бодото ма
орондо синтетическ
нуудые үргэн хэм
рэглэхэ, түүхэй эд
териалнуудай гар
хо, хоёрдохёо
нөөсэнүүдые ашаг
жаруулха.

Хүндэ промы
hалбаринуудые хүг
гол шэглэлнүүдые

Машина бүтээлгын комплекс

Машина бүтээлгын комплексые, түбхын түрүүндэ станок бүтээлгэ, тоолон тодорхойлолгын техникэ үйлэдбэрилгэ, прибор бүтээлгэ, электротехническэ болон электронно промышленность түбхын түрүүндэ үндэhөөрнь hэльбэн шэнэлхэ, урид түргэнөөр хүгжөөхэ. Машина бүтээлгэдэ бүхы дээрэнь байгаа дунда зэргын үрэ дүнгүүдтэ орходоо эдэ hалбаринуудай продукциин ургалтын дабшасые 1,3—1,6 дахин урид түргэнөөр хангаха.

Машина бүтээлгын комплекс хүгжөөлгэдэ зорюулагдадаг капитальна hомологын хэмжээе нилээд дээшэлүүлхэ. Үйлэдбэриин гол фонднуудай эдэбхитэй хубиие шэнэлхэ хэрэг жэл бүри 10—12 процент болгохо.

Машина бүтээлгын болон металл болбосоруулгын продукци бүтээн гаргалгые 40—45 процентээр ехэдхэхэ.

Шэнэ техникэ ухаалха, ашаглажа эхилхэ болзорые 3—4 дахин хороохо. Тиихэдээ шэнээр ашаглагдажа эхилhэн бүхы янзын техникэ бүтээсынгээ болон найдамтай байха талаараа үйлэдбэрилэгдэдэг иимэл продукциhаа 1,5—2 дахин үлүү байха ёhотой.

Экономическа талаар таарамжатай байбалнь, машина болон түхеэрэлгын тус бүриин хүсые дээшэлүүлхэ, үйлэдбэриин бүтээсын единицэ бүхэндэ бодожо үзэбэл, үйлэдбэридэ хэгдэдэг гаргашые доошолуулха.

Элдэб ондоо болгон хубилгагдадаг үйлэдбэринүүдые болон автомат аргаар проектнүүдые зохёон табидаг системэнүүдые, автоматическа лининүүдые, микропроцессорнэ техникын хэрэгсэлнүүдээр хангагдаhан машина болон түхеэрэлгэ, тоото программна жолоодолготой, олон юумэ хэжэ шадаха станогуудые, робототехническэ, роторно болон роторно-конвейернэ комплекснуудые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ. Технологическа системэнүүд болон машинануудай комплекснуудые хүсэд түхеэрэлгэтэйгээрнь эльгээхэ гуримда орохо.

Сибирьтэ, Алас-Дурна зүгтэ, Холын Хойто зүгтэ ашаглахаар хараалагдаhан, бүтээсэ ехэтэй машина болон түхеэрэлгэ үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ.

Заhабарилгын үйлэдбэри нарижуулан hайжаруулжа, арадай ажахын бүхы hалбаринуудта машина болон түхеэрэлгэнүүдэй найдамтай хүдэлмэри хангаха. Хүдөө ажахыда, транспортдо, бусад hалбаринуудта хэрэглэгдэдэг орёо, онсо нарин техникые фирменнэ аргаар заhабарилха, тэдэниие бүтээгшэдэй хүсөөр хүдэлгэхэ хэрэг бүхы хэмжээгээр дэлгэрүүлхэ. Машинанууд болон түхеэрэлгые хэрэгтэй сооны запасной частьнуудаар хангаха.

Үйлэдбэридэ элдэб юумэнүүдые, детальнуудые хэхэ, мүн техническэ талаар тусхай мэргэжэлтэй болохо, хамжан хүдэлхэ хэрэг үргэдхэхэ, тиихэдээ тусхай ажалаар мэргэжэhэн заводуудай хүдэлмэриие механосборочно предприятинуудай аша үрэтэйгөөр тааралдуулха. Узел болон детальнуудые али болохоор нэгэ адли болгохо. Нэгэ адли болгогдоhон блочно-модульна болон базова конструкцинуудай үндэhөөр машинануудые, түхеэрэлгэ болон приборнуудые байгуулха хэмжээнүүдые бэелүүлхэ. Техникын олон үүргэтэй түхэл янзануудые ехээр үйлэдбэрилдэг болохо.

Машина бүтээлгын hалбаринуудые саашадань нэгэдхэн хүгжөөhэнэй, мүн Экономическа харилсан туhалалсалгын Соведэй хэмжээгээр тусхай ажалнуудаар мэргэжэхэ, хамжан хүдэлхэ хэрэг хүгжөөжэ, машина бүтээлгын продукциин техническэ хэмжээн болон шанарыень hайжаруулха арга боломжонуудые бүри дүүрэнээр хэрэглэхэ.

Машина бүтээлгын министерствэнүүдтэ өөhэдтөө хэрэглэхын тулада тусхай технологическа түхеэрэлгэ нилээд ехээр гаргадаг болохо.

Түрүү hайн конструкционно материалнуудые — эрхим hайн шанартай булад, прокат, элдэб маяг дүрсэтэй, нугалагдаhан болон нарин нягта профильнуудые, металлай порошок, композиционно материалнууд болон пластмасса машина бүтээлгэдэ ехээр хэрэглэдэг болохо. Арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлдэ машина болон түхеэрэлгэнүүдтэ металл гаргашалгые 12—18 процентээр, мүн тэдэнэй хэрэглэдэг элшэ хүсэнэй гаргашые 7—12 процентээр доошолуулха, хара металлай прокадай (нэгэ миллион түхэригэй товарна продукци бүхэндэ) гаргашые дунда зэргэнь 27—29 процентээр, мүн булад соргонуудайхиие — 20—22 процентээр, үнгэтэ металлнуудай прокат гаргашалгые 21—23 процентээр доошолуулха.

Үйлэдбэриин предприятинуудые улам ехэ юумэ хэдэг болгохо, түхеэрэлгые халаагаар ашаглаха коэффициентые 1990 он хүрэтэр 1,6—1,8 болгохо, тэрэ тоодо программна жолоодолготой түхеэрэлгын болон болон автоматическа лининүүдэй коэффициентые 1,9 болон үйлэдбэриин ондоо болгогдодог модульнууд болон системэнүүдэй халаагаар хэрэглэлгын коэффициентые 2,2—2,5 болгохо.

Ажалай бүтээсые 39—43 процентээр дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үные 9—11 процентээр доошолуулха.

Элшэ хүсэнэй машина бүтээлгэдэ энергетикые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ алмалта ехэтэй техникэ үйлэдбэрилгые үргэдхэхэ. Бүтээн гаргагдадаг түхеэрэлгын байгууламжа бүридэлые hайжаруулха, микропроцессорнэ техникын хэрэгсэлнүүдэй үндэhөөр тэрэниие автоматизацилгын хэмжээе нилээд дээшэлүүлхэ. Түргэн нейтронууд дээрэ хүдэлдэг реакторнуудтай, 800 киловатт хүсэтэй энергоблогуудые ухаалаад, үйлэдбэрилжэ эхилхэ ажал эмхидхэхэ. Тепловой нейтронууд дээрэ хүдэлдэг

реакторнуудтай,
киловатт хүсэтэй эн
дые болон түргэн
дээрэ хүдэлдэг ре
1600 мянган кило
энергоблогуудые
рэгтэй холбоотой
кын асуудалнууд

Дулаагаар хан
станцинуудта хэр
хеэрэлгэ, ороной
онуудта хэрэглэгд
сэнэй электро-т
дые бүтээн гарга
гаха, мүн Канско-
лишэ-энергетикын
болон бусад эл
нуудта хэрэглэгдэ
дөө 800 мянган
сэтэй паротурбин
түхеэрэлгэ олоо
рилгэ эмхидхэхэ,
120—150 мянган
сэнэй томо газова
скэ турбинануудай
тэ зүйлнүүдыень
тэдэниие, мүн е
ба гидроаккумулир
тростанцинуудта
гидротурбинна т
лэдбэрилхэ хэрэг

Хүндэ болон
машина бүтээлгэд
дустри болон тра
зова hалбаринууд
ческа талаарнь ү
нээр зэбсэглэхэ
ха продукци улам
бэрилэн гаргаха,
машинануудые
hөө угаа ехэ хэм
матизацитай те
лининүүд болон
дыа байгуулгада
орохо. Металлурги
рэлгэ нилээд ех
болохо. 650 дүрб
хүрэтэр газартахи
дае халаан бари
далтай агломерац
нануудые бии бол
бэрилжэ эхилхэ,
нированнэ үлеэлг
торнүүдые, булад
гүйгөөр шудхаха
тэй машинануудые
жо үйлэдбэрилх
дөө гол түлэб
гидравлика хэр
түхеэрэлгэ улам

(Үргэлжэлэлынь

СССР-эй экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд

…Эхиниинь 1—2-р нюурнуудта].

…болохо. Ашагта мал-
…абадаг һалбаринуудта-
…ическэ болон сэбэр-
…үдэлмэринүүдтэ хэрэг-
…үндэр бүтээсэтэй онь-
…агдамал комплекс-
…болон өөрөө ябадаг
…окислени багатай
…шанаржуулха тусхай
…, 100 кубометр хү-
…багтааха шанагатай, 125
…һуршатай алхалдаг
…орнуудые бүтээн гар-
…эмхидхэхэ. Тус тус-
…хүсэтэй, нүүрһэ абал-
…хэрэглэгдэхэ түрүү һайн
…үүлэй түхеэрэлгэ ухаа-
…жэ, тэдэниие үйлэд-
…эхилхэ.
…возуудые, дизельнэ,
…ельнүүдые, ашаанай бо-
…ссажирска вагонуудые,
…ломтендэ хэрэглэгдэхэ
…дые, юумэ үргэдэг бо-
…транспортна түхеэрэлгэ,
…заһабарилха техни-
…хэрэгсэлнүүдые эхээр
…болохо.
…ротехническэ промыш-
…да продукци үйлэд-
…хурдан түргэнөөр хүг-
…тэрэнэй гаргашалгые ба-
…Адли болгогдоһон нэгэ
…800 мянган киловатт
…хүсэтэй турбогенера-
…дые, тус бүридөө нэгэ
…киловатт хүсэтэй,
…электростанцинуудта
…илангаяа найдам-
…генератонуудые, элшэ
…маха, гэрэл бии бол-
…зүйлнүүдые, тэрэшэлэн
…ватт хүсэтэй перемен-
…шэнэ серийн элект-
…ательнүүдые нилээд
…гаргадаг болохо.
…киловольт напряжени-
…стоянна ток дамжуулха
…үдтэ хэрэглэгдэхэ ашаг
…түхеэрэлгэ, элега-
…онляцитай комплектнэ
…гын түхеэрэлгэнүүдые,
…бүтээсэтэй, булад хай-
…электро-пешэнгүүдые
…гаргалга эмхидхэхэ.
…мат электроприводуудые
…түргэнөөр улам эхээр
…рилхэ. Электродвига-
…аккумуляторна батарей,
…болон эхэ вольтын кон-
…аппаратура, сило-
…проводниково прибор-
…болон модульнуудые,
…холбооной волоконно-
…ска кабельнүүдые болон
…техническэ бусад хэ-
…дые бүтээн гаргадаг,
…автоматизированна үй-
…үүдые хүгжөөхэ. Ар-
…ватт хүрэтэр элшэ гар-
…хүсэтэй лазерна техноло-
…түхеэрэлгэнүүдые, он-
…гон хубилгагдадаг үй-
…ниин системэнүүдтэ хэ-
…гүйсэд бэлэн хэрэг-
…дые, промышленна ро-
…болон автомат хэрэг-
…дые, эхэ ашаа тээхэ ав-
…алнуудта хэрэглэгдэхэ
…түхеэрэлгэ олоорнь бү-
…гаргажа эхилхэ. Хэмжээ-
…бага, элшэ хүсэ эхэтэй
…уляторна батарейгээр хан-
…электропогрузчигуу-
…үйлэдбэрилгэ үргэдхэхэ.
…ическэ **болон нефтиин**
…**бүтээлгэдэ** арадай ажа-
…хэмии нэбтэрүүлхэ түрүү
…рэлэй техникэ үйлэдбэ-
…хүгжөөхэ. Тус бүридөө
…хүсэтэй, хүсэд түхеэрэлгэ-
…ба блочно-комплектнэ
…бүтээгдэһэн түхеэрэлгэ
…технологическа лини-
…, тэрэ тоодо жэлэй тур-
…150 мянган тонно мета-
…гаха хүсэтэй, мүн кар-
…этилен болон пропи-
…тетическэ каучугуудые,
…ниин газһаа абтадаг бел-
…тамина концентрадуу-
…гаха түхеэрэлгэ болон
…изированнэ лининүүдые
…рилгые 1,3—1,5 дахин
…. Шанар һайнтай нефть,
…зоборилгын, үрэмдэл-
…ологи-бэдэрэлгын, ме-
…гэна, целлюлозо-саарһа
…, ойн-химиин болон
…ын түхеэрэлгэ ба тэ-
…запасной частьнуудые
…гадаг болохо. Хорото
…дэй эхэ байдаг ашаг-
…алтамалнуудые малтан
…да хэрэглэгдэхэ газо- бо-
…ефть-шанаржуулгын ба
…ргын түхеэрэлгэ үй-
…рилхэ хэрэг хангаха.
…технологическа процес-
…үндэһөөр түрүү һайн
…ерна, дулаанай болон мас-
…иннэ, криогеннэ, ваку-
…хүйтэрүүлгын түхеэрэл-
…эхээр гаргадаг боло-

…**бүтээлгын болон зэр**
…**дэй промышленностьда**
…бүтээлгые техническэ
…шэнээр зэбсэгжүүлхэ-
…ла хэрэгтэй түрүү һайн

техникэ бүтээн гаргалгые түргэдхэхэ. Үйлэдбэрилэгдэдэг түхеэрэлгын түхэл байгууламжые нарижуулха, дархалалга-даралтын, металл отололгын, шудхалгын болон модо болбосоруулгын түхеэрэлгын ашаа үрэтэй шэнэ түхэл янзануудые урданайхиһаа нилээд эхээр бүтээдэг болохо, тэрэнэй бүтээсые 1,5—1,6 дахин дээшэлүүлхэ.

Тоото-программна жолоодолготой, металл отолдог станогуудые, «Болбосоруулгын түб» гээшэдэ адли түхэлэй станогуудые, хүндэ ба шухаг станогууд болон прессүүдые, машина бүтээлгэдэ олоной хэрэгсэлнүүдые суглуулан хабсаралгые автомат аргаар бэелүүлдэг болохо түхеэрэлгэ, машина бүтээлгэдэ болон металл болбосоруулгада хэрэглэгдэхэ роторно, роторно-конвейернэ болон бусад автомат лининүүдые урид түргэнөөр бүтээдэг болохо. Нарин ба үлэмжэ нарин һайн станогуудые бүтээн гаргалгые нилээд үргэдхэхэ.

Автомадууд болон рободуудаар хангагдаһан комплекснууд болон лининүүдые, металл болбосоруулгын, тэрэ тоодо листовой болон хэмжээтэ юумые хэбтэ оруулжа сохилгын, металлай порошогоор, пластмассаар болон бусад материалаар детальнуудые хэхэ үйлэдбэриин хубилгагдадаг системэнүүдые, мүн түрүү һайн зэр зэмсэгүүдые болон технологическа багажануудые, хиналта автомат аргаар бэелүүлдэг болохо мүнөө үеын хэмжэлгын хэрэгсэлнүүдые эхээр үйлэдбэрилдэг болохо.

Зэр зэмсэгүүдые гаргалгаар мэргэжэһэн үйлэдбэри хүгжөөхэ. Хатуу холисонууд болон металлокерамикаар хэһэн, дахяад хурсадхагдадаггүй пластикануудтай, бүтээсэ эхэтэй, удаан саг соо элэсэгүй түрхилгэтэй отолдог зэр зэмсэгүүдые 3—4 дахин эхээр бүтээн гаргадаг болохо. Бата бэхи болгодог технологи үргэнөөр хэрэглэхэ.

Прибор бүтээлгэдэ түбхын түрүүндэ технологическа процессүүдые жолоодолгодо хэрэглэгдэхэ, промышленна автоматикын эхэ найдамтай системэнүүдые электроникын үндэһөөр урид түргэнөөр бүтээдэг болохо. Хүтэлбэриин болон инженернэ ажалые автомат аргаар бэелүүлхэ хэрэгсэлнүүдые, үндэр бүтээсэтэй электронно-тоололгын бага машинануудые, хүнэй хубиин хэрэглэмжын электронно-тоололгын машинануудые, олон үүргэтэй станогууд болон үйлэдбэриин хубилгагдадаг модульнуудта хэрэглэгдэхэ тоото программна-жолоодолгын системэнүүдые, элдэб янзын түхеэрэлгэдэ хэрэглэгдэхэ, тусхай программаар хүдэлдэг командоаппарадуудые хурдан түргэнөөр үйлэдбэрилдэг болохо.

Тоололгын техникэдэ болон жолоодолгын автоматизированнэ системэнүүдтэ хэрэглэгдэхэ программна хэрэгсэлнүүдые эхээр гаргадаг болохо.

Машина болон түхеэрэлгын ямар байдалтай байһыень техническэ ёһоор тодорхойлхо автоматическа хэрэгсэлнүүдые, юумые һандаадаггүй шалгалтын хэрэгсэлнүүдые, промышленна болон хүдөө ажахын продукциин шанарые шалгаха, мүн оршон тойронхи байгаалиин байдалые хинаха шэнэ приборнуудай комплекснуудые байгуулжа, олоорнь бүтээн гаргадаг болохо. Түлишэ болон элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдэй, мүн уһанай гаргашые хинан гуримшуулха приборнуудые улам эхээр үйлэдбэрилхэ.

Эрдэмэй прибор бүтээлгэ хүгжөөхэ хэрэгтэ, эрдэм-шэнжэлгын, проектнэ конструкторска болон технологическа эмхинүүдые мүнөө үеын прибор болон автоматизациин хэрэгсэлнүүдээр хангаха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулна.

Эхэ найдамтай ба түргэн үйлэтэй элементнэ бааза, онсо эхэ интегральна схемэнүүдые, лазерна болон волоконно-оптическа техникэ приборнуудта ба автоматизациин хэрэгсэлнүүдтэ нилээд үргэнөөр хэрэглэдэг болохо.

Автомобильна промышленностьда автомобильнуудые бүтээн гаргалгын байгууламжа бүридэлые һайжаруулха, тэдэниие олоор гаргаха. Энэ бүридэлынь арадай ажахын эрилтэнүүдтэ, түлишэ алмаха гэһэн зорилгодо улам һайнаар харюусаха зэргэтэй. Ашаанай дизельнэ автомобильнуудые болон (бензин хэрэглэдэг машинануудта орходоо) 25—30 процентээр бага түлишэ хэрэглэдэг автопоезднуудые үйлэдбэрилгые автомобиль бүтээн гаргалгын нийтэ хэмжээнэй 40—45 процент болоторнь эхэдхэхэ. Үлүү эхэ багтаасатай, ябахада аятай зохид дизельнэ автобусуудые гаргадаг болохо. Эхэ ашаанай карьерна автосамосвалнуудые, тэрэ тоодо 110 болон 180 тонно ашаа тээхэ шадалтай автосамосвалнуудые, үлүү эхэ ашаа тээдэг автомобиль-лесовозуудые, бага тонной ашаанай автомобильнууд болон автопогрузчигуудые эхээр гаргадаг болохо. Дизельнэ двигательнүүдтэй ба алмалта эхэтэй, урдаа приводтой моделиин хүнгэн автомобильнуудые үйлэдбэрилгэдэ оруулха ябадал түргэдхэхэ. Шахагдаһан ба шэнгэрүүлэгдэһэн газаар хүдэлдэг автомобильнуудые бүтээн гаргалгые нилээд үргэдхэхэ. Барилгада хэрэглэхээр тааруулагдаһан тусхай автомобильнуудые олоорнь бүтээжэ эхилхэ.

Хүдөө ажахын элдэб ашаануудые шэрэхэ, тэрэшэлэн агропромышленна комплексын һалбаринуудтахи технологическа процессүүдэй таһалгарагүй ябасые хангаха тусхай автомобильнууд болон прицепүүдые улам эхээр гаргадаг болохо.

Двигателиин конструкци һайжаруулһанай, электронно түхеэрэлгэ хэрэглэһэнэй, мүн аэродинамическа шэнжэнүүдыень һайжаруулһанай ашаар автомобильнуудай түлишын удельнэ гаргашые доошолуулха.

Автомобильнуудта металл хэрэглэлгые 15—25 процентээр бага болгохо, хүдэлмэрилхэ арга боломжыень дээшэлүүлхэ, мүн тэдэнэй техническэ харууһалгын ажалые багадхаха.

Тракторна болон хүдөө ажахын машина бүтээлгэдэ, мал ажалай болон тэжээл бэлэдхэлгын машина бүтээлгэдэ үйлэдбэриие техническэ талаһаань үргэн хэмжээгээр шэнэдхэн һайжаруулха, тиигэжэ нютаг нютагай онсо байдалда тааралдуулан, ашаа үрэ эхэтэй техникээр хүдөө ажахын хэрэглэмжые улам дүүрэнээр хангаха арга олохо.

Хүдөө ажахыдахи хүдэлмэринүүдые оньһожоруулхын тулада 1986—1990 онуудта гаргахаар хараалагдаһан машинануудай системэнүүдтэй тааралдуулан, машина болон зэбсэгүүдые үйлэдбэрилгые эхэдхэхэ, байгууламжа, бүридэлыень нарижуулха, тэдэнэй бүтээсые 1,5—1,8 дахин дээшэлүүлхэ. Трактор болон комбайнуудай түлишын болон түрхидэг тоһонуудай удельнэ гаргашые 10—12 процентээр доошолуулха, мүн хэрэгсэлнүүдтэнь ородог металлай гаргашые 10—15 процентээр багадхаха.

Газар хахалдаг шэнэ түхэлэй гэнжэтэ, али бүхы ажалда хэрэглэгдэхэ, далан хахалдаг моортэ болон промышленна хүндэ тракторнуудые үйлэдбэрилгэ эмхидхэхэ. Элшэ хүсөөр эхээр хангагданги тракторнуудта хэрэглэгдэхэ бүлэг зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые 3 дахин эхэдхэхэ. Таряа, хартаабха, овощ хуряадаг, бүтээсэ эхэтэй комбайнуудые, ороһото ургамалнуудые хоёр шатаар хуряаха, стационарта сохихо машинануудай комплексые, тэрэшэлэн хлопок хуряадаг машинануудые байгуулжа, тэдэниие бүтээн гаргалга эмхидхэхэ. Үргэн абасатай, өөрөө ябадаг «Степь» гэжэ жаткануудые үйлэдбэрилжэ эхилхэ. Ажаллахада найдамтай, алмалта эхэтэй, хэмжээгээрээ бага тракторнуудые, элдэб хэрэгсэлнүүдтэй мотоблогуудые, мүн хамтын саад болон огородуудта, хубиин хамһабариин ажахынуудта хэрэглэгдэхэ һайжаруулагдаһан бусад машинануудые нилээд эхээр бүтээн гаргадаг болохо.

Газарай хүрьһэ хамгаалалгада, хүдөө ажахын ургамалнуудые ургуулха индустриальна болон интенсивнэ технологинуудта, тэрэшэлэн газар һайжаруулгын, модо бэлэдхэлгын болон бусад ажалнуудта хэрэглэгдэхэ үндэр бүтээсэтэй машинанууд болон түхеэрэлгэнүүдэй комплекснуудые бүтээн гаргадаг болохо. Үтэгжүүлгэ бэлдэжэ, хүрьһэндэ оруулха, ургамалнуудые хамгаалха химическэ хэрэгсэлнүүдые хэрэглэхэ машинануудые гаргадаг болохо.

Мал ажалда болон тэжээл бэлэдхэлгэдэхи гол ба хамһабариин хүдэлмэринүүдые оньһожоруулгын тулада нэгэн технологическа комплекснууд болодог, эрхим һайн шанартай, алмалта эхэтэй машина болон түхеэрэлгэнүүдые бүтээдэг болохо. Бага фермэнүүдые техническэ талаар зэбсэглэхэ түхеэрэлгэ бүтээлгые үргэдхэхэ. Тэжээлнүүдые гутахагүйгөөр хадагалхада, һолоомо буйлуулхада хэрэглэгдэхэ машина болон түхеэрэлгэнүүдые, мүн мал ажалай болон шубуунай фермэ, комплекснуудтахи үлэгдэлнүүдые болбосоруулха биоэнергетическэ установконуудые ухаалаад, тэдэниие үйлэдбэрилжэ эхилхэ. Мал ажалда болон тэжээл бэлэдхэлгэдэ хэрэглэгдэдэг машина, түхеэрэлгэнүүдэй бүтээсэ дээшэлүүлхэ, хүдэлхэ болзорыень ута болгохо.

Барилгын, харгы замай болон коммунальна машина бүтээлгэдэ барилгын үйлэдбэриин техническэ хэмжээе нилээд дээшэлүүлхэ арга олгодог машина, оньһон, зэр зэмсэгүүд болон бусад хэрэгсэл бүтээхэ хэрэгтэ түбхын түрүүндэ анхаралаа хандуулха, гараар хэгдэдэг ажал эрид эхээр хороохо. Барилгын хүдэлмэринүүдые комплексноор оньһожоруулхада хэрэгтэй үлхөө машинануудые, оньһожоруулгын хэрэгсэлнүүдые болон зэр зэмсэгүүдые үйлэдбэрилхэ хэрэг хангаха. Элдэб олон зорилгоор хэрэглэжэ болохо тусхай шассинуудые бүтээхэ предприятинуудые байгуулха, тиигээд тэрэнэйнгээ үндэһөөр барилгын элдэб олон янзын, хүдэлсэ һайнтай машина болон оньһонуудые бүтээн гаргалга эмхидхэхэ. 10 тонно болон тэрээнһээ дээшэшье ашаа дааха башенна крануудые, эхэ багтаамжатай шанагатай, өөрөө ябадаг скреперүүдые, пневмоколесно ябадалтай, нэгэ шанагатай, эхэ бүтээсэтэй погрузчигуудые, газар бамбайлган зоолэрүүлдэг бульдозернуудые, нягталдаг техникэ болон барилгые оньһожоруулха ашаа үрэ эхэтэй бусад хэрэгсэлнүүдые урид түргэнөөр үйлэдбэрилдэг болохо. Хүдэлжэ байгаа предприятинуудай эрхэ байдалда барилга-хабсаралгын хүдэлмэри хэхэ машинануудые бүтээн гаргаха хэрэг хангаха.

Бетон худхадаг стационарна ба нүүдэл автоматизированнэ оньһонуудые, эхэ блогуудые хабсархада хэрэгтэй юумэ үргэдэг түхеэрэлгэнүүдые, барилгын материалнуудай промышленностьда хэрэглэгдэхэ автоматизированнэ лининүүдые эхээр үйлэдбэрилдэг болохо. Газар һайжаруулгада хэрэглэгдэдэг, алмалта эхэтэй, һайжаруулагдаһан техникэ, һэлгүүлжэ байжа хэрэглэхэ хэдэн түхеэрэлгэтэй бага хэмжээнэй машинануудые олоорнь гаргадаг болохо. Модо бэлэдхэлгын хүдэлмэринүүдтэ хэрэглэгдэхэ эхээр оньһожоруулагдаһан комплекснуудые олон янзын болгохо, үйлэдбэрилгыень эхэдхэхэ. Харгы замай болон коммунальна ажахыда хэрэглэгдэхэ шэнэ техникэ үйлэдбэрилхэ.

Хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиин машина бүтээлгэдэ энэ промышленностиин продукци бүтээлгые гүйсэд оньһожоруулха, автомат аргада оруулха машинануудай комплекснууд болон системэнүүдые бии болгохо, тэдэниие бүтээн гаргажа эхилхэ талаар хүдэлмэри бэелүүлхэ. Рободуудаар болон микропроцессорнүүдээр хангагдаһан, ашаа үрэ эхэтэй машина болон түхеэрэлгэнүүдые эхээр гаргадаг болохо. Эдеэ хоолой үйрхэй продуктнуудые багсалха автоматическа лининүүдые 6 дахин шахуу эхээр үйлэдбэрилдэг болохо. Проектно-конструкторска болон үйлэдбэриин бааза бэхижүүлхэ.

Худалдаа наймаанай, нийтын эдеэ хоолой болон ажаһуудал хангалгын предприятинуудта хэрэглэгдэхэ түхеэрэлгэ нилээд эхээр гаргадаг болохо. Фотонаборно электронно техникэ, офсетнэ хэблэлэй бүтээсэ эхэтэй автоматизированнэ машинануудые, тэрэшэлэн полиграфическа продукци бүтээхэ поточно лининүүдые эхээр гаргадаг болохо.

Конструкционно материалнуудые ба химическэ продуктнуудые үйлэдбэрилгэ

…омикые хүгжөөлгэдэ
…түрүү техникэ бүтээхэ,
…курснуудые нөөсэлэлгын
…сахиха шэглэл бэелүүл-
…лгонуудые үндэһэн бол-
…бажа, конструкционно ма-
…нуудые бүтээн гарга-
…рэнэй шанарые һайжа-
…, Нөөсэлэлгэ хэжэ боло-
…металлаар, хэмэл бодо-
…, али ондоо бусад ша-
…һайнтай материалнуудһаа
…лэн зүйлнүүдые бүри
…өөр бүтээн гаргадаг бо-
…, конструкционно мате-
…дай номенклатурые үр-
…, тэдэнэй технико-эко-
…ческа шанар, бата бэхи
…дэсэгүй байлга һайжа-

…он гаргашые нилээд
…бага болгохотой нэгэ
…шэрэм үйлэдбэрилгэ эхэ
…үйгөөр 1990 он хүрэ-
…**металлургида** бэлэн
…гаргалга 116—119 мил-
…тоннодо хүргэхэ. Метал-
…хэдэг зүйлнүүдэй бү-
…һайжаруулха. 50 мил-
…тонно хабтайлгагдамал
…20—21 миллион тонно

холисо багатай, һайн шанартай булад, 15—16 миллион тонно хатуугаар шэрээгдэһэн булад үйлэдбэрилдэг болохо. Нефть болон газ бүлэжэ абахада хэрэглэгдэдэг, заводһоо гарахадаа жэбэрдэггүй бүрээдэһээр хангагданхай бусад соргонуудые, метизүүдые бүтээн гаргалга үргэдхэхэ. 500-һаа үсөөн бэшэ шэнэ түхэлэй прокат гаргадаг болохо.

Үйлэдбэриие техническэ талаһаань шэнэлэн зэбсэгжүүлгэ түргэдхэхэ. Конверторнэ аргаар хайлуулагдадаг булад, мүн электрын элшэ хүсөөр хайлуулагдадаг булад гаргалгые 1,3—1,4 дахин, таһалгарагүйгөөр хайлуулагдаһан булад гаргалгые 2-һоо бага бэшээр, металлическа порошок гаргалгые гурба дахинһаа үлүүлэн эхэ болгохо. Промышленна аргаар түмэр сэхэ абаха гэхэ мэтын металлаар хэгдэһэн шэб шэнэ зүйлнүүдые үйлэдбэрилэн бүтээдэг технологи ашаглаха хүдэлмэриие үргэдхэхэ.

Ажалай бүтээсые 13—15 процентээр дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэнгые 2—3 процентээр доошолуулха.

Үнгэтэ металлургида руда малтан абадаг газарнуудые хурдан түргөөр хүгжөөхэ, алюминиин, вольфрам-молибденэй, алмаз болон алта малтадаг, хоморой шухаг металлнуудые болон туулга хайлуулдаг, металлическа порошок гаргадаг промышленностиие түргэнөөр хүгжөөхэ. 300-һаа үсөөн бэшэ шэнэ түхэлэй зүйлнүүдые гаргадаг болохо.

Түүхэй руда бүри үргэнөөр, комплексноор хэрэглэгдэдэг болохо. Түмэр түдэгэ болон урдань хүсэдөөр болбосоруулжа шададаггүй байһан түүхэй эдлэл бүри һайнаар болбосоруулдаг болоһоной ашаар үнгэтэ металл гаргалгые 1990 ондо 1,9 миллион тоннодо хүргэхэ.

Шэнгэн ванна соо хайлуулга 2,5—3 дахин эхэ болгохо, автоген хэрэглэн нөөсэлхы аргаар зэд, туулга, никель үйлэдбэрилгые 35 процентээр эхэ болгохо. Табан жэлэй турша түлишын болон элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдые гаргашалдаг нормые бага болгоһоной ашаар 3 миллиардһаа бага бэшэ киловатт-час электрын элшэ хүсэ нөөсэлхэ.

Ажалай бүтээсые 6—7 процентээр дээшэлүүлхэ.

Химиин болон нефтехимическэ промышленностьда продукци гаргалгын хэмжээе 30—32 процентээр эхэ болгохо, ассортиментыень үргэдхэхэ, шанарыень һайжаруулха. 41—43 миллион тонно минеральна үтэгжүүлгэ, химическэ аргаар ургаса хамгаалдаг хэрэгсэлнүүдые 440—480 мянган тонно, синтетическэ дабирхай болон пластмасса гаргалга 6,8—7,1 миллион тонно, химическэ һэбэрдэһэ болон утаһануудые гаргалга 1,85 миллион, синтетическэ каучук гаргалга — 2,7—2,9 миллион тонно хүрэтэр 1990 ондо гаргагдадаг болохо.

Мүнөөнэй конструкционно пластическа зүйлнүүдые болон полимерээр бүтээгдэһэн бусад хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилэн бүтээлгые түргэдхэхэ, бараагаар бага химическэ зүйлнүүдэй номенклатурые үргэн болгохотойгоо нэгэн доро химэ зүйлнүүдые нэн түрүүн, нарин органическа синтезээр хэгдэдэг продукци бүри олоор бүтээдэг болохо, мүн тэрэшэлэн техническэ зорилгоор хэрэглэгдэжэ мүнөө байһан ургамалай тоһон болон бусад эдеэндэ ородог юумэнүүдые һэлгэхэ зүйлнүүдые эхээр, олоор бүтээдэг болохо, тон бүхэ аад, таһарсагүй шэнэ түхэлэй химическэ һэбэрдэһэнүүдые ба утаһануудые бии болгохо, бүтээжэ гаргадаг болохо.

Металлаар хэгдэдэг радиальна конструкцитай шинэнүүдые, томо ба асари томо шэнэ маяг түхэлэй шинэнүүдые, дүрэдэггүй зүйлөөр хэгдэһэн тон бүхэ бэхи транспортерно лентэнүүдые болон ондоо бусад резинотехническэ зүйлнүүдые гаргалга үргэдхэхэ. Полимерээр хэгдэһэн олон дахин хэрэглэгдэдэг амһарта, хайрсагуудые 3 дахин эхээр үйлэдбэрилдэг болохо. Ажалай бүтээсые 29—31 процентээр дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэнгые 7—9 процентээр доошолуулха.

Ой модоной, целлюлозо-саарһанай ба модо болбосоруулдаг промышленностьда нэн түрүүн модо болбосоруулдаг ажалые комплексноор эрхилхэ хэрэгые эхэ дэлисэтэй болгоһоной, ой модо болбосоруулдаг предприятинуудые байгуулһанай ашаар модонһоо гарадаг зүйлнүүдые бүри һайнаар ашагладаг болохо.

Отолһон модые, илангаяа тэдэниие бэлэдхэдэг районуудта химическэ болон химико-механическа аргаар болбосоруулгые бүри түргэнөөр хүгжөөхэ. Целлюлозо гаргалга 19—22 процентээр, саарһа — 17—20 процентээр, модоной һэбэрдэһээр хэһэн картон болон плитануудые гаргалга жэшээлэн абахада, 1,3 дахин эхэ болгохо. Зөөлэн набшаһата модо болбосоруулга 1990 ондо 65—70 миллион кубометртэ, модоной хаядаһа ашаглалга 70—75 миллион кубометртэ хүргэхэ.

Мебель үйлэдбэрилгэ 33—35 процентээр эхэ болгохо, тэрэнэй шанар болон ассортиментые һайжаруулха. Хананда няадаг саарһа, саарһан-беловой эд бараа, мүн тэрэшэлэн эд бараа багсаалхада хэрэглэгдэдэг, ажаһуудалда хэрэгтэй болодог картоноор, саарһаар хэгдэдэг зүйлнүүдые нилээд эхээр гаргадаг болохо. Картоноор хэгдэһэн амһарта, хайрсагуудые үйлэдбэрилгэ 1,7 дахинаар эхэ болгохо.

Ажалай бүтээсэ 14—16 процентээр дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэн 2—3 процентээр доошолуулха.

Барилгын материалнуудай промышленностьда цемент үйлэдбэрилгэ 1990 ондо 140—142 миллион тоннодо хүргэхэ, шанарыень һайжаруулха. Ашаг үрэ эхэтэй барилгын материалнуудые гаргадаг болохо. Малтахада гаралсадаг бодосуудые, хэрэглэгдэхэеэ болиһон эдлэл хэрэгсэлнүүдые, мүн бусад һалбаринуудай хаядаһануудые барилгын материалнуудые үйлэдбэрилхэдэ үргэнөөр хэрэглэхэ. Удаа дараагаар хэ гэмээр бэлэн болонхой барилгын материалнуудые бэлдэн гаргаад, худалдадаг болохо. Хүн зоной хэрэглэмжэ хангадаг һайн шанартай эдлэл хэрэгсэлнүүдэй, тэрэ тоодо нютаг дээрэ бэлдэгдэдэг барилгын материалнуудай ассортиментые үргэдхэхэ, тэдэниие эхээр худалдадаг болохо.

Ажалай бүтээсые 16—18 процентээр дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэнгые 4—5 процентээр доошолуулха.

Түлишын—элшэ хүсэнэй комплекс

Түлишэ болон энерги абалга ба үйлэдбэрилгэ эхэ болгоһоной ашаар энерги гамнахаар эрид залан шэглэнхэй политикые арадай ажахын бүхы һалбаринуудта түсэбэй ёһоор бэелүүлжэ, оронойнгоо хэрэглэмжые бүхы түрэлэй түлишөөр ба энергеэр тогтууритай һайнаар хангаха хэрэгтэ түлишын энергетическэ комплексын һалбаринуудые хүгжөөлгэ зорюулагдана.

Электрын элшэ хүсэнэй талаар 1990 ондо электрын элшэ хүсэ гаргалга 1840—1880 миллиард киловатт-час, тэрэ тоодо атомна электростанцинуудта 390 миллиард киловатт-час болохо. Мазудые түлишэ болгон хэрэглэлгые, нэн түрүүн дулаагаар хүдэлдэг электростанцинуудта хэрэглэлгые эхээр хороохо.

Элшэ хүсэнэй бүридэлые саашадань һайн болгохо. Ороной Европодохи хубида, Урaалда томо атомна станцинуудые, харин ороной Зүүн районуудта 4—6 миллион хүсэтэй дулаагаар хүдэлдэг конденсационно электростанцинуудые бариха. Түргэн нейтроноор хүдэлдэг реактортай атомна станцинуудай барилга түргэдхэхэ, һэлгэн хубаарилжа баймаар элшэ хүсэ байгуулха. 15 миллион киловатт хүсэтэй хуушарһан түхеэрэлгэнүүдые задалжа абаха, 25 миллионһоо бага бэшэ хүсэтэй энергетическэ түхеэрэлгэнүүдые шэнэлэн һэлгэхэ.

Дулаагаар хангалгые нэгэдүүлэн томодхохо хэрэг, гол түлэб органическа ба ядерна түлишөөр хүдэлдэг хүсэ эхэтэй ТЭЦ-үүдые, атомна станцинуудые, томо котельнинүүдые барьһанай ашаар бэелүүлхэ.

Ороной нэгэдэмэл элшэ хүсэнэй системые бүридүүлэн бии болгохо хэрэгые үргэлжэлүүлхэ. Электро-дамжуулгын 500, 750, 1150 киловатт переменнэ тоогтой, 1500 киловатт постоянна тоогтой системэнүүдэй хоорондын электрын элшэ дамжуулгын лининүүдые татаха, мүн тэрэшэлэн хубаарилгын электросетьнүүдые бариха хүдэлмэри үргэлжэлүүлхэ.

Ажалай бүтээсэ 21—23 процентээр дээшэлүүлхэ, электрическэ ба түлишын элшэ хүсэнэй өөрынь үнэ сэнгые 4—5 процентээр доошолуулха.

Нефтиин промышленностьда 1990 ондо 625—640 миллион тонно нефть болон газай конденсат малтан абалга хангаха. Баруун Сибирьтэ, Казахай ССР-тэ, ороной Европодохи хубиин хойто зүгтэ нефтиин промышленностиие хүгжөөлгэ үргэлжэлүүлхэ. Прикаспийска набтар газарта газарай гүнзэгыдэ байһан нефтиин хэбтэшэнүүдые промышленна аргаар малтан абалга эхилхэ. Континентальна шельфэдэхи нефть болон газай хэбтэшэнүүдые ашаглалга түргэдхэхэ, тиигэхын тула шухала хэрэгтэй үйлэдбэриин-техническэ бааза байгуулха.

Ашаг үрэ эхэтэй системэнүүдые хэрэглэн хэбтэшэнүүдые ашагладаг болоһоной, үрэмдэлгын хүдэлмэриин технологи һайжаруулһанай, тэдэнэрые техническэ һайн түхеэрэлгээр хангаһанай, пластануудай нефть үгэлгые эхэ болгохо, нарижуулагдаһан мүнөөнэй түрүү технологическа аргануудые үргэнөөр хэрэглэһэнэй ашаар нефть малтан абалгые үрэ дүн эхэтэй болгохо. Скважинануудай заһабарилгын хоорондохи болзорые 1,4—1,8 дахин эхэ болгохо. Сугтаа гарадаг газ ашаглалгые 1990 ондо 90-һээ бага бэшэ процентээр эхэ болгохо.

Нефть болбосоруулдаг промышленностьда нефтиие бүри һайнаар илган сэбэрлэдэг болохо, мотоорой түлишэ гаргалга, мүн химическэ, нефтехимическэ, микробиологическа промышленностиин түүхэй эд болодог зүйлнүүдые гаргалга горитойгоор эхэ болгохо. Түрхидэг тоһо үргэнөөр гаргаха, эдэнэй шанар һайжаруулха. Ашаа тээлгын гаргашануудые горитойгоор хороохын тула нефтепродуктнуудай үйлэдбэрилгэ зүбөөр хубаарилан байгуулха.

Ажалай бүтээсэ 9—11 процентээр дээшэлүүлхэ.

Газай промышленностьда 1990 ондо 835—850 миллиард кубометр газ абадаг болохо. Ямбургын, Карачаганактахи, Астраханиин болон бусад газоконденсатна хэбтэшэнүүдые ашаглаха хүдэлмэри түргэдхэхэ. Газай конденсат абалга бүри эхэ болгохо. Ямал хахад арал дээрэхи газай хэбтэшые ашаглаха хүдэлмэритэй холбоотой ажал хэхэ. Прикаспийска набтар газарай хэбтэшын промышленна ашаглалга эхилхэ, тэрэнэй бааза дээрэ томо газохимическэ үйлэдбэри байгуулжа захалха. Газ болон газай конденсат комплексноор бэлэдхэхын тула автомадаар хангагдаһан блочно-комплектнэ түхеэрэлгэнүүдые, тэрэ тоодо тон эхэ единичнэ хүсэтэй түхеэрэлгэ үргэнөөр нэбтэрүүлхэ. Газар доро газ хадагалха түхеэрэлгэнүүдые олон болгохо.

Ажалай бүтээсэ 1,4 дахинһаа бага бэшээр дээшэлүүлхэ.

Нүүрһэнэй промышленностьда 1990 ондо 780—800 миллион тонно нүүрһэ малтан абадаг болохо. Продукциин ургалгын бүхы нэмэриие ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй ашаар түйлаха.

Кузнецкэ, Экибастузай, Канска-Ачинскэ, Зүүн Сибириин ба Алас-Дурна зүгэй нүүрһэнэй бусад бассейнүүдэй хүгжэлтэ түргэдхэхэ. Донбассай предприятинуудые техническэ талаарнь шэнэлэн һэльбэхэ хүдэлмэри үргэдхэхэ.

Нүүрһэнэй шанар һайжаруулха, тэрэнэй шанаржуулгын хэмжээ эхэ болгохо. Коксологдохо нүүрһэнэй концентрат үйлэдбэрилгэ үргэдхэхэ, мүн тэрэшэлэн коммунально-ажаһуудалай хэрэглэмжэнүүдтэ, кокс һэлгэхэдэ хэрэгтэй болодог сортовой нүүрһэ, нүүрһэнэй брикедүүдые үйлэдбэрилгэ үргэдхэхэ.

Түрүү нэмэл аргаар нүүрһэ малтан абалгые бүри түргэнөөр хүгжөөхэ, тэрэнэй хубииень малтажа абтадаг бүхы нүүрһэнэй 46 процент хүрэтэр эхэ болгохо. Роторно экскаваторнуудые хэрэглэлгэ нилээд эхээр үргэдхэхэ, хэбтэшэнүүдые ашаглалгада ашаа тээлгэгүй, транспортно-отвальна системэнүүдые, поточно ба цикличнэ-поточно технологиие уурхай соохи ажалда үргэнөөр хэрэглэдэг болохо. Шахтанууд соохи, шанаржуулгын фабрикануудай хүдэлмэридэ автомат хэрэглэһэн түхеэрэлгэнүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ. Комплексноор оньһожоруулагдаһан сэбэрлэлгын уурхай сооһоо абтадаг нүүрһэнэй хэмжээе 78—80 процентдэ хүргэхэ, хадын малтамалнуудые комбайнаар абалгые 48—50 процентдэ хүргэхэ.

Минеральна түүхэй эдэй бааза

Ороной минерально-түүхэй эдэй баазые саашадань бэхижүүлгэ ба үргэдхэлгэ хангаха, бэдэржэ тодоруулагдаһан ашагта малтамалнуудай нөөсые ашаглаха бэлэдхэлэй хүдэлмэриин шанарые ба ашаг үрые эхэ болгохо.

Баруун болон Зүүн Сибирьтэ, Прикаспийска хонхорто, СССР-эй Европын хубиин хойто зүгтэ, Дунда Азида, Алас-Дурна зүгтэ нефть болон байгаалиин газ бэдэрдэг геологическа ажал, кокслогдодог ба түлишын нүүрһэ, илангаяа нээмэл аргаар абтамаар нүүрһэ бэдэрэлгын хүдэлмэри түргэдхэхэ.

Ашагта малтамал шанаржуулгын хүдэлжэ байһан предприятинуудай түүхэй эдэй баазые үргэдхэхэ. Хара ба үнгэтэ металлургида хэрэгтэй һайн шанартай рудагай хэбтэшэнүүдые, мүн минеральна үтэгжүүлгэнүүдэй ба барилгын материалнуудай түүхэй эд бэдэрэлгэдэ, газар дорохи сэбэр уһанай нөөсэ эхэ болгохо хэрэгтэ тусгаар анхарал табиха.

Ашагта малтамал шэнжэлгын ба бэдэрэлгын хүдэлмэридэ түрүү аргануудые нэбтэрүүлгэ үргэдхэхэ. Ашагта малтамалнуудай хэбтэшэнүүдтэ геолого-экономическа талаһаань сэгнэлтэ үгэлгын ба научна прогноз хэлгын шанарые дээшэлүүлхэ. Шэнжэлгэдэ геофизическэ болон геохимическэ аргануудые, газарай нюруу ба газар соохи баялигуудые замбуулинһаа ба холо дээрэ агаарһаа шэнжэлдэг хэрэгсэлнүүдые бүри үргэнөөр, ашаа үрэ эхэтэйгээр хэрэглэхэ.

Геолого-бэдэрэлгын албаниие техническэ талаһаань түсэбэй ёһоор шэнэлэн зэбсэгжүүлгэ хангаха, ашагта малтамалнуудые, тэрэ тоодо континентальна шельфын ба далайн океанай байгаалиин баялигуудые тусгаар мэргэжэлтэй, һайнаар оньһожоруулагданхай ба автомат хэрэглэн шэнжэлгэ болон бэдэрэлгэ хэдэг хэрэгсэлнүүдые бүтээжэ гаргаха, нэбтэрүүлхэ. Геолого-бэдэрэлгын албаниие мүнөөнэй транспортаар хангалга һайжаруулха.

VI. Агропромышленна комплексые хүгжөөлгэ болон эдеэ хоолой программые бэелүүлгэ

СССР-эй Эдеэ хоолой программатай зохилдуулан, эсэсэй үндэр үрэ дүнгүүдые түйлахын тула комплексын бүхы һалбаринуудай хүсые нэгэдүүлхэ, эдеэ хоолой продуктнуудаар болон хүдөө ажахын түүхэй эдээр ороноие найдамтайгаар хангаха, хүдөө ажахын үйлэдбэриин бата найдамтай ургалта түйлаха гээшэ агропромышленна комплексын гол зорилгонууд болоно.

Агропромышленна комплексын бүхы шатануудай нэгэн адляар хүтэлбэрилэгдэхынь, түсэблэгдэхынь, мүнгэ зөөреэр һомологдохынь тула эмхидхэлэй-экономическа шухала хэмжээнүүдые бэелүүлхэ шухала. Комплексын бүхы шатануудта ажахые хүтэлбэрилхэ талаар агропромышленна нэгэдэлнүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ, хүн зониие эдеэ хоолоор, мүн промышленностиие түүхэй эдүүдээр хангаха тушаа тэдэнэй харюусалгые эхэ болгохо.

Нэгэн бэхэли агропромышленна комплексын харилсаа холбооё бэхижүүлхэ — хүдөө ажахые промышленностиин тусхай һалбаринуудтай, харин хүдөө ажахын наукые үйлэдбэритэй нягтаар холбохо. Болбосоруулдаг промышленностиин, худалдаа наймаанай, нийтын эдеэ хоолой предприятинуудтай колхозууд болон совхозуудай сэхэ холбооё эдэбхитэйгээр хүгжөөхэ. Хэлсээнэй ёһоор абтаһан үялгануудые дүүргэхэ талаар бэлэдхэлэй эмхинүүд болон ажахынуудай өөр өөрынь харюусалгые дээшэлүүлхэ. Нэгэдэлнүүдэй, предприятинуудай болон арадай ажахын бусад һалбаринуудай колхоз, совхозуудта үзүүлдэг туһаламжын гуримуудые нарижуулан һайжаруулха.

Продукциин шанарые һайжаруулха үйлэдбэрилгын, худалдалгын бүхы шатануудта тэрэнэй гээлтэдэ оролгые усадхаха. Болбосоруулдаг промышленностиин предприятинуудые эмхидхэн байгуулха гуримые нарижуулан һайжаруулжа, тэдэниие түүхэй эдэй баазануудта дүтэлүүлхэ. Индустриальна болон үлөөдэһэ гаргадаггүй үйлэдбэриин технологи үргэнөөр нэбтэрүүлхэ, продукци зөөхэ, буйлуулха болон хадагалха хүдэлмэриие һайжаруулха. Эдеэ хоолой зүйлнүүдые хүргэлгын шэнэ түхэлэй техникые бүри түргэнөөр нэбтэрүүлхэ, холодильнигуудые олон болгохо, комплексын һалбаринуудые продукци зөөхэ болон хадагалха рефрижераторна транспортаар болон тусхай контейнернүүдээр бүри һайнаар хангаха.

Агропромышленна комплексын материально-техническэ үндэһэ һуурииие дам саашадань бэхижүүлжэ, тэрэнэй һалбаринуудые нэгэ жэгдээр хүгжөөхэ хэрэгые хангаха. Тиихэдэ эрдэм-техникын гол шухала шэглэлнүүдтэ, продукци үйлэдбэрилхэһөө эхилээд, тэрэниие хэрэглэгшэдтэ худалдаха хүрэтэрхи бүхы технологическэ циклдэ тохёолдодог орео асуудалнуудые усадхаха хэрэгтэ бүхы хүсэ болон мүнгэ зөөриие нэгэдхэн табиха. Агропромышленна комплексдо һомологдодог мүнгэ зөөриие бүри ашаг үрэ эхэтэйгээр хэрэглэдэг болохо, ажахын тоосоото подряд нэбтэрүүлхэ.

Бии болгогдоһон үйлэдбэриин хүсэнүүдые ашаг үрэ эхэтэйгээр хэрэглэжэ, эрдэмэй, техникын, түрүү дүй дүршэлэй тон шэнэ түйлалтануудые нэбтэрүүлжэ, гол түлэб хурдан түргэн хүгжэлтын арга нүхэсэлнүүдые хэрэглэһэнэй ашаар хүдөө ажахыда бүхы продукци үйлэдбэрилгын хэмжээе жэлдээ дунда зэргээр 14—16 процентээр эхэ болгохо.

Научна үндэһэ баримтатайгаар ажахые эрхилхэ гуримые улам саашадань ашаглажа үргэлжэлхэ газар элдүүрилхэдээ хүрьһэ хамгаалха онол аргануудые хэрэглэхэ болон хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй тэмсэхэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ хүдэлмэриие үргэдхэхэ. Газар тарялангай ургасые эрид дээшэлүүлхэ продукци үгэлгыень тогтууритай болгохо. Энэ зорилгоор хүрьһэнэй үрэжэлые һайжаруулха комплексно хэмжээнүүдые бэелүүлхэ, хүдөө ажахын ургамалнуудые тарижа ургуулха хүсэ эхэтэй технологи нэбтэрүүлхэ.

Ороной эдеэ хоолой болон тэжээлэй нөөсэ бии болгохо гол продукци — ороһо таряа үйлэдбэрилгые эрид шууд дээшэлүүлхэ. Хатуу, хүсэтэй шэниисэ, хурпээн ургамалнуудые бүри эхээр үйлэдбэрилхэ. Ороһо таряа болон тэжээл үйлэдбэрилгын хубаарилгые һайжаруулжа, ороһото-бобово ургамалнуудые, кукуруза бүхы дээрэнь эрид эхээр суглуулжа абадаг болохо. Ороһо таряанай найдамтай һайн ургасын абтадаг, уһалагдадаг газарһаа кукурузын элбэгээр ургуулагдадаг томо зононуудые бии болгожо үргэлжэлүүлхэ. Ороной таряа эхээр ургуулдаг районуудай арга боломжые гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэдэг болохо.

1990 ондо ороһо таряа хуряалгые бүхыдэнь 250—255 миллион хүрэтэр тоннодо, саахарай свекло — 92—95, наран сэсэг — 7,0—7,1, хартаабха — 90—92, овощ болон бахчево ургамалнуудые — 40—42, элдэб үрэ жэмэс — 14,5—15,5 миллион тоннодо хүргэхэ зорилго табигдана. Союзна республикануудта виноград ургуулгын байгууламжада эрид хубилалта хэжэ, түрүүшын ээлжээндэ столовонуудта хэрэглэгдэхэ сортын виноград үйлэдбэрилдэг болгохоор тэрэниие шэглүүлхэ.

1990 ондо 2,8—3 миллион тонно хлопогой нарин утаһа абаха. Технологическа шанараараа бүри һайн утаһа үгэдэг хлопчатнигай тарилгые үргэдхэхэ, тэрэнэй нарин утаһанай гарасые эхэ болгохо, гээлтэдэ оролгыень доошолуулха, льняной утаһа эхээр гаргадаг болохо, шанарыень һайжаруулха, бүхы үйлэдбэрилэгдэдэг льняной һолоомоной 50—60 процентые промышленна аргаар болбосоруулдаг болохо. Сайн набшаһа бүри эхээр суглуулжа абаха, субтропическа ургамалнуудай, эфирэй тоһолиг болон бусад ургамалнуудай ургасые дээшэлүүлхэ.

Биотехническэ болон геннэ инженери хэрэглэһэнэй үндэһөөр, шэнэ технологиин эрилтэнүүдтэ харюусама, байгаалиин таарамжагүй байдалда тэсэмгэй, машинаар хуряахада боломжор, эдеэ хоолой промышленностиин эрилтэдэ таарамаар хүдөө ажахын ургамалнуудай шэнэ үндэр ургаса үгэдэг сортнуудые болон гибридүүдые бии болгохо, тэдэниие үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ хүдэлмэриие шангадхаха. Саахарай свеклые саахар эхэтэй болгохо, тэрэнэй гээлтэдэ оролгые усадхаха. Үрэһэ ургуулгые нарижуулан һайжаруулха, үрэһэнэй шанарые улам һайн болгохо.

Ургамалай дайсад буртаг ногоон, хоротон хорхой шумуул болон үбшэнтэй тэмсэхын тула химическэ, биологическэ ба агротехническэ аргануудые комплексноор хэрэглэхэ.

Тэжээл үйлэдбэрилгые али бүхы аргаар хүгжөөхэ. Таряалан болон сабшалан, бэлшээриин газарта тэжээл үйлэдбэрилгые улам хүсэтэйгөөр хүгжөөжэ, бүдүүн болон шэмэтэ тэжээл улам эхээр бэлэдхэдэг болохо. Тэдэниие ургуулха, хуряажа абаха, хадагалха түрүү технологи үргэнөөр хэрэглэхэ, тэжээлэй бүридэл, шанарые үндэһөөрнь һайжаруулха.

Хүсы үбһэн, клевер, горох, наран сэсэг, соя, рапс, болон бусад протеин элбэгтэй ургамалнуудай тарилгые үргэдхэжэ, ургасыень дээшэлүүлһэнэй ашаар тэжээлэй ургамалдахи белогые эрид эхэ болгохо. Эдеэ хоолой болон загаһанай промышленностиин үлэгдэлнүүдые, эдеэ хоолой үлөөдэһэ хаядаһые тэжээлдэ үргэнөөр хэрэглэхэ. Тэжээл ха-

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта).

1986—1990 ОНУУДТА БОЛОН 2000 ОН ХҮРЭТЭРХИ ҮЕДЭ СССР-

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1—3-дахи нюурнуудта).

дагалха, буйлуулжа эдюулхэдэ хэрэгтэй шухала баазануудые ажахы бүхэндэ бии болгохо. Ороhо тарьяа тэжээлдэ гаргашалгые хорсохоор хэмжээнүүдые абаха. Тарьяае имагтал үйрүүлжэ, буйлуулжа малда эдюулдэг болохо.

Тэжээлээр гүйсэд хангажа, адууhа малай шанарые hайжаруулха талаар генетикын болон селекциин түйлалтануудые, биологическа шэнэ онол аргануудые хэрэглэн, малай болон шубуудай ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ, мал ажалай продукци үйлэдбэрилгын найдамтай ургалтые хангаха, 1990 ондо мяха үйлэдбэрилгые 21 миллион тоннодо (үүсэлэгдэhэн шэгнүүрээр), hү —106—110 миллион тоннодо, үндэгэ—80—82 миллиардда хүргэхэ.

Мал болон шубуудые харууhалха, томо болгохо, шахан таргалуулха хүдэлмэриие гуримтай hайнаар эмхидхэхэ, энэ талаар ажахынууд соохи, ажахынууд хоорондын мэргэжэлые улам хүгжөөхэ, мяха, hү болон бусад продукци үйлэдбэрилхэ ашаг үрэ ехэтэй онол аргануудые, шэнэ түхэлэй таhалгаряагүй хүдэлдэг технологи нэбтэрүүлхэ. Хонин ажал болон мяханай мал үсхэбэрилгые хүгжөөхын тула хээрын сабшалан, бэлшээриие гүйсэдөөр хэрэглэхэ, бэлшээридэ мал адуулгые үргэдхэхэ. Ноохо, ноохон дэгэл болохо арhа, мүн арhанай түүхэй бусад эдүүдые ехээр үйлэдбэрилхэ, шанарыень hайжаруулха. Адуун hүрэг, оро, үнэтэй арhатай ан, кролик үсхэбэрилхэ, зүгы бариха, нуур сөөрэмүүдтэ загаhа олон болгохо, торгон утаhанай хорхой үдхэхэ. Мал ажалые ветеринарна талаар хангалгые hайжаруулха.

Эдеэ хоолой нөөсэдэ нэмэлтэ оруулха зорилгоор предприяти болон организацинуудта хамhабариин хүдөө ажахые хүгжөөхэ хэрэгые али бүхы талаhаань дэмжэхэ, туhалха. Сабшалан, бэлшээри үгэжэ, тэжээл, үрэhэ, үтэгжүүлгэ, үсхэбэрилхэ мал, шубуу худалдаха гэхэ мэтээр хубиин хамhабариин ажахы эрхилхэ хэрэгтэнь туhалха. Хүдөө ажахын үлүү гараhан продукциие хүн зонhоо худалдан абаха хэрэгые hайнаар эмхидхэхэ.

Газар шанаржуулха удаан болзорой программые бэелүүлжэ үргэлжэлүүлхэ. Гүрэнhөө hомологдоhон мүнгэ зөөриин хүсөөр табан жэлэй туршада 3,3 миллион гектар уhалагдадаг, 3,6 миллион гектар намагhаа хатаагдаhан газар ашаглаха, 8,3 миллион гектарта культуртехническэ хүдэлмэри хэхэ, 56 миллион гектарта хүдэлжэ байhан уhалууриин системэнүүдэй техническэ түхеэрэлгэнүүдые hайн болгохо. Уhалагдадаг, хатаагдаhан газарые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэжэ, тэндэhээ проектээр хараалагдаhан ургаса абадаг болохо. Уhанай ажахын барилгын техническэ хүсые дээшэлүүлхэ, хүдэлмэриинь шанарые hайжаруулха. Газар уhалалгада уhа гамтайгаар гаргашалдаг технологидо түргэнөөр орохо, уhанай болон газар дайдын нөөсэ баялигуудые гамтай наринаар ашаглаха хэмжээнүүдые бэелүүлхэ. Газар нютагуудай уhанай нөөсэнүүдые шэнээр хубаарилан хэрэглэхэ тушаа шухала богоhон асуудалнуудые гүнзэгыгөөр шэнжэлэн хаража шиидхэхэ.

Хүдөө ажахыда **химизаци** хэhэнэй, органическа үтэгжүүлгэ үргэнөөр хэрэглэhэнэй үндэhөөр газарай хүрьhэнэй үрэжолые дээшэлүүлхэ хүдэлмэриие жэгдэ hайнаар ябуулха. 1990 ондо 30—32 миллион тонно минеральна үтэгжүүлгэ, ургамал хамгаалха 440—480 мянган тонно химическэ зүйлнүүд, тэрэшэлэн 100 миллион тонноhоо бага бэшэ избёосхолхо хэрэгсэл, тэрэ тоодо 24 миллион тонно нютагай избёосхын зүйл хүдөө ажахыда үгэхэ. 1990 ондо органическа үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэлгые 1,5 миллиард тоннодо хүргэхэ. Энэ зорилго бэелүүлхын тула торф, сапропель болон нютагуудай бусад нөөсэнүүдые улам ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ. Үтэгжүүлгэ хадагалалгые hайжаруулха, хүрьhэндэ оруулха аргануудые гуримшуулан нарижуулха, тэрэниие хэрэглэлгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ.

Тэжээлдэ холилсохо химическэ зүйлнүүдые, консервантнуудые, ургамалнуудай ургасые түргэдхэхэ зүйлнүүдые, ургамалнуудые хамгаалха биологическа хэрэгсэлнүүдые, элдэб түхэлэй плёнконууд, полимернэ материалнуудые болон химиин бусад зүйлнүүдые хүдөө ажахыда ехээр үгэдэг болохо.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие **техническэ талаар шэнээр зэбсэгжүүлхэ** зорилгые сэхэ шууд бэелүүлхэ. Табан жэлэй туршада 1900 мянган трактор, 1600 мянган ашаанай автомашина, 1770 мянган тракторэй прицеп болон хамтадаа 43 миллиардhаа бага бэшэ түхэригэй хүдөө ажахын элдэб машина, түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргажа хүдөө ажахыда үгэхэ. Тэрэ тоодо мал ажалда, тэжээл үйлэдбэрилгэдэ хэрэгтэй 17 миллиард түхэригэй машина, түхеэрэлгэнүүд үгтэхэ. Гаргаша багатай, үндэр бүтээсэтэй машинанууд болон транспортын, ашаалга, буулгалгын тусхай хэрэглэлнүүдээр комплексын hалбаринуудай хангалгые hайжаруулха.

Колхоз, совхозуудай машинно-тракторна паркын хадагалалгые, ашаглалга болон техническэ талаар харууhалгые эрид hайжаруулха, тэдэнэй заhабарилгын баазые бэхижүүлхэ. Хүдөө ажахын хэрэглэгшэдые электрын элшэ хүсөөр найдамтайгаар хангалгые дээшэлүүлхэ.

Хүдөө ажахын ниитын секторэхи ажалай бүтээсые 21—23 процентээр дээшэлүүлхэ.

Эдеэ хоолой мяханай болон hүнэй промышленностиин hалбаринуудта үйлэдбэриинь хэмжээнэй ургалтые 18—20 процентээр ехэ болгохо. Эдеэ хоолой продуктнуудай шанар болон шэмэтэ зүйлыень hайн болгохо.

Продукци болон түүхэй эдүүдые комплексноор буйлуулха аргатай поточно лининүүд болон түхеэрэлгэнүүдые олоор тодхожо, эдэ hалбаринуудай предприятинуудые техническэ талаар шэнээр зэбсэгжүүлхэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ.

1990 ондо гүрэнэй түүхэй эдэй нөөсэhөө мяха —11,7—12,2 миллион тонно, малай тоhо —1,5—1,7, сэбэр hүнэй продукци —31—32, сыр —1, элhэн саахар (саахарай свёклоhоо) —10—11, ургамалай тоhо —3,7—4 миллион тонно, 16—18 миллиард условно баанха үрэ жэмэсэй консервэ буйлуулан гаргаха.

Багахан амhартанууд соо хэгдэhэн, орёогдоhон мяха болон мяханай полуфабрикадуудые ехээр гаргажа, худалдагдадаг бүхы продукциин 40—45 процентдэ хүргэхэ. Тэрэниие hайнаар буйлуулан шанаржуулжа, сэбэр hүөөр хэгдэhэн продукциин ассортиментые үргэдхөөд, эдеэ хоолдо hү хэрэглэлгые hайжаруулха, жэмэсэй варенье, компот, джем, шүүhэн гэхэ мэтые бүри ехээр буйлуулан гаргажа, бага багаар амhарталха. Архидалга болон алкоголизмтай тэмсэлгые шангадхаха хэмжээнүүдые саашадань бэелүүлхэ зорилготойгоор ликеро-архи, улаан архи нэрэдэг, спирт гаргадаг предприятинуудай гол шэглэлые хубилгажа, хүн зоной ходо хэрэглэдэг продукци гаргадаг болгохо.

Загаhанай промышленностьда 1990 ондо эдеэ хоолой загаhанай продукци үйлэдбэрилгые 4,4—4,6 миллион тоннодо, загаhанай консервэ гаргалгые 3 миллиард условно баанхада хүргэхэ. Амиды, хүргэгдэhэн загаhа, сэбэрлэгдэhэн, хэршэгдэжэ бэлэн болгогдоhон загаhанай продукци, балычна хэрэгсэлнүүдые, сонгоогдоhон, хатаагдаhан загаhанай зүйлнүүдые бүри ехээр гаргаха. Загаhа олзоборилдог суднануудые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ, дэлхэйн гадаада далайн нэлэнхы хубиин биологическа нөөсэнүүдые научна талаар шэнжэлхэ, промышленна аргаар ашаглаха хэрэгые шангадхаха. СССР-эй далайн эрьеэ шадархи районуудта загаhа барилгые эдэбхитэйгээр хүгжөөхэ. Дотоодын гол мүрэн, нуур сөөрэмүүдтэ загаhа үсхэбэрилхэ, олзоборилхо хүдэлмэриие эрид hайжаруулха, загаhа үсхэбэрилдэг ажахынуудые бии болгохо, хаа хаанагүй загаhанай нөөсэнүүдые элбэг болгохо боломжонуудые гүйсэд хэрэглэжэ, хүн зониие амиды болон хүргэгдэhэн загаhаар хангаха. Загаhа болбосоруулдаг предприятинуудай үйлэдбэриин баазые бэхижүүлхэ, загаhа олзоборилгын флодые шэнэдхэн хубилгаха хүдэлмэриие түргэдхэхэ. Загаhа бэдэржэ олохо, олзоборилхо, тэрэниие буйлуулха мүнөө үеын техническэ хэрэгсэлнүүдые загаhанай промышленностьда ехээр үгэдэг болохо.

Промышленностиин эдеэ хоолой hалбаринуудта продукциин ассортиментые үргэдхэхэ, шанарыень hайжаруулха, амhарталагдаhан зүйлнүүдые ехээр гаргаха. Түүхэй эдые бүри гамтай наринаар буйлуулдаг болохо. Хоол болохо ба биологическа талаараа шэмэ hайнтай, витамин, белок гэхэ мэтэ бусад зүйлөөр элбэг продуктнуудые, хүүгэдэй эдихэ болон диетическэ эдеэ хоолой зүйлнүүдые эрид ехээр үйлэдбэрилхэ. Полуфабрикадуудые, түргэн сагай соо хүргэгдэhэн үрэ жэмэс, овощ, бэлэн болгогдоhон эдеэ, hэрюусүүлдэг ундан болон тэрээндэ нэмэгдэдэг зүйлнүүдые үргэн ассортиментэйгээр гаргаха.

Эдеэ хоолой промышленностьда ажалай бүтээсые 14—16 процентээр, мяханай болон hүнэй промышленностьда —25—28 процентээр, загаhанай промышленностьда —10—12 процентээр дээшэлүүлхэ. Дурсагдаhан hалбаринуудта продукциин өөрынь үнэ сэнгые 3—5 процентээр хямдаруулха.

Ашаг үрэ ехэтэй, үндэр бүтээсэтэй түхеэрэлгэнүүдые, түрүү технологи хэрэглэhэнэй үндэhөөр **талха татадаг, хүрпээ болон холимол тэжээл гаргадаг промышленностиин** предприятинуудай техническэ хэмжээе дээшэлүүлжэ, табан жэл соо эгээл дээдэ сортын талха үйлэдбэрилгые 1,8—2 дахин ехэ болгохо.

Элеваторнууд болон тарьяа талха хадагалха түхеэрэлгэнүүдэй барилгые, ашаглалгада оруулгые түргэдхэхэ. Албан зургаануудай хоорондо хамжаа эмхидхэhэнэй үндэhөөр элеваторнуудай, холимол тэжээлэй предприятинуудай барилгые үргэдхэхэ, түрүүшын ээлжээндэ тэдэниие ороhо тарьяа ургуулдаг холын районуудта бариха. Талха болон холимол тэжээлые амhарталангүйгөөр, контейнернэ болон пакедээ хэжэ зөөхэ аргые үргэнөөр хэрэглэhэнэй ашаар ажал ехэтэй хүдэлмэриие эршэмтэй түргэнөөр оньhожоруулха. Холимол тэжээлэй шанарые hайжаруулха шэмэтэй hайн нэмэлтэ зүйлнүүдые холилсоhоной ашаар тэрээндэ талха тарьяанай ородог хубитые бага болгохо.

Табан жэлэй туршада **микробиологическа промышленностьда** продукци гаргалгые 2 дахин дээшэлүүлхэ. Тэжээлэй болон биологическа бусад хүсэтэй бодосуудай үйлэдбэрилгые эрид үргэдхэхэ. Биотехнологиин түүхэй эдэй баазые, тэрэ тоодо газ хэрэглэлгые дээшэлүүлhэнэй ашаар, энээниие хүгжөөхэ. Микробиологическа синтезэй продуктнуудаар хүдөө ажахые хүсэд дүүрэнээр хангаха. Биотехнологиин болон геннэ инженериин талаар эрдэм-техникын түйлалтануудые эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлхэ.

Ой модоной нөөсэнүүдые улам баяжуулха, зүбөөр хэрэглэхэ, эрдэмэй түйлалтануудые, ажахы эрхилэлгын зональна гуримые, химизаци болон оньhожоруулгые **ой модоной ажахын үйлэдбэридэ** үргэнөөр нэбтэрүүлхэ. Ой модоной фондын газарые ашагтай hайнаар хэрэглэхэ, элhэн губи, хооhон тала газартай районуудта бэлшээриие ойтой болгохо, хүрьhэ хамгаалха, модо тариха, ургуулха. Ой модоной түүхэй эдэй нөөсэнүүдые гамтай наринаар хэрэглэлгын хойноhоо хиналтые шангадхаха. Тэрэшэлэн ой модые гал түймэрhөө, элдэб хоротон хорхой шумуулhаа, үбшэнhөө хамгаалха. Целлюлозно-саасанай промышленностьда хэрэгтэй түүхэй эдэй саг үргэлжын баазые Европейско-Уральска зонодо хүгжөөхэ.

VII. АРАДАЙ ХЭРЭГЛЭМЖЫН ЭД БАРАА ҮЙЛЭДБЭРИЛГЫЕ БА ХАНГАЛГЫН hАЛБАРИНУУДЫЕ ХҮГЖӨӨЛГЭ

Совет хүнүүдэй hуудал байдалые hайжаруулгатай, 1986—2000 онуудта арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые ба хангалгын hалбаринуудые хүгжөөхэ комплексно программые шууд сэхэ бэелүүлгэтэй холбоотой олон янзын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ хубитаяа дээшэлүүлхэ гээшэ илгадгүй бүхы hалбаринуудай, ороной республиканууд болон районуудай шухалын шухала зорилгонуудай нэгэниинь мүн.

Ерэхэ түсэбтэ табан жэлдэ эдеэ хоолой бэшэ эд бараа үйлэдбэрилгые 1,3 дахинhаа бага бэшээр дээшэлүүлхэ. Бүдүүдээр, хубсаhа хунараар, гуталаар, соёлой-ажаhуудалай ба ажахын хэрэглэмжын эд бараагаар (илангаяа амаралтада, аяншалгада болон спортдо хэрэгтэй) ба үргэн хэрэглэмжын бусад эд бараагаар хүн зоной элдэб янзын эрилтэнүүдые бүри хүсэдөөр хангаха. Элдэб бүлэг хүн зоной эрилтэдэ харюусаха элдэб янзын эд бараа үйлэдбэрилжэ худалдалгые хангаха. Хэрэгсэл зүйлнүүдэй шанарые горитойгоор hайжаруулха, тэдэнэрэй техническэ болон эстетическэ хэмжээе, ашаглахада найдамтай байлгые дээшэлүүлхэ.

Эрхим шанартай барилгын материалнуудые, сад-огородой болон бусад зэр зэмсэгүүдые үйлэдбэрилгые болон хүн зондо худалдалгые үргэдхэхэ талаар бүлэг хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ.

Хүн зондо үзүүлэгдэдэг түлбэритэй хангалгын хэмжээе 1,3—1,4 дахин дээшэлүүлхэ, шанарыень hайжаруулха, болбосон hайнаар хангаха. Хүдөө нютагуудта хүн зониие хангалгые уридлуулан түргэнөөр хүгжөөхэ. Эд бараа болон хангалга тушаа эрилтэнүүдые шэнжэлхэ, багсаалан тухайлха гуримые нарижуулан hайжаруулха, ажалшадай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдэй хубилалтада саг дары харюусаха.

Хүнгэн промышленностьда 1990 он болотор бүдүүдые үйлэдбэрилгые 14—15 миллиард дүрбэлжэн метртэ, трикотажна зүйлнүүдые — 2,2—2,3 миллиард хэhэгтэ, гутал — 900 миллион паарта хүргэхэ. Гоё hайхан үнгэтэй ноохон бүдүүдые үйлэдбэрилгые 1,7 дахин, шэнэ түхэлэй торгон бүдүүдые 2 дахин, ажаhуудалай нэхэгдээгүй материалнуудые үйлэдбэрилгые 2,3 дахин ехэ болгохо. Үйлэдбэридэ хэрэгтэй эрхим шанартай элдэб жэжэ хэрэгсэлнүүдые бүтээлгые горитойгоор хурдадхаха. Үхибүүдэй эд бараа үйлэдбэрилгые булюу түргэнөөр хүгжөөхэ. Бүдүүдэй уран гоёор шэмэглэлгые, оёмол зүйлнүүдэй шэнэ моодо болон түхэл маягые зохёон табилгые горитойгоор hайжаруулха, залуушуулай болон аха наhанай хүнүүдэй хубсаhа хунарай болон гуталай түхэл янзануудые үргэдхэхэ.

Ажал хүдэлмэри оньhожоруулгые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ, автомадаар хангагданхай ээрэлгын, нэхэлгын ба трикотажна үйлэдбэри байгуулха, моодно, гоё хубсаhа хунар ба эрхим шанартай гутал олоорнь бүтээхэ талаар түргөөр ондоо болгогдон хубилгагдадаг поточно лининүүдые байгуулха.

Түүхэй эд, материалнуудые, бүдүүдые бодомжотой зүбөөр хэрэглэлгые хангаха, химическэ утаhа ба ниидхэ, бүхэ шэрэ будагууд болон бусад химическэ материалнуудые хэрэглэлгые үргэдхэхэ.

Ажалай бүтээсые 24—26 процент дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэнгые 3—4 процент доошолуулха.

Соёлой-ажаhуудалай болон ажахын хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые 1,3—1,5 дахин ехэ болгохо. Эрхим шанартай ба элдэб янзын, илангаяа удаан хэрэглэгдэхэ промышленна эд бараагаар хүн зониие хангалгада хүндэ индустриин болон оборонно промышленностиин hалбаринуудай хубитые горитойгоор дээшэлүүлхэ.

Гэрэй ажахыда ажалай гаргашые хороодог ажаhуудалай орёо нарин техникэ бүтээлгые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ. Гэрэй холодильнигууд болон хүргэлгын түхеэрэлгэнүүдые, угаалгын болон оёдолой машинануудые, гэрэй мүнөөнэй бусад техникэ нэгэн адляар гол түлэб бүтээдэг болохо. Радиоприёмнигуудые үйлэдбэрилгые 1,3—1,4 дахин, үнгэтэ телевизорнүүдые — 1,6 дахин, магнитофонуудые — 1,3 дахин, оёдолой машинануудые — 1,6 дахин, мебель — 1,3 дахин, саадай гэрхэнүүдые — 2 дахин, ажаhуудалай химиин эд хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгые 1,4—1,6 дахин ехэдхэхэ. Хубиин хамhабариин ажахынуудта, хамтын саадууд болон огородуудта хэрэглэгдэхэ оньhожоруулгын хэрэгсэл зүйлнүүдые үйлэдбэрилгые үргэдхэхэ.

Медицинскэ промышленностьда продукциин хэмжээе 1,4 дахинhаа бага бэшээр ехэдхэхэ. Түбхын түрүүн эгээл дэлгэрэнги үбшэнгүүдые аргалха ашаг үрэтэй медикаментнүүдые бүтээн гаргадаг болохо, үбшэнгүүдые таниха ба хүн зониие аргалха шэб шэнэ приборнууд болон аппаратура бүтээлгые үргэдхэхэ.

Тусхай нютагуудай онсо илгаануудые хараада абан, **нютагай промышленностиие** саашадань хүгжөөхэ, тэрэнэй техническэ үндэhэ hуурииие бэхижүүлхэ талаар хэмжээнүүдые бэелүүлхэ. Эд хэрэгсэлнүүдэй, тэрэ тоодо уран зүйлэй үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдэй, нютагай барилгын материалнуудай түхэл янзыень гол түлэб олошоруулжа, продукци үйлэдбэрилгын хэмжээе 1,3—1,4 дахин дээшэлүүлхэ. Бүтээн гаргагдадаг эд бараанай шанарые hайжаруулха. Гэртэ байгаад хүдэлмэрилхэ аргануудые үргэнөөр хэрэглэхэ. Нютагай түүхэй эдүүдые болон дахинаа хэрэглэгдэхэ нөөсэнүүдые хэрэглэлгые ехэдхэхэ.

Хангалгын hалбаринуудые саашадань хүгжөөлгые ба ашаг үрыень дээшэлүүлгые хангаха. Хүн зониие хангалгын шанарые болон болбосоролые үндэhөөрнь hайжаруулха, хангалгын hалбаринуудай предприятинууд болон эмхи зургаануудай хүдэлмэри эмхидхэлгые нарижуулан hайжаруулха, ажалшадые хангамжа хэрэглэхэдэнь тааруу зохид байхын тула тэдэниие олон янзын болгохо. Хүн зониие хангадаг hалбаринуудай материально-техническэ үндэhэ hуурииие бэхижүүлхэ, эдэ hалбаринуудай предприятинуудые мүнөөнэй бүтээсэ ехэтэй хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдээр хангалгые hайжаруулха, түрүү технологическа хүдэлмэри нэбтэрүүлгые хурдадхаха.

Хүнүүдэй хүдэлдэг, hурадаг ба ажаhуудаг газартань дүтэ болгон, хангалгын hалбаринуудай предприятинуудые, организацинууд болон эмхи зургаануудые бодомжотой зүбөөр байлгаха. Ажаhуудалай болон бусад янзын хангамжа хүн зондо үзүүлэлгэдэ бүхы hалбаринуудай предприятинууд болон организацинуудые ямар шэглэлтэй байhанhаань дулдыдангүй үргэнөөр хабаадуулха.

Гэр байрын-коммунальна ажахын, ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангалгын, пассажирска транспортын, хэлхеэ холбооной, соёлой предприятинууд болон эмхи зургаануудай, мүн тэрэшэлэн санаторно-курортно болон элүүржүүлгын, спортивна организацинуудай, юридическэ консультацинууд болон нотариальна конторонуудай хүн зондо үзүүлдэг түлбэритэй хангамжые хүгжөөхэ. Эрхэтэнэй өөрыгөө ба зөөри зөөшөө гүрэнэй страхованида оруулха ябадалые хүгжөөхэ, нөөсэлгын кассануудай үзүүлдэг хангалгые үргэдхэхэ.

Хүн зоной ооhэдынь зөөри болохо транспортна хэрэгсэлнүүдые, радиоэлектронно аппаратура, гэр hуудалай машинанууд болон приборнуудые, мебель ба гэр соохи хэрэгсэлэй бусад зүйлнүүдые заhабарилха ба техническэ талаар хангалгаар хүн зоной хэрэглэмжэнүүдые сүм хангаха.

Хубсаhа угаадаг газарай, химчисткын предприятинуудай, парикмахерсканууудай, мүн тэрэшэлэн бусад хангалгые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ. 1990 ондо гэр байра заhабарилха ба бариха, хүн зоной захилнуудаар бусад барилгануудые бодхоохо талаар хангалгын хэмжээе 3 дахинhаа бага бэшээр ехэдхэхэ. Энэ зорилгоор барилгын подрядна организацинуудые хабаадуулха. Жэлэй туршада 1 миллионhоо үсөөн бэшэ саадай болон огородой участогуудые хубаарилха, тэдэниие түхеэрхэ талаар түлбэритэй туhаламжа үзүүлгые хэрэгтэй хэмжээгээр эмхидхэхэ.

Аяншалгын-экскурсионно эмхи зургаануудай хүн зондо үзүүлдэг хангамжын хэмжээе дээшэлүүлхэ, шанарые hайжаруулха, хангалгын гурим, янзануудые үргэдхэхэ. Аяншалгын шэнэ комплекснүүдые, гостиницануудые, баазанууд болон кемпингнүүдые бариха. Аяншалгада хэрэгтэй багажа зэбсэгүүд болон хэрэгсэлнүүдээр хүн зоной хэрэглэмжые хүсэдөөр хангаха. Аяншалгын-экскурсионно организацинуудые транспортна хэрэгсэлнүүдээр хангалгые hайжаруулха.

Соёлой талаар хангалгын шэнэ түрүү түхэл янзанууд болон аргануудые хүгжөөхэ. Театрнүүдые, кинотеатрнүүдые, музейнүүдые, циркнүүдые, концертнэ залнуудые, хүүгэдэй хүгжэмэй болон уран зурагай hургуулинуудые олошоруулха. Илангаяа тосхонуудта хүн зоной сулоо сагые эмхидхэлгэдэ клубай эмхи зургаануудай үүргые дээшэлүүлхэ.

Бүхы янзын транспортаар хүн зониие хангалгые hайжаруулха. Ашаа зөөлгые тааруу зохид болгохо эрилтэнүүдые хүсэдөөр хараада абаха, болбосон hайнаар хангаха. 1990 ондо ниитын хэрэглэмжын транспортаар хүн зониие зөөлгын эрьесэ 12—14 процент дээшэлүүлхэ.

Хүдэлжэ байгаашадые, мүн шэнэ метрополитенүүдэй барилгые саашадань хүгжөөхэ, Челябинскда, Омскдо, Красноярскда, Алма-Атада, Ригэдэ метрогой лининүүдые барижа эхилхэ. Автобусой, трамвайн, троллейбусэй болон таксомоторно паркнуудай хүдэлмэриие нарижуулан hайжаруулха, тэдэнэрэй заhабарилгын баазануудые бэхижүүлхэ, тиин түбхын түрүүн хүдөө нютагуудта пассажирска транспортын хүдэлмэриие hайжаруулха талаар хэмжээнүүдые бэелүүлхэ. Энэ хэрэгтэ арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ. Город доторой транспортаар хүн зониие зөөлгын хэмжээе 20—25 процент ехэдхэхэ.

Хэлхеэ холбооной хангамжые ба мэдээсэл дамжуулдаг техническэ зүйлнүүдые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ. Хүн зондо үзүүлэгдэдэг телефонно хэлхеэ холбооной хангалгын хэмжээе 1,6—1,7 дахин ехэдхэхэ, городууд хоорондын телефон-автомадуудай тооe 2,5—3 дахин олошоруулха, городууд хоорондын телефонно хэлхеэ холбооe автомадаар хангалгын хэмжээе 70 процент хүрэтэр дээшэлүүлхэ.

Түсэбтэ табан жэлэй эсэс тээшэ гол түлэб хаа хаанагүй телевидениин хоёр программа харадаг болохо байна. Хүдөө нютагуудта олон программатай радио-дамжуулгые үргэдхэхэ. Гол түлэб хэблэлhээ гараhан үдэртэнь газетэнүүдые захилшадта болон розничнo эмхинүүдтэ хаа хаанагүй хүргэлгые эмхидхэхэ. Энэ зорилгоор хэлхеэ холбооной предприятинуудай техническэ хангалгын хэмжээе дээшэлүүлхэ.

Хүнүүдэй ажаhуудаг районуудта оршодог тон шухала эд бараа худалдаха багахан магазинуудые олошоруулхын хажуугаар худалдаа наймаанай томо предприятинуудые барижа, **худалдаа наймаанай эмхи зургаануудые бодомжотой зүбөөр,** хүн зондо зохид байхаар байрлуулха. Ажал оньhожоруулха хэрэгсэл зүйлнүүдээр, тобшолон хэлэбэл, бараа багсалха зүйлнүүдээр худалдаа наймаанай предприятинуудай хангагдасые дээшэлүүлхэ. Эд бараа розничнo худалдаа наймаанда таhалгаряагүйгөөр эльгээхэ зорилгоор оптово организацинуудай хүдэлмэриие үндэhөөрнь hайжаруулха ба тааруу зүбөөр байрлуулха.

Худалдаа наймаанай талаар хангалгын болбосоролые дээшэлүүлхэ, хүн зондо тааруу зохид эрхэ байдал байгуулха. Худалдаа наймаанай түрүү аргануудые: өөрыгөө хангалгые, каталогуудаар, мүн эд бараа үзэмжэдэ табижа, уридшалан хэгдэhэн захилнуудаар гэртэнь хүргэлгэтэйгээр эд бараа худалдалгые бүхы талаар хүгжөөхэ. Фирменнэ магазинуудые горитойгоор олошоруулха, тэрэ тоодо үйлэдбэрилдэг hалбаринуудай системэдэ тэдэниие эмхидхэхэ. Посылкаар эльгээхэ худалдаа наймаае хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ.

Ниитын эдеэ хоолые булюу түргэнөөр хүгжөөхэ, хүдэлмэри эмхидхэлгые нарижуулан hайжаруулха, энэ hалбариин материально-техническэ үндэhэ hуурииие бэхижүүлхэ. Эдеэ хоолой промышленностиин hалбаринуудтай хамжаалhанай, хүсэд бэлэн болгогдоогүй зүйлнүүдые ба бэлэн шахуу болгогдоhон продукци үйлэдбэрилхэ талаар бэлэдхэлэй ехэ предприятинуудые байгуулжа, ниитын эдеэ хоолой предприятинуудые эдэ продукцяар нэгэ түбhөө хангажа, продукци үйлэдбэрилхэ индустриальна технологи нэбтэрүүлхэ. hургуулинуудта, училищинуудта, дээдэ ба тусхай дунда hургуулинуудта столовонуудые олошоруулха. Түсэбтэ табан жэлэй эсэс тээшэ хүдэлдэг газартань ниитын эдеэ хоолоор ажалшадай хэрэглэмжэнүүдые хүсэд хангаха. Түргөөр хангахаар мэргэжүүлэгдэhэн предприятинуудай тооe олошоруулха. Бэл-

дэгдэдэг эдеэнэй
горитойгоор hайжар

Эд хэрэглэгшэдэй
цинн системэдэ эд
нөөсэнүүдые саашад
хэхэ, хүдөө нютагууд
даа наймаанай талаа
гые ба ниитын эдеэ
hайжаруулха. Хүн зо
лон колхозуудhаа худ
тадаг хүдөө ажахын
ци үйлэдбэридэ бүр
хэрэглэжэ, тэрэниие
соруулгые ба хад
эмхидхэлгые бүхы т
рижуулан hайжаруу
тэрэшэлэн мал ба шуб
таргалуулжа, дотоод
сөөрэмүүдтэ загаhа
жэ ба барижа, нютаг
эдүүдые хэрэглэжэ,
сэлнүүдые үйлэдбэр
бүтээлгые ехэдхэхэ.
ургамалнуудые, мёд,
мэс, hамар, фрукт,
лон hархяаг бэлэдхэг
жээе горитой дээшэ

Элдэб янзын эд
ба туhаламжаар худ
зоной эрилтэнүүдые
гые горитойгоор hай
Хэлсээтэ сэнгээр худ
тадаг хүдөө ажахын
нуудые худалдаха та
газинуудые городууд
промышленна түбүүд
руулха. Колхозно
наймаа хүгжөөхэ,
дэлгүүрнүүдэй худ
hайжаруулха, үлүү га
дөө ажахын продук
хэдэнь ба худалдах
зондо туhаламжа ү

Эд бараа үйлэдбэр
лон хүн зониие хан
баринуудые хүгжөөл
союзна, автономито р
кануудай Министрну
ведүүдэй, арадай деп
нютагай Советүүдэй,
на, профсоюзай бо
хын зургаануудай
харюусалгые дээшэл

VIII. ТРАНСПОРТ БОЛОН ХЭЛХЕЭ ХОЛБООЕ ХҮГЖӨӨ

Транспортын гол зорилгонууд — юумэ зөөлгөөр арадай ажахын болон хүн зоной эрилтэнүүдые саг соонь, шанартайгаар ба хүсэдөөр хангалга, тэрэнэй хүдэлмэриин экономическа ашаг үрые дээшэлүүлгэ болоно.

Эдэ зорилгонуудые шиидхэхын тула:

ороной транспортын нэгэдэмэл системые али алиндаа тааруугаар хүгжөөхэ, арадай ажахын бусад hалбаринуудтай тэрэниие зохилдуулха, бүхы янзын транспортын хүдэлмэриие холбон таарулдуулха хэрэгые нарижуулан hайжаруулха, үрэ гарахагүй зөөлгэнүүдые усадхаха, ашаа хүргэхэ болзорые хорооохо ба тэрэниие бүрин бүтэн байлгаха хэрэгые хангаха;

түрүү техникэ болон технологи зохёон байгуулгые ба нэбтэрүүлэн хэрэглэлгые хурдадхаха, шэнэ түхэлэй транспортые хүгжөөхэ, гүйлгэгдэжэ байдаг транспортые болон техническэ бусад хэрэгсэлнүүдые шэнэлэлгын дабшасые дээшэлүүлхэ, материально-техническэ болон заhабарилгын баазые бэхижүүлхэ;

ашаа зөөхэ түрүү онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэхэ, контейнернүүдээр болон ябталангяар зөөлгын хэмжээе 1,4—1,5 дахинаар ехэ болгохо, тээхэ-буулгаха ба заhабарилха хүдэлмэриие үргэлжэдэнь оньhожоруулгын хэмжээе, аюулгүйгөөр ябалгые нилээд дээшэлүүлхэ, транспортhаа болохо оршон тойрондо хохидол ушаруулдаг ябадалые бага болгохо.

Түмэр замай транспорт дээрэ түмэр харгые ашаглаха, замые болон гүйлгэгдэжэ байдаг составуудые заhабарилха ба хэрэглэхэ хүдэлмэриин эмхидхэлые нарижуулан hайжаруулха, локомотивууд болон вагонуудай ажалай бүтээсые, ашаанай поезднуудай дунда зэргын шэгнүүрые нилээд дээшэлүүлхэ хэрэгые хангаха. Поезднуудые бүри түргэнөөр ябуулдаг болохо, вагонуудай ерэхэ, бусаха сагые хурдадхаха.

Түмэр харгынуудаар, нэн түрүүн түбые Уралтай, Баруун Сибирьтэй, Поволжитой ба ороной европейскэ урда талатай холбодог харгынуудаар иишэ тиишэ ябаха ба ашаа шэрэхэ арга боломжые дээшэлүүлхэ. Сортировочно, ашаанай ба пассажирска станцинуудай юумэ ашаха, буулгаха арга хүсые ехэ болгохо. Локомотивна болон вагонуудай депонуудай, гүйдэг составуудые заhабарилдаг, нөөсэ частьнуудые болон стрелочнэ түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэрилдэг заводуудай саашанхи хүгжэлтые ба техническэ талаар шэнэлэлгые хурдадхаха.

2,3 мянган километр түмэр замай шэнэ харгынуудые ашаглалгада оруулха, 4 мянган километрhээ бага бэшэ хоёрдохи харгы бариха, 8 мянган километр түмэр замые электрын хүсэндэ оруулха. Локомотивуудай болон вагонуудай паркые шэнэлхэ ба ехэ болгохо, тиихэдээ эгээн найдамтай ба алмалтатай, шэнэ янзын локомотивуудаар, электро болон дизель-поезднуудаар, ехэ ашаа тээхэ ба ехэ багтаамжатай ашаанай вагонуудаар, бүри зохид hайнаар түхеэрэгдэhэн пассажирска вагонуудаар ба метрополитенэй вагонуудаар хангаха. Ашаглагдажа байгаа паркда тусхай хэрэглэлэй вагонуудай хубиие 1,3—1,4 дахинаар ехэ болгохо. Ашаанай бүхы вагонуудые роликово подшипнигта оруулха хэрэгые түгэсхэхэ.

Ашаа зөөлгын хэмжээе 8—10 процентээр, пассажирнуудые зөөлгые 7—9 процентээр ехэ болгохо. Ашаа зөөлгэдэ хабаададаг хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай бүтээсые 10—12 процентээр дээшэлүүлхэ.

Далайн транспорт дээрэ флодые ашаглалга, портнуудай ба судна заhабарилгын заводуудай үйлэдбэриин хүсые ашаглалга нилээд hайжаруулха. Портнууд болон заводуудые саашадань хүгжөөхэ. Флодые шэнэлхэ, тэрээндэ бүтээсэ ехэтэй, алмалтатай тусхай хэрэглэмжын суднануудые нэмэжэ үгэхэ. Ледокольно болон ледокольно-транспортын флодые хүгжөөхэ. Контейнернүүдээр болон ябталангяар, лихтер түхэлэй болон паромно суднануудаар ашаа зөөлгын хэмжээе ехэ болгохо. Гадаадын худалдаа наймаанай ашаа зөөлгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ.

Гол мүрэнүүдэй транспорт дээрэ ашаа зөөлгын хэмжээе 9—11 процентээр ехэ болгохо. Сибириин, Алас-Дурна зүгэй мүрэнүүдээр, жэжэ голнуудаар ашаа зөөлгын ургалтые улам бүри хурдадхаха. Ехэ ашаа тээгээд түлхюулэн ябадаг суднануудаар, «гол мүрэндэ — далайда» холижо ябадаг суднануудаар ашаа зөөлгые хүгжөөхэ. Магистральна мүрэнүүдээр лаб найдамтай тамаралгын болзорые ута болгохо.

Гол мүрэнүүдэй флодые шэнэлхэ, тэрэниие өөрөө ябадаггүй алмалтатай суднануудаар, буксирнуудаар, холимог тамаралгын суднануудаар, зохид hайнаар түхеэрэгдэhэн пассажирска суднануудаар хангаха. Портнуудые, нэн түрүүн Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй районуудтахи портнуудые, судна заhабарилгын заводуудые хүгжөөлгые ба hэльбэн шэнэлэлгые үргэлжэлүүлхэ. Гол мүрэнүүдэй суднануудые, портнууд болон заводуудай үйлэдбэриин хүсые хэрэглэлгые горитойгоор hайжаруулха.

Агаарай транспорт дээрэ ашаг үрэ ехэтэй шэнэ түхэлэй магистральна пассажирска самолёдуудые болон дунда зэргын хэмжээнэй ашаа тээдэг ашаанай самолёдуудые хэрэглэжэ захалха. Гражданска авиациие Арктикын ба Антарктикын эрхэ байдалда, холын нютагуудай агаарай замуудта, тэрэшэлэн хүдөө ажахын ба тусхайта хүдэлмэридэ хэрэглэгдэхэ агаарай суднануудаар хангаха. Агаарай замые эрхилхэ нэгэдэмэл системые саашадань нарижуулан hайжаруулха, тэндэ таараха автоматизированнэ системэнүүдые нэбтэрүүлгые хурдадхаха. Пассажирнуудые зөөлгые 17—19 процентээр ехэ болгохо, түлишын удельнэ гаргашые 3—5 процентээр хорооохо.

Автомобильна транспорт дээрэ автотранспортна хэрэгсэлнүүдые ашаглалгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ, нэн түрүүн прицепүүдые болон полуприцепүүдые үргэнөөр хэрэглэдэг болохо, үрэгүйгөөр зогсолгые, автомобильнуудай хооhоор гүйлгэлгые болон үрэгүй зөөбэринүүдые хорооохо. Централизованна зөөбэри хэхэ хэрэгые хүгжөөхэ ба нарижуулан hайжаруулха. Хамтын хэрэглэмжын автомобильна транспортые булюу хурданаар хүгжөөхэ.

Автомобильна паркын эмхи бүридэлые hайжаруулха. Дизельнэ мотоортой автомобильнуудаар ашаа зөөлгын хубиие 1990 ондо 60 процент хүрэтэр ехэ болгохо. Газобалонно автомобильнуудые нилээд олоор хэрэглэдэг болохо, газозаправочна станцинуудые барилгые хурдадхаха, 1985 онойхитой сасуулхада, 1990 ондо бензин болон дизельнэ түлишые ашаа шэрэлгэ дээрэ 18—20 процент ехээр алмаха. Олон хүниие hуулгадаг ба улам бүри зохидоор түхеэрэгдэhэн автобусуу-

дые автопредприяти
мэжэ үгэхэ. Автотр
хэрэгсэлнүүдые агре
гаар заhабарилгые

Ашаа зөөлгые 18-
центээр хамтын хэр
автобусна паркаар
нуудые зөөлгэ 14-
центээр ехэ болгохо.

Харгын ажахые
ээлжээндэ хүдөө ж
саашадан хүгжөөлг
жэлүүлхэ. Табан жэлэй
хатуу хушалтатай 16
километр автомобиль
бариха ба hэльбэн ш
рэ тоодо хамтын хэр
75 мянган километр
гэй ажахыдахи дотор
лэмжын 92 мянган
харгы бариха ба hэл
нэлхэ. Колхозууд бо
хозуудай түб hууринуу
онуудай захиргаанай
тэй холбодог автомоб
гынуудые барилгые
гол түлэб түгэсхэхэ. Х
рэглэмжын автомоби
гынуудые барилгада
бэн шэнэлэлгэдэ пре
нуудай, организацину
лон колхозуудай маг
ажалай ба финансо
хүсые үргэнөөр хэрэ
томобильна харгые
гын шанарые, пассаж
болон жолоошодые
объектнүүдтэй байха,
спортые техническэ та
гадаг пунктнуудай ба
равка хэдэг станцинуу
ха хэрэгые hайжару

Хоолой соргоор аш
даг транспорт дээрэ
спортна сетиие боло
продуктопроводуудые
hээ хэрэглэгшэдтэ ху
лаануудые барилгые
гоор ехэ болгохо. Ру
лисонуудые болон
нүүрhые хоолой соргс
даг гидротранспортын
хэ хүдэлмэриие шанг

Промышленна тра
саашадан үргэлжэ
холбожо ба зохидуу
руулжа хүгжөөхэ ябо
гаха. Конвейернэ, пн
тейнернэ, канатно-п
болон бусад таhалгар
тусхайта түхэлэй пр
на транспортые х

Арад зоной хэрэглэм
гаха талаар хэлхеэ
хэдэг хүдэлмэриин
26—28 процентээр е
хо. Эрдэм ба техник
шэнэ түйлалтануудай h
рэ ороной нэгэдэмэл
тизированнэ хэлхеэ х
сетиие саашадань
найдамтай hайнаар х

IX. КАПИТАЛЬНА БАРИЛГА

Капитальна барилгын гол зорилгонь юуб гэхэдэ, хамтын үйлэдбэриие хүгжөөлгэдэ ба социальна зорилгонуудые шиидхэлгэдэ хэрэгтэй арадай ажахын гол фонднуудые байгуулха ба түргэнөөр шэнэлхэ, барилгын үйлэдбэриин ашаг үрые эрид ехээр дээшэлүүлхэ хэрэг болоно.

Табан жэлэй туршада арадай ажахыда хэгдэхэ капитальна гаргашые 18—20 процентээр, подрядна хүдэлмэриин хэмжээе 15—16 процентээр ехэ болгохо.

Капитальна гаргашын ашаг үрые дээшэлүүлхэ, шэнэ бүтээлэлгэдэ ба технологическа барилгада гаргаша хэхэ хэрэгые нарижуулан hайжаруулха. Материальна, финансова болон ажалай хүсэ зөөриие нэн түрүүн хүдэлжэ байгаа предприятинуудые техническэ талаар шэнээр зэбсэгжүүлхэ ба hэльбэн шэнэлхэ хэрэгтэ, эрдэм-техникын дэбжэлтые ба социальна зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгые хангаха объектнүүдые барилгада зорюулха.

Арбан хоёрдохи табан жэлэй эхинhээ объектнүүдые барилгые ба ашаглалгада оруулгые тогтоогдомол болзортонь дүүргэхэ ябадал хангаха. Нэгэ доро баригдажа байдаг объектнүүдэй тооe нилээд үсөөрүүлхэ, бэлэдхэлэй хэрэгээр хэгдэдэг барилгын ба дүүргэгдээгүй барилгын хэмжээе тогтоогдомол нормын хэмдэнь хүргэхэ. Тодхогдоогүй үлөөд байhан түхеэрэлгэнүүдые горитойгоор үсөөн болгохо. Хүдэлжэ байгаа предприятинуудай үйлэдбэриин арга боломжонуудай хүсэдөөр ашаглагдажа байхадань хэгдэхэ барилгые ажалша хүсөөр хүсэд хангаха аргатай байхадань лэ, мүн шэнэ шэнэ районуудые ашаглажа эхилхэдээ, тэрэшэлэн тад ондоо шэнэ технологи нэбтэрүүлхэ шухала болоод байhан ушартал үйлэдбэриин объектнүүд баригдажа захалха болоно. Ашаглалгада оруулагдаха хүсэн бүхэндэ хүргэхэ барилгын гаргашын сэнгые хямдаруулха. Барилгын шанарые горитойгоор hайжаруулха.

Үйлэдбэриин хэрэглэмжын объектнүүдые бүхыдэнь холбожо барилгые хангаха, проектээр хараалагдаhан байрын гэрнүүдые болон социально-соёлой ба ажаhуудалай хэрэглэмжын объектнүүдые саг соонь бариха ба ашаглалгада оруулха ябадалые заатагүй хангаха.

Барилгын үйлэдбэриие саашадань индустриализацилгые дам саашадань бэелүүлхэ, энэ үйлэдбэриие заводто хэгдэhэн зүйлнүүдые хабсаргажа барилга бодхоодог нэгэн бүхэли ажал хэрэг болгохо. Инженернэ болон технологическа түхеэрэлгэнүүдые томо томо блогуудаар бүтээжэ, барилгануудта бултыень хамта дээрэнь үгэдэг болохо. Барилгын болон хабсаралгын хүдэлмэриие, илангаяа хүдэлжэ байгаа предприятинуудые hэльбэн шэнэлхэ эрхэ байдалда хэгдэжэ байhан хүдэлмэриие үргэлжэдэнь оньhожоруулгые хангаа, түрүү технологи, машина болон механизмуудай системэнүүдые зохёон байгуулха ба нэбтэрүүлхэ хэрэгые хурдадхаха. Жэлэй гоёолго дээрэ урданhаа хойшо хэгдэжэ байдаг ажал ехэтэй хүдэлмэриие индустриальна

арганууудаар хэдэг
Гараар хэгдэдэг хүд
хэмжээе багсаахада
центээр хорооход. Бари
нистерствэнүүдэй пре
нуудта барилгын тусх
никэ үйлэдбэрилгые
гоор ехэ болгохо.

Барилга дээрэ олг
конструкцинуудые
ябадал hайжаруулха,
шанартай металлопро
пластмасса, дабирхай,
нүүдые, модон, кер
болон түмэр бэшэ б
териалнуудые үргэнөө
лэдэг болохо.

Хара металлнуудай
14—16 процентээр, ц
12 процентээр, модоо
hэн материалнуудые
процентээр алмаха ябо
гаха.

Барилгын үйлэдбэр
хидхэлые нарижуулан
руулха. Барилга-хабс
организацинуудые т
захиргаанай үлүү зург
хорооход хараэ шугам
даа баримталжа, ба

(Үргэлжэлэлынь

СССР-эй ЭКОНОМИЧЕСКА БА СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮД

мэй-техническэ хэмжээнэй түлөө проектнэ болон барилгын организацинуудай харюусалгые дээшэлүүлхэ. Хүдэлжэ байгаа предприятинуудые техническэ талаар шэнээр зэбсэгжүүлхын ба һэльбэн шэнэлхын түлөө тэдэнэй урма хүсэлые дээшэлүүлхэ.

Проектно-сметнэ хэрэгые саашадань нарижуулан һайжаруулха. Барилгын, проектнэ документацин технико-экономическа үндэһэ баримталгын шанарые дээшэлүүлхэ, энэ талаар проектнэ организацинуудай, экспертизын органуудай харюусалгые шангадхаха. Проектнүүдые табихадаа, эрдэм, техникын түрүү туйлалтануудые, зөөри, хүсэ болон элшэ хүсэ алмаха технологинуудые болон түхеэрэлгэнүүдые, элмалта хангаха объёмно-түсэблэлгын шиидхэбэринүүдые, конструкцинуудые, материалнуудые, үйлэдбэри ба ажал эмхидхэхэ түрүү онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэхэ, тиихэдэ тус продукци бүхэниие бүтээхэдэ материалнуудай, түлишын-элшэ хүсэнэй ба ажалай хүсэнэй гаргашые удаа дараалан хорооxо. Энээнэй һуури дээрэ арбан хоёрдохи табан жэлэй үедэ баригдаха барилгануудай проектнүүд дотор барилгын, тэрэ тоодо арадай ажахын барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин сметнэ үнэ сэнгэй удельнэ хэмжээе дунда зэргээр 4—5 процентээр доошонь оруулха.

Архитектурна ба город барилгын хэрэг шиидхэбэриин шанарые һайжаруулха. Проектнэ болон бэдэрэлгын организацинуудай тусхай шэглэлтэй болохо хэрэгые хүгжөөхэ, авторска хиналтые шангадхаха. Барилгануудай проект зохёолгодо автоматизированнэ системэ үргэнөөр нэбтэрүүлхэ.

Барилгын талаар нэгэн ниитэ техническэ политика бэелүүлхын түлөө СССР-эй Госстройн харюусалгые дээшэлүүлхэ.

Барилгада ажалай бүтээсые 15—16 процентээр дээшэлүүлхэ.

СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЭ, АРАД ЗОНОЙ АЖАБАЙДАЛАЙ ХЭМЖЭЭЕ ДЭЭШЭЛҮҮЛГЭ

тивүүдтэ гэр байраар хангагдаха, амарха эрхэ байдалаа һайжаруулха, һургуулида ороодүй үхибүүдэй эмхи зургаануудаар, мүн социальна бусад үлүү һайнаар хангалтануудаар хангагдаха арга боломжонуудые олгожо үгэхэ.

Үхи хүүгэдтэй бүлэнэртэ улам ехээр туһаламжа үзүүлхэ, эхэнэрнүүдэй ажалай болон ажаһуудалэй эрхэ байдалые һайжаруулха. Үхибүүнэй жэл хахадтай болотoрнь харууһанай түлөө эхэ-эхэнэрнүүдэй хүсэд бэшэ түлөөһэтэ амаралтын болзорые орон доторхи район районуудай онсо эрхэ байдалые хараадаа абалсан, шата шатаарнь һунааха, гэхэтэй хамта тэдэнэр үшөө 6 һара хүрэтэр саашань нэмэлтэ түлөөһэгүй амаралта абаха эрхэтэй байха. Нарайлха эхэнэрнүүдэй мэргэжэмэл профилакторинуудые олон болгохо, нарайлхынь урда тээхи амаралтые, мүн тэрэшэлэн үбшэн үхибүүнэй харууһанай түлөө түлөөһэтэ амаралтые һунааха.

Залуушуулай айлэйхи болоһон түрүүшын жэлэй туршада үсөөн бүлэнэртэй, эрхэтэнһээ абтадаг налогһоо залуу гэрлэгшэдые хүнгэлхэ.

Гэр байра барилгын кооперативуудта, өөр өөртөө гэр барилгада зээлүү бүлэнэрэй хабаадалсаха эрхые үргэдхэхэ, тэдэнэртэ хүнгэлэлтэнүүд үгтэхэ. Залуушуулай байрын комплекснуудай барилгада эрхэ сагта байха зоной өөһэдынь ажалай хабаадалгатай барилгануудые дэлгэрүүлхэ.

Һургуулиин урда тээхи эмхи зургаануудаар үхибүүдые хангаха асуудал ойрын жэлнүүдэй туршада шиидхэхэ, тэндэ үхибүүдэй хүмүүжүүлэгдэхэ эрхэ байдалые һайжаруулха. 3 миллион тухай үхибүүдэй һургуулиин урда тээхи эмхи зургаануудые бариха, һунаагдамал үдэртэй (бүлэгүүдтэй) һургуулинуудые, пионерлагерьнуудые, пионернүүдэй болон һургуулинуудай сайшангуудые (гэрнүүдые), спортивна һургуулинуудые болон үхибүүдэй бусад эмхи зургаануудые олошоруулжа үргэлжэлүүлхэ.

Дайнай болон ажалай ветерануудай, ажал хэжэ шадахагүй эрхэтэд болоч дайнда алуулһан сэрэгшэдэй бүлэнэр тухай анхарал ехэ болгохо. **Пенсеэр хангалга һайжаруулагдаха.** Наһанайнь хүсэхэдэнь, мүн үлбэр болоходонь хүдэлмэришэдтэ, алба хаагшадта үгтэһэн бага пенсинүүд, тэрэшэлэн колхознигуудта урдандаа үгтэһэн пенсинүүд саашадаа ехэ болгохо. Пенсионернүүдэй социально-һуудал байдалые һайжаруулха. Үндэр наһатай ганса болоһон хүнүүдые, ажал хэжэ шадахагүй эрхэтэниие худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой, һуудал байдалай предприятинуудаар, элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудаар гэртэнь хангаха хэрэгые үргэдхэхэ. Үндэр наһатайшуулай болон инвалидуудай байшангууд-интернатуудые олон болгохо, эм дом болон бусад хэрэгсэлнүүдээр һайнаар хангаха. Эдэ эмхи зургаануудай хүдэлмэриин шанарые нилээд һайжаруулха.

Гүрэнэй урьһаламжануудай сэнгын хүн зондо түлэхэ хэрэг үргэлжэлүүлхэ.

Хүн зоной бодото олзо доходуудые дээшэлүүлхэ зорилгонуудтай зохилдуулан **розничнэ үнэ сэнгүүдэй** политика хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ. Гүрэнэй рознична үнэ сэнгүүдэй болон тарифнуудай системые нарижуулан һайжаруулха, тэдээн доторхи зайлуулашагүй ниитын гаргашануудые, элдэб зүйлнүүдэй хэрэглэмжын шэнжэ шанарые, хүн зондо хэды шэнээн туһа хүргэдэһые гүйсэд дүүрэнээр сэгнэхэ. Эд бараанай элдэб бүлэгүүдтэ экономическа болон социальна талаараа хүсэд үндэһэлэгдэһэн үнэ сэнгүүдые тогтоохо хэрэг хангаха. Зарим эд товарнуудые үйлэдбэрилгын ашаг ехэтэй болгогдожо, өөрынь үнэ сэнгэй доошолхын зэргээр, тооцоно болон финансова шухала хэрэгтэй нөөсэнүүдэй сугларуулагдахын зэргээр зарим эд товарнуудай үнэ сэнгүүдые хямдаруулха. Үнэ сэнгүүдэй хэр зэргээр сахигдажа байһанай хойноһоо гүрэнэй болон ниитын хатуу шанга хиналта бэелүүлхэ.

Совет хүн зоной **гэр байрын эрхэ байдал** һайжаруулха. 565—570 миллион дүрбэлжэн метр ниитэ талмайтай байрын гэрнүүдые бариха. Шэнэ ёһоной типовой проектнүүдээр зохёогдоһон эрхим шанартай квартиранууудтай байрын гэрнүүдые олоор бариха. Хото городууд болон һуурин тосхонуудые комплексно шэнжэтэйгээр бариха хэрэг хангаха.

Нэгэдэлнүүдэй, предприятинуудай болон организацинуудай коллективүүдэй ажалай оруулалтатай зохилдуулан байгуулагдаһан гэр байра барилгын ба социально-соёлой хэмжээ ябуулгануудай фонднуудай мүнгэ зөөреэр ажалшадай гэр байрын болон һуудал байдалай эрхэ байдал һайжаруулха арга боломжонуудые һайса үргэдхэхэ.

Кооперативна болон өөрын гэр байра барилгые түргэнөөр хүгжөөхэ хэрэгтэ туһа хүргэхэ. Гэр байра барилгын кооперативуудта, ажалшадай орожо, өөрынгөө мүнгэ зөөреэр, кредидээр, мүн предприятинуудэй фонднуудай туһаламжаар өөһэдтөө тэдэнэй гэр байра бариха арга боломжонуудые үргэдхэхэ. Предприятинуудай, организацинуудай зүгһөө тэдэнэртэ туһаламжа үзүүлхэ.

Шэнээр ашаглагдажа байһан районуудта, илангаяа Сибириин, Хойто ба Алас Дурна зүгэй районуудта гэр байра болон социально-соёлой барилга бэелүүлгэдэ гүрэнэй капитальна һомололго үлүү ехээр үгтэхэ.

Хүдөө нютагуудта гэр байра ехээр бариха хэмжээнүүд абтаха. Хүдөөдэ залуушуулые, мэргэжэл ехэтэй кадрнуудые улаахын тула бүхы шухала эрхэ нүхэсэл байгуулагдаха.

Коммунальна ажахые хүгжөөхэ. Газификаци үргэдхэхэ, хото городуудта, хүн зоной бусад һуурин тосхонуудта централизованно ёһоор дулаагаар, уһаар болон канализацяар хангалга дээшэлүүлхэ, тэдэниие болбосон түхэлтэй болгохо, тэндэ ногоон таримал дэлгэрүүлхэ, ариг сэбэрые сахиха. Болбосон түхэлтэй болгохо хүдэлмэридэ хүн зониие үргэнөөр хабаадуулха.

Гэр байрын-коммунальна ажахын органуудай хүдэлмэриие һайжаруулха. Абаһан гэр байрадаа гамтай байхын түлөө эрхэтэдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ.

Хүн зоной элүүр энхые хамгаалха, амарха эрхэ байдал саг үргэлжэ һайжаруулха. Элүүрые хамгаалха хэрэгые үбшэнһөө улам бүри уридшалан һэргылхэ шэглэлтэй болгохо, медицинскэ хангалгын шанарые дээшэлүүлхэ, диспансеризацилгын гүримаар бүхы хүн зониие жэл бүхэндэ шалгажа эхилхэ.

Элдэб янзын мэргэжэлэй больницануудые, больничнэ, поликлиническэ аргаламжын-диагностическа корпусуудые барижа, аргаламжын-профилактическа эмхи зургаануудые олон болгохо. Хүдөө районуудай хүн зондо медицинскэ туһаламжа һайнаар үзүүлдэг болгохо зорилгоор районуудай түб больницануудые ба амбулаторинуудые барижа үргэлжэлхэ. Амбулаторно-поликлиническэ эмхи зургаануудые, үхибүүдэй больницануудые ба нарайлалгын гэрнүүдые түргэнөөр олон болгохо, Хамта дээрэ 350 мянган оро табимаар больницануудые, халаан соогоо 900 мянган хүн зоной үзүүлжэ боломоор амбулаторно-поликлиническэ эмхи зургаануудые табан жэлэй туршада ашаглалгада оруулха. Мүнөө хүдэлжэ байгаа медицинскэ эмхи зургаануудые шэнэдхэн заһабарилха. Эмшэлэлгын хэрэгсэлнүүдээр, мүнөө үеын диагностическа болон эмнэлгын түхеэрэлгэнүүдээр, медицинскэ техникээр элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудые һайнаар хангаха. Эдэ предприятинуудай болон организацинуудай хүдэлмэришэдые ба алба хаагшадые хангаха зорилгоор медицинскэ эмхи зургаануудые барихын, тэдэниие хүгжөөхын тула предприятинуудай болон организацинуудай ажалай хүсөөр байгуулагдаһан фонднуудые үргэнөөр хэрэглэхэ.

Архи уунгүйгөөр элүүр ябаха гээшые социалис ёһоной ажабайдалай шэнжэ тэмдэг болгохо. Архидалгатай ба алкоголизмтай, тэрэшэлэн хүнүүдэй элүүр энхэдэ хоро хүргэжэ магад заншалнуудтай эрид шангаар тэмсэхэ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай инвалидуудай госпитальнуудта, нарайлалгын гэрнүүдтэ, түб, хотын ба районой больницануудта эдеэ хоолоор ба эм домоор, тэрэшэлэн амбулаторно-поликлиническэ эмхи зургаануудай эм домоор хангалгын нормонуудые дээшэлүүлхэ. Гурба наһа хүрэтэрнь үхибүүдые түлөөһэгүй эм домоор хангаха.

Санаторно-курортно эмхи зургаануудые, тэрэ тоодо эхэ эсэгэнэрэй үхи хүүгэдтэеэ хамта амарха санаторинуудые, предприятинуудай санатори-профилакторинуудые олон болгожо үргэлжэлүүлхэ.

Физкультура болон спортдо хүн зониие олоор хабаадуулгада туһалха. Физкультурна болон спортивна хүдэлмэриие үргэдхэхэ, хүн зоной байра шадар, ажалайнь болон һуралсалайнь газарнуудта тэрэниие һайнаар эмхидхэхэ. Спортивна организацинуудай материальна бааза бэхижүүлхэ.

Арад зоной эрдэмэй һуралсалан системые нарижуулан һайжаруулха, һуралсалай, суртал бодолой-политическэ, ажалай, сэдьхэл бодолой гоё һайханиие ойлгохо талаар ургажа ябаа залуу үетэниие хүмүүжүүлгын, олониитэдэ туһатай ажалда тэдэниие бэлдэлгын шанарые дээшэлүүлхэ. Мэргэжэлтэдые, бэлдэхэ, тэдэниие дахинаа һурган бэлдэхэ хэрэгые һайжаруулха.

Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудай реформоор хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ, һурагшадые ажал хэжэ һургаха, дунда һургуули дүүргэһэн хүн бүхэниие олониитын али нэгэн мэргэжэлтэй болгохо шухала эрхэ байдал байгуулха. Залуушуулда мэргэжэл олгуулха хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха.

Мэргэжэлэй-техническэ һуралсалай системые хүгжөөхэ, эрдэм-техникын дэбжэлтын эрилтэнүүдэй үндэһөөр сэхэ предприятинуудта мэргэжэл ехэтэй хүдэлмэришэдые бэлдэхэ хэрэг һайжаруулха. Һурган хүмүүжүүлгын аргануудые нарижуулан һайжаруулха.

Дээдэ ба тусгаар дунда эрдэмтэй мэргэжэлтэдые бэлдэхэ хэрэгтэ ашаг ехэтэй, һуралсалай тусгаар онол аргануудые нэбтэрүүлхэ. Дээдэ һургуулида үргэн ехэ шадабаритай мэргэжэлтэдые бэлдэхэ хараа бэелүүлхэ.

Арадай ажахыда мэргэжэлтэдые, илангаяа инженерно-техническэ кадрнуудые хэрэглэхэ ябадал нилээд һайжаруулха. Эрдэм-техникын дэбжэлтын эрилтэнүүдые хараадаа абан, хүдэлмэришэдэй ба мэргэжэлтэдэй мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлхэ, тэдэниие шэнээр дахин бэлдэхэ системые бүхы һалбаринуудта хүгжөөхэ.

Һуралсалай, мэргэжэлэй-техническэ, тусгаар дунда болон дээдэ һургуулинуудай материальна бааза бэхижүүлхэ. Кабинедүүдые, мастерскойнуудые, лабораторинуудые мүнөө үеын түхеэрэлгэнүүдээр, приборнуудаар, инструментнүүдээр ба һуралсалай хэрэгсэлнүүдээр хангаха хэрэг һайжаруулха. Һуралсалда информатика болон электронно-тоололгын техникэ эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлхэ. Табан жэлэй туршада 7 миллион һуралсалай һууритай юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудые, 810 мянганһаа үсөөн бэшэ һууритай мэргэжэлэй-техническэ һургуулинуудые бариха.

Үзэл сурталай-политическэ, сэдьхэл бодолой, хуулиин, уран һайханай, гоё һайханиие ойлгодогоор хүмүүжүүлгэдэ, совет хүнүүдэй суртал бодолой эрилтэнүүдые гүйсэд дүүрэнээр хангалгада, коммунис үзэл бодолоор тэдэниие хүмүүжүүлгэдэ **социалис соёлой ба искусствын олониитэдэ мэдээсэл дамжуулдаг хэрэгсэлнүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ.**

Соёлой ба искусствын материальна баазые хүгжөөн бэхижүүлхэ. Районно байшангуудые болон соёлой эмхи зургаануудые, илангаяа хото городуудай байрын шэнэ районуудта, хүдөө тосхонуудта олон болгохо. Хүн зониие киногоор хангалга нарижуулан һайжаруулха, кинофильмнүүдэй, илангаяа үхи хүүгэдтэ, залуушуулда зорюулагдаһан фильмүүдэй, концертнэ программануудай, уран һайханай выставкэнүүдэй, суртал бодолой болон уран һайханай хэмжээе дээшэлүүлхэ. Уран һайханай зохёол бүтээлгэдэ хүн зониие, нэн түрүүлэн залуушуулые үргэнөөр хабаадуулха. Хүн зоной библиотечнэ хангалга һайжаруулха.

Саг үргэлжэ гаргагдажа байдаг хэблэлэй, ниитэ-политическэ, эрдэм-техникын, уран һайханай, һуралсалай ба үхи хүүгэдэй литературын талаар хүн зоной эрилтэнүүдые гүйсэд бүрин хангаха, Хэблэлэй хэрэгэй материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ хэмжээнүүдые абаха. Архивна эмхи зургаануудай хүдэлмэриие һайжаруулха.

XI. ОРШОН ТОЙРОНХИ БАЙГААЛИИЕ ХАМГААЛГА, БАЙГААЛИИН НӨӨСЭ БАЯЛИГУУДЫЕ БОДОМЖОТОЙ ҺАЙНААР ХЭРЭГЛЭЛГЭ

Байгаалиие хамгаалха талаар абтадаг хэмжээнүүдэй ашаг үрые дээшэлүүлхэ. Бага үлэгдэлтэй болон үлэгдэлгүй технологическа аргануудые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ. Байгаалиин нөөсэ баялигуудые, түүхэй эд ба материалнуудые комплексноор, дүүрэнээр хэрэглэхэ арга хангаһан, оршон тойронхи байгаалида хорото нүлөө үзүүлдэг байхыень сүм усадхаһан гү, али бодотоор бага болгоһон комбинированнэ үйлэдбэринүүдые хүгжөөхэ.

Ороной уһанай нөөсэ баялигуудые хамгаалха хэрэгые шууд сэхээр һайжаруулха. Байгал нуурай, Балтиин, Каспиин, Хара, Азовско далайнуудай оршон тойронхи дайдые хамгаалха талаар гол хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлжэ дүүргэхэ, Арктика, Дунда Ази болон Казахстандахи уһа мүрэнүүдые, сөөрэмүүдые хамгаалха, бага голнуудай ба уһа хадагалдаг хүнэй гараар тогтоогдоһон нуурнуудай байдалые һайжаруулха талаар комплексно хэмжээнүүдые бэелүүлгэ үргэлжэлүүлхэ. Сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүдэй ба системэнүүдэй хүдэлмэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ. Сэбэрлэгдэһэн урадхуул болон рудничнэ уһа газар уһалалгада ба арадай ажахын бусад хэрэглэмжэдэ хэрэглэлгэ үргэдхэхэ.

Газар хүреэлһэн агаар хамгаалга шангадхаха. Энэ зорилгоор технологическа аргануудые, түхеэрэлгэ болон транспортна хэрэгсэлнүүдые нарижуулан һайжаруулха, түүхэй эдэй ба түлишын шанар дээшэлүүлхэ, промышленна болон бусад хаядаһануудые сэбэрлэхэ ашаг үрэ ехэтэй оньһон түхеэрэлгэнүүдые нэбтэрүүлхэ.

Газар бодомжотойгоор хэрэглэлгые, һалхинай ба уһанай нуралгаһаа, хада газарһаа бууһан элһэ, шабартай уһанһаа, хүрьһэнэй хэмхэрэлгэһээ, уһанда үлүүсэ абталгаһаа, намаглиг бололгоһоо, үлүү гарамаар хатаалгаһаа ба хужартай бололгоһоо тэрэниие хамгаалха ябадал хангаха. Хүдөө ажахын эдлүүриин газар хамгаалха, таряалан аршалха, ой модоной зуруудуудые тариха талаар хүдэлмэри шангадхаха. 660 мянган гектар газарта рекультиваци хэхэ. Хүдөө ажахын ургамалнуудые ба ой модо элдэб үбшэнһөө, хоротой хорхой шумуулнуудһаа хамгаалхадаа, хүн зондо, ан амитадай аймагта аюулгүй аргануудые хэрэглэхэ ябадал саг үргэлжэ үргэдхэхэ.

Газар дорохи баялигуудые хамгаалга, минеральна нөөсэнүүдые комплексноор хэрэглэлгэ һайжаруулха. Олзоборилходоо, шанаржуулхадаа, болбосоруулхадаа, ашагта малтамалнуудай гээлтэ бага болгохо, СССР-эй экономическа зонын ба СССР-эй континентальна шельфын байгаалиин оршон тойронхиие аршалха хэрэг хангаха.

Хото, һууринуудай ногоон зоные бии болгохо хэрэг үргэлжэлүүлхэ ба һайжаруулха, заповеднигүүдые, национальна паркнуудые, заказнигуудые болон бусад байгаалиин харууһатай газарнуудые олошоруулха. Ургамалай болон ан амитадай аймагые бодомжотойгоор хэрэглэхэ, үсхэбэрилхэ, хамгаалха талаар хүдэлмэри шангадхаха.

Байгаалиин оршон тойронхиие муу муухай болгодог газарнуудые гүрэнэй хиналта доро байлгаха, үрэ нүлөөень дээшэлүүлхэ, автомат приборнуудаар ба хэрэгсэлнүүдээр энэ албаниие хангалгые һайжаруулха. Олониитын эмхинүүдэй тус хүдэлмэридэ хабаадалсалгын янза түхэл болон онол аргануудые үргэдхэхэ. Байгаалиин баялигуудые арьбадхаха, бүтэн байлгаха, тэдэниие гамтайгаар хэрэглэхэ талаар үндэр харюусалга, мэдэрэлтэй байхаар совет хүнүүдые хүмүүжүүлхэ. Орон соо байгаалиие хамгаалха хэрэг хүтэлбэрилгые нарижуулан һайжаруулха.

XII. ҮЙЛЭДБЭРИЛГЫН ХҮСЭНҮҮДЫЕ ХУБААРИЛАН ТАБИЛГА, СОЮЗНА РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ АЖАХЫН ХҮГЖЭЛТЭ

Ниитын үйлэдбэриин нютаг нютагай байгууламжа нарижуулан һайжаруулха, союзна республика бүхэнэй, экономическа район бүхэнэй экономическа ба социальна хүгжэлтын таарамжатай бүрилдэлые хангаха, ороной арадай ажахын ниитэ нэгэн комплексдо тэдэнэй хоорондоо харилсалгые һайжаруулха.

Экономическа, социальна болон байгаалиин эрхэ байдалай нютаг нютагай онсо талануудые, Сибириин ба Хойто Казахстанай түлишын-элшэ хүсэнэй баазануудта элшэ хүсэ ехээр гаргашалдаг үйлэдбэринүүдые дүтэлүүлхэ шухала байһаниие тон дүүрэнээр хараадаа абан, саашадаа урагшатай баймаар алхамуудые хэхэ, дэбжэлтэ туйлаха. Дунда Азиин, Урда Казахстанай ба Закавказиин районуудта ажалай болон байгаалиин нөөсэ арга боломжонуудые дүүрэнээр хэрэглэхэ. Мүнөө хүдэлжэ байһан предприятинуудые диилэнхидээ техническэ талаһаа шэнээр зэбсэгжүүлһэнэй, һэльбэн шэнэлһэнэй ба материальна үйлэдбэридэ ажаллагшадай тоое үсөөрүүлһэнэй ашаар ороной Европо түбидэхи болон Ураалай районуудай экономикые хүгжөөхэ. Территориально-үйлэдбэриин комплекснуудые ба промышленна узелнуудые бүридхэн бии болгохо хэрэгые үргэдхэхэ ба нарижуулан һайжаруулха. Һалбариин ба нютаг нютагай онсо шэнжэнүүдые хараада абажа, ажалайнь нөөсэ арга боломжонуудтай хүдэлмэриин газарай тоогой зохидолгые хангаха.

Ороной зүүн районуудтахи үйлэдбэриин нөөсэ арга шадалые улам ехэ болгохо ба байгаалиин нөөсэ баялигуудые ашаглалгые үргэлжэлүүлхэ. Тус районуудай ажахые хүгжөөхэ, үйлэдбэриин ба социальна инфраструктурын һалбаринуудай хурдан түргэнөөр ургалтые туйлаха. Хойто Зүгэй аша үрэ ехэтэй байгаалиин нөөсэ баялигуудые ажахын эрьесэдэ оруулха.

Томо хотонуудта хүн зониие хангалгатай холбоотой обьектнүүдһээ гадна шэнэ промышленна предприятинуудые бии болгохо ябадалые хизаарлаха. Бага ба дунда хотонуудай, хүдэлмэришэнэй һууринуудай ажахын хүгжэлтын арга боломжонуудые дүүрэнээр хэрэглэжэ, мэргэжүүлэгдэһэн багахан предприятинуудые, мүнөө хүдэлжэ байһан завод ба фабрикануудай филиалнуудые, зарим цехүүдые, хүдөө ажахые хангалгатай, тэрэнэй продукциие болбосоруулгатай ба нютагай түүхэй эдээр элдэб зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэтэй холбоотой предприятинуудые эндэ хубаарилан байлгаха.

Союзна республикануудай экономическа болон социальна хүгжэлтын иимэ гол шэглэлнүүдые тодорхойлхо.

Россин Федеративна Совет Социалис республикада промышленна продукци үйлэдбэрилгые 20—23 процентээр дээшэлүүлхэ. Машина бүтээлгэ болон газова, химическэ микробиологическа промышленностиие түргэнөөр хүгжөөхэ. 1990 он болотор электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгые 1120—1160 миллиард киловатт-часта, нефть болон газай конденсат абалгые 560—575 миллион тоннодо, газ — 640—650 миллиард кубометртэ, шулуун нүүрһэ — 440—445 миллион тоннодо хүргэхэ.

Хүдөө ажахын жэлэй дундада зэргын валовой продукциин хэм хэмжээе 13—15 процентээр ехэ болгохо. 1990 он болотор орооһо үйлэдбэрилгые 140—142 миллион тоннодо, саахарай свекло — 31—32 миллион тоннодо, хартаабха — 45—47 миллион тоннодо, овощ — 14,5—15 миллион тоннодо, мяха (үүсэлэгдэһэн шэгнүүрээр) — 10—10,2 миллион тоннодо, һү — 54—55 миллион тоннодо, үндэгэ — 45—46 миллиардда хүргэхэ. 1485 мянган гектар уһалагдадаг газар ашаглалгада оруулха. 1630 мянган гектар намагтай ба үлүүсэ шиигтэй газар хатааха. Хатаагдахагүй 6 миллион гектар талмайтай газарта культуртехническэ хүдэлмэри үнгэргэхэ.

РСФСР-эй Европо түбидэхи хубиин элшэ хүсэнэй бааза бэхижүүлхэ, Калининскэ АЭС-эй болон Смоленскэ АЭС-эй хоёрдохи ээлжээнэй барилгые түгэсхэхэ, Курскэ, Балаковска, Татарска, Ростовско АЭС-үүдые дүүрэн хүсэн соонь, Горьковско, Воронежско атомна станцинуудта дулаагаар хангалгын системэнүүдые хүдэлгэдэг болгохо, Костромагай АЭС ба Волгоградай АТЭЦ барижа эхилхэ. Краснодарска АЭС-эй болон Кольско АЭС-эй гурбадахи ээлжээнэй барилга захалха. Ирганайска ГЭС барилгые түргэдхэхэ, Загорско ГАЭС ашаглалгада оруулаад, Ленинградай ГАЭС-эй барилга үргэдхэхэ.

РСФСР-эй Хара хүрьһэгүй зонын агропромышленна комплексын саашанхи хүгжэлтэ ба ашаг үрыень дээшэлүүлхэ арга боломжые хангаха. Гэр байра, харгы болон ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын объектнүүдые барилгые үргэн хэмжээтэйгээр хэжэ үргэлжэлүүлхэ, хүдөөдэ ажаһуугшадай ажалай ба ажаһуудалай эрхэ байдал һайжаруулха.

Москвада, Ленинградта, Московско, Ленинградска областьнуудта бии болгогдоһон эрдэмэй ба үйлэдбэриин нөөсэ арга шадалые ороной арадай ажахын ашаг үрэ дээшэлүүлхэ, эрдэм-техникын дэбжэлтэ түргэдхэхэ зорилгоор улам һайнаар хэрэглэхэ. Хүдэлжэ байһан предприятинуудые шэнээр зэбсэгжүүлһэнэй, һэльбэн шэнэлһэнэй, мүнөө сагай технологинуудые, автоматизированнэ нугархай лининүүдые ба робото-техникые үргэнөөр хэрэглэһэнэй, һалбаринууд хоорондохи үйлэдбэри хүгжөөһэнэй, мэргэжүүлгэ гүнзэгырүүлһэнэй, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй, хүдэлмэриин газар хорооһоной ашаар лэ үйлэдбэри үргэдхэн ургуулха. Саашанхи хүгжэлтынь хэрэггүй үйлэдбэри болон предприятинуудые Москвада, Ленинградта усадхалгые түргэдхэхэ. Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалгын эрилтэтэй тааралдуулан, Москвагай харьяата газарые ба ойн паркова зоныень бодомжо ехэтэйгээр хэрэглэхэ. Москва хотын ба Московско областиин, Ленинград хотын ба Ленинградска областиин хоорондоо нягта холбоотойгоор, комплексноор хүгжэхэ аргыень хангаха. Ленинград хотые үерһөө хамгаалха түхеэрэлгэнүүдые барилгые үргэлжэлүүлхэ.

Тимано-Печорско территориально-үйлэдбэриин комплексын саашанхи хүгжэлтые хангаха. Шулуун нүүрһэнэй шахтануудые барилгые, нефтиин шэнэ хэбтэшэнүүдые ашаглалгада оруулхаар бэлдэлгые хурдадхаха, боксидууд болон титанова руда олзоборилгодо хабаатай бэлдэхэлэй хүдэлмэри эхилхэ, Кольско хахад аралай ашагта малтамалнуудые урданайхиһаа комплексноор хэрэглэлгые хангаха.

Курска магнитна аномалиин территориально-үйлэдбэриин комплексдо түмэрэй руда абаха, шанаржуулха, электробулад, прокат үйлэдбэрилхэ шэнэ хүсэнүүдые бии болгохо, горно-шанаржуулгын предприятинуудай үлэгдэлнүүдые болон руда дээрэһээ абтаһан газар улам дүүрэнээр хэрэглэхэ, Хүйтэнөөр татагдаһан лентэ үйлэдбэрилхэ цехүүдые Орловско булад шудхалгын заводто бариха. Түбэй Хара хүрьһэтэй экономическа районой хүндэ промышленностиин ба агропромышленна комплексын хүгжэлтые бодомжотой һайнаар тааралдуулха.

Эдеэ хоолой промышленностьда, худалдаа наймаанай болон ниитын эдеэ хоолой предприятинуудта технологическа түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэрилэн гаргаха промышленна комплексын гол объектнүүдые Марийска АССР-эй Волжск хотодо бариха, Волжско сорго гаргадаг заводто нефтиин промышленностьда хэрэгтэй жэбэрдэггүй соргонуудые хэхэ цех бии болгохо. Астраханска газоконденсатна хэбтэшын үндэһэн дээрэ бүрилдүүлэгдэжэ байһан промышленна узелда газ, конденсат абалга ба болбосоруулгын, хүхэр үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые ашаглалгада оруулха. Волго-Ахтубинска оршон газарые ашаг үрэтэйгөөр ашаглаха.

Башкирска, Урда-Ураалай ба Белоярска АЭС-нүүдые, Пермскэ ГРЭС-ые ба Челябинска ТЭЦ-ые дүүрэн хүсэн соонь Ураалда хүдэлгэдэг болгохо. Магнитогорско металлургическа комбинадай булад шудхалгын үйлэдбэриин түрүүшын ээлжээе болон бага хүсэтэй металлургическа заводуудые һэльбэн шэнэлхэ.

Сибириин экономикын хурдан түргэнөөр хүгжэлтые хангаха. Эндэ түлишын-элшэ хүсэнэй бааза саашадань улам шадалтай болгохо талаар хүдэлмэри шангадхаха. Минерально-түүхэй эдэй ба ойн нөөсэ баялигуудые комплексноор болбосоруулха, бүхэсоюзна үйлэдбэридэ Сибириин промышленностиин элшэ хүсэ ехээр гаргашалдаг һалбаринуудай оруулдаг хубитые ехэ болгохо, болбосоруулгын һалбаринуудые, илангаяа машина бүтээлгые нэгэ жэгдээр хүгжөөхэ хэрэгтэ зорюулагдаһан хэмжээнүүдые бэелүүлхэ. Нютагай эдеэ хоолой бааза бэхижүүлхэ. Барилгын индустриие, барилгын материалнуудай промышленностиие, транспорт хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ.

Баруун Сибириин территориально-үйлэдбэриин комплексые бүрилдүүлэн байгуулгые үргэлжэлүүлхэ. Нефтиин ба газай хэбтэшэнүүдые шэнжэлэн олохо, болбосон түхэлтэй болгон ашаглаха хэрэгые шангадхаха. Ороной Европо түбиин хуби руу ба Сибириин Урда районууд уруу газай магистральна соргонуудые татаха. Сургудай хоёрдохи ГРЭС-ые бодхоолгые түгэсхэхэ, Нижневартовска ба Уренгойско ГРЭС-үүдые дүүрэн хүсэн соонь хүдэлдэг болгохо.

Кузбассай шулуун нүүрһэнэй предприятинуудые барилга ба һэльбэн шэнэлэлгые хурдадхаха. Катунска ГЭС-эй, Алтайн минеральна утэгжүүлгын ба Тюмениин химическэ заводуудай барилгые эхилхэ. Кузнецкэ металлургическа комбинат һэльбэн шэнэлэлгые түргэдхэхэ. Сибириин урда районуудай газар мелиорацилгые үнгэргэхэ талаар хүдэлмэри үргэлжэлүүлхэ, Алтайн хизаарта уһалууриин Алейскэ системын барилгые түгэсхэхэ, Бурлинска системэ барилгые үргэлжэлүүлхэ.

Берёзовско нэгэдэхи ГРЭС-эй элшэ хүсэнэй блогуудые болон Берёзовско нүүрһэнэй нэгэдэхи уурхайе ашаглалгада оруулха, «Бородинский-2» гэжэ нүүрһэнэй разрез барилгые эхилхэ, Березовско хоёрдохи ГРЭС-ые бодхоожо захалха ба, Канско-Ачинска территориально-үйлэдбэриин комплекс бүрилдүүлэн байгуулха талаар бусад хүдэлмэри ябуулха.

Саяанай территориально-үйлэдбэриин комплексдо баригдажа байһан предприятинуудые дүүрэн хүсэн соонь хүдэлгэлгые хангаха. Саяанай алюминивэ завод бодхоолгые түргэдхэхэ Доодо Ангарай нөөсэ баялигуудые ашаглалга захалха, Богучанска ГЭС барилга үргэлжэлүүлхэ, Дунда Енисейн ГЭС бариха талаар бэлэдхэлэй хүдэлмэри, Горевско туулганай-цинковэ хэбтэшэ ашаглалга эхилхэ. Озёрнын полиметаллическа хэбтэшэ ашаглажа эхилхэ, Түгнын нүүрһэнэй уурхай барилга үргэдхэхэ ба Харанорско уурхайн хүсэ шадалые ехэ болгохо. Гусиноозёрскын ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжээе, Улаан-Үдын хоёрдохи ТЭЦ-ые дүүрэн хүсэн соонь хүдэлгэдэг болгохо.

Байгал-Амарай түмэр замай магистралиие саг үргэлжын ашаглалгада бүхыдэнь оруулха. Энэ харгы шадарай зоные үргэн ехэ хэмжээнэй ажахын эдлэлгэ эхилхэ. Урда Яхадай территориально-үйлэдбэриин комплекс бүрилдүүлэн байгуулгые үргэлжэлүүлхэ. Нерюнгриин ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжээе дүүрэн хүсэн соонь хүдэлгэдэг болгохо. Селигдарска апатитова завод бодхоожо эхилхэ, нютагай кокслогдодог нүүрһэ ба түмэрэй руда хэрэглэжэ, Алас Дурна зүгтэ металлургическа бааза бии болгохо талаар бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулха. Беркакит — Томмот — Якутск гэһэн түмэр харгы барилга үргэнөөр ябуулха.

Үнгэтэ ба хомор металлнуудые олзоборилон абалгые Алас Дурна зүгтэ ехэ болгохо. Түлишын промышленностиие ба электро-энергетикые хурдан түргэнөөр хүгжөөлгэ хангаха. Оха - Комсомольск-на-Амуре гэжэ газай сорго, Вилюйскэ гурбадахи ГЭС-эй, Бурейскэ ГЭС-эй, Комсомольско гурбадахи ТЭЦ-эй, Уссурийска ТЭЦ-эй түрүүшын элшэ хүсэнэй блогуудые ашаглалгада оруулха, Усть-Среднеканска ГЭС-эй, Яхадай хоёрдохи ГРЭС-эй барилга эхилхэ. Яхадай АССР-эй Депутатска горно-шанаржуулгын комбинадай түрүүшын ээлжээнэй барилга түгэсхэхэ. Загаһа барилгые, далайн продуктнуудые олзоборилгые, хоолдо орохо загаһанай һайн шанартай продукци гаргалгые ехэ болгохо. Соя, барайгар болон хүдөө ажахын бусад продукци үйлэдбэрилгэ саашадань ехээр нэмээхэ.

Хойто зүгэй, Сибириин болон Алас Дурна зүгэй районуудта кадрнуудые тогтоон байлгахын тулада эндэ ажаһуудаг хүн зоной һуудал байдалай хэм хэмжээнэй хурдан түргэн хүгжэлтые хангаха.

Хойто зүгэй үндэһэ яһатанай ажахын ажал ябуулгын заншалта түхэл янзануудые техническэ шэнэ үндэһэн дээрэ нарижуулан һайжаруулха.

Украинын ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгые 18—21 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 он болотор электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгые 320 миллиард киловатт-часта хүргэхэ. Чернобыльскэ, Запорожско АЭС-үүдые барилгые түгэсхэхэ. Хмельницкэ, Ровенско Урда Украинын, Крымскэ АЭС-үүдые ба Одесскэ ГАЭС-ые дүүрэн хүсэн соонь хүдэлгэдэг болгохо, Харьковска АТЭЦ болон Днестровско, Каневска, ГАЭС барилга үргэнөөр ябуулжа эхилхэ.

Нүүрһэнэй промышленностиин ба хара металлургиин предприятинуудые һэльбэн шэнэлхэ, техническэ талаһаань шэнээр зэбсэгжүүлхэ хэрэг үргэлжэлүүлхэ. Окисьто абтаһан түмэрэй руда Криворожско горно-шанаржуулгын комбинадта, марганецай рудае Таврическа горно-шанаржуулгын комбинадта олзоборилон абаха ба болбосоруулха талаар тэдэниие дүүрэн хүсэн соонь хүдэлгэдэг болгохо. Химическэ промышленностиин ба машина бүтээлгын продукци үйлэдбэрилгые 1,3 дахин дээшэлүүлхэ. Хүнгэн промышленностиин продукци, илангаяа лёнһоо нэхэһэн бүдүүдые ба трикотаж зүйлнүүдые гаргалгые нилээд үргэдхэхэ.

Хүдөө ажахын жэлэй дундада зэргын валовой продукциин хэм хэмжээе 13—15 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 он болотор орооһо үйлэдбэрилгые 52—54 миллион тоннодо, саахарай свёкло — 53—55 миллион тоннодо, наран сэсэг — 2,9 миллион тоннодо, овощ — 8,6 миллион тоннодо, алим жэмэс — 4,5 миллион тоннодо, мяха (үүсэлэгдэһэн шэгнүүрээр) — 4,9—5 миллион тоннодо, һү — 24,5—25 миллион тоннодо, үндэгэ — 16—17 миллиардда хүргэхэ. Кукурузын баян ургаса заабол хуряан абамаар уһалагдадаг газарай зононуудые бии болгохо. Табан жэл соо 500 мянган гектар уһалагдадаг, 640 мянган гектар хатаагдаһан газар ашаглалгада оруулха.

Белоруссиин ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 22—28 процентээр дээшэлүүлхэ. Станок, прибор бүтээлгэдэ, радиотехническэ, электронно ба электротехническэ промышленностьда мал ажалда ба тэжээл бэлдэхэлгэдэ хэрэгтэй машина бүтээлгэдэ түргэн хүгжэлтэ хангаха.

Минскын АТЭЦ-эй нэгэдэхи энергоблогые, «Новополоцкнефтеоргсинтез» нэгэдэлдэ, нефть илгадаг Мозырско заводто нефтепродуктнууд болон химическэ зүйлнүүдые гаргаха талаар, тэрэшэлэн Жлобин хотодохи Белорусска металлургическа заводто түмэр хэрэгсэлнүүдые гаргаха талаар үйлэдбэриин хүсэнүүдые ашаглалгада оруулха. «Мин-

(Үргэлжэлэлынь 6-дахи нюурта).

1986—1990 ОНУУДТА БОЛОН 2000 ОН ХҮРЭТЭРХИ ҮЕДЭ СССР

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1—5-дахи нюурнуудта).

ский тракторный завод имени В. И. Ленина» нэгэдэлэй предприятинуудай үйлэдбэриие һэльбэн шэнэлхэ ба үргэдхэхэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлхэ.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэл соо абтадаг дунда зэргын хэмжээе 12—14 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо орооһо таряа үйлэдбэрилгые 8—8,2 миллион тоннодо, хартаабха 13 миллионһоо бага бэшэ тоннодо, малай тэжээл 27—28 миллион тонно тэжээлэй единицэдэ, мяха (үүсын шэгнүүрээр) 1,2—1,3 миллион тоннодо, һү 7,1—7,3 миллион тоннодо, үндэгэ 3,4—3,5 миллиардда хүргэхэ.

Табан жэлэй туршада хэтэрмэ шииглэй ба намагтай 520 мянган гектар газар хатааха, тэрэ тоодо 420 мянган гектарыень дренажна аргаар хатааха. Полесиин набтар газартахи хүдөө ажахын хэрэглэмжын газарые урын үһанһаа аршалха түрүүшын ээлжээнэй объектнүүдэй барилга дүүргэхэ.

Узбегэй ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 24—27 процентээр дээшэлүүлхэ. Химическэ, электротехническэ, хүнгэн промышленность, прибор бүтээлгэ, хүдөө ажахын продукци болбосоруулга түргэн дабшасатайгаар хүгжөөхэ. Электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ 25—27 процентээр, сернэ кислота үйлэдбэрилгэ 34—36 процентээр дээшэлүүлхэ, Ангренэй нүүрһэнэй уурхайн, Новоангренскэ ба Талимарджинска ГРЭС-үүдэй, Узбегэй металлургическа заводой үйлэдбэриин хүсэ ашаглаха. Хүдөө ажахын машинануудай заводой барилга эхилхэ.

Хүдөө ажахын бүхы продукци үйлэдбэрилгын жэлэй дунда зэргын хэмжээе 14—16 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо сэбэрлэгдэһэн хлопок суглуулга 1,8—1,93 миллион тоннодо, тэрэ тоодо нарин утаһатай сортын хлопок—154 мянгаһаа бага бэшэ тоннодо хүргэхэ. Орооһо таряа абалга 3,2—3,5 миллион тоннодо, малай тэжээл 20 миллион тонно тэжээлэй единицэдэ, мяха (үүсын шэгнүүрээр) 540—560 мянган тоннодо, һү 3,3—3,5 миллион тоннодо, үндэгэ 2,7—3 миллиардда хүргэхэ. Фруктнуудые, овоще-бахчева ургамалнуудые үйлэдбэрилгэ түргөөр хүгжөөхэ гэжэ хараалха.

Уһалууриин системэнүүдые һэльбэн шэнэлэлгэ ба ашаглан хэрэглэлгыень һайжаруулха ябадал хангаха, табан жэлэй туршада уһалагдадаг 360 мянган гектар газар ашаглалгада үгэхэ, 1,1 миллион гектар бэлшээри уһажуулха, 4,8 миллион гектар талмайтай бэлшээриин уһалууриин системые һэльбэн шэнэлхэ. Каршинска ба Джизагай тала газарые комплексноор ашаглалга үргэлжэлүүлхэ.

Казахай ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 23—26 процентээр дээшэлүүлхэ. Түлишын-элшэ хүсэнэй комплексые, хара ба үнгэтэ металлургиие, машина бүтээлгэ, химическэ ба нефтехимическэ промышленностиие саашадань хүгжөөлгэ хараалха.

Павлодар-Экибастузай территориально-үйлэдбэриин комплексые бүридхэлгэ үргэлжэлүүлхэ. Экибастузай бассейнһээ нүүрһэ абалгые горитойгоор дээшэлүүлхэ, Майкюбенскэ нүүрһэнэй уурхайе ашаглажа эхилхэ. Экибастузай 2-дохи ГРЭС-ые ашаглалгада оруулха, Экибастузай 3-дахи ГРЭС-эй, Урда-Казахстанай ГРЭС-эй барилга үргэдхэхэ. Шульбинска ГРЭС-эй барилга түгэсхэхэ.

Тенгизэй нефтиин, Карачагай газоконденсадай хэбтэшын ашаглалга түргэдхэхэ. Жайремэй шанаржуулгын, Джезказганай металлургическа комбинадуудта руда абаха ба болбосоруулха талаар хүсэнүүдые дээшэлүүлхэ, Шалкиин ашагта малтамалай хэбтэшые ашаглаха. Бакырчигай металлургическа, Кайрактиин вольфрамай, Коктенколиин молибденэй, Бощекулиин зэд шанаржуулгын комбинадуудай барилга үргэдхэхэ.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 13—15 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо орооһо таряа абалга 30—31 миллион тоннодо, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 1,4—1,5 миллион тоннодо, һү — 5,4—5,5 миллион тоннодо, үндэгэ — 4,2—4,8 миллиардда, нооһо — 120 мянганһаа бага бэшэ тоннодо, малай тэжээл 55—58 миллион тонно тэжээлэй единицэдэ хүргэхэ. Шэниисын эрхим һайн шанартай сортын орооһо, тэрэшэлэн шара будаа ба гэршүүхэ абалга горитойгоор дээшэлүүлхэ. Мяхалиг үүлтэрэй мал, нарин ба шэрүүбтэр нооһотой хонидые үсхэбэрилгэ хүгжөөлгэ үргэлжэлүүлхэ. Уһалагдадаг газарай үрэжэлые һайжаруулха ба 670 мянган гектар талмайда уһалууриин ашаглагдажа байһан системые техническэ талаарнь шэнэлэн һайжаруулха хүдэлмэри хэхэ. Табан жэлэй туршада уһалагдадаг 410 гектар газар ашаглалгада оруулха.

Грузиин ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 22—25 процентээр дээшэлүүлхэ. Электротехническэ ба электронно, радиопромышленностиие, прибор бүтээлгые улам түргэнөөр хүгжөөхэ ябадал хангаха.

Худоной ГЭС-эй түрүүшын агрегадуудые ашаглалгада оруулха, Грузиин АЭС-эй, Марнеули хотодо стандартна бэшэ түхеэрэлгэнүүдэй заводой ба прокат гаргаха заводой барилга, тэрэшэлэн Руставиин металлургическа завод ба Тбилиссиин ГРЭС-ые һэльбэн шэнэлхэ хүдэлмэри эхилхэ. Хадалиг газарай таряан ажалда хэрэгтэй трактор болон машинануудые бүтээн гаргаха завод бариха ба Кутаисиин автомобильна заводой хоёрдохи ээлжээнэй барилга дүүргэхэ. Түмэр замай Марабда-Ахалкалаки гэһэн линиие ашаглалгада үгэхэ. Кавказай шэлые даган гараха түмэр замай барилга эхилхэ.

Хүдөө ажахын бүхы продукци үйлэдбэрилгын жэлэй дунда зэргын хэмжээе 14—16 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо сортовой сайн набшаһа суглуулгые 650 мянган тоннодо, үрэ жэмэс ба цитрусова ургамалнуудые — 1,1—1,4 миллион тоннодо, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 230 мянган тоннодо, һү — 850—900 мянган тоннодо, үндэгэ — 1,2 миллиардда хүргэхэ. Табан жэлэй туршада уһалагдадаг 60 мянган гектар газар ашаглалгада оруулха, 35 мянган гектар хэтэрмэ ехээр уһажаһан ба намаг газар хатааха. Колхидын набтар газарай үрэжэлые һайжаруулха ба ашаглаха талаар хүдэлмэри үргэлжэлүүлхэ, бии байһан уһалууриин системэнүүдые һэльбэн шэнэлхэ. Курортно ба аяншалгын ажахынуудай саашанхи хүгжэлтэ хангаха.

Азербайджанай ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 22—25 процентээр дээшэлүүлхэ. Электронно ба радиотехническэ промышленностиие, прибор бүтээлгые түргэнөөр хүгжөөлгэ, электроэнергетикэ, нефтехимическэ ба эдеэ хоолой промышленностиин саашанхи ургалта хараалха. Каспиин далайда, республикын баруун ба түбэй районуудта нефть бэдэрэлгын ба үрэмдэлгын хүдэлмэри үргэдхэхэ. 1990 ондо 14—15 миллион тонно нефть абадаг болохо.

Азербайджанай ГРЭС-эй үйлэдбэриин хүсэ хэрэглэхэ атомна электростанциин ба Новобакинска ТЭЦ-эй, тэрэшэлэн Кировабад хотын ашаанай автомобильна заводой барилга үргэдхэхэ. Этилен ба пропилен үйлэдбэрилхэ ба болбосоруулхаар тогтоогдоһон түхеэрэлгэнүүдые ашаглалгада оруулха.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 14—16 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо орооһо таряа бүхыдэнь суглуулга 1,6 миллион тоннодо, сэбэрлэгдэһэн хлопок — 238 мянган тоннодо, овощ болон бахчева ургамалнуудай ургаса—1,2 миллион тоннодо, малай тэжээл 7,2—7,4 миллион тонно тэжээлэй единицэдэ, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 220—225 мянган тоннодо, һү — 1,2—1,3 миллион тоннодо, үндэгэ — 1,3 миллиардда хүргэхэ. Табан жэлэй туршада уһалууриин системэнүүдые, 600 мянган гектар талмайтай уһалагдадаг газарай үрэжэл һайжаруулха талаар хүдэлмэри хэхэ, уһалагдадаг 75 мянган гектар газар ашаглалгада оруулха.

Каспиин далайн эрьеэр бүхэсоюзна удха шанартай курортно зоно байгуулха талаар хүдэлмэри үргэдхэхэ.

Литовско ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 13—16 процентээр дээшэлүүлхэ. Тоо бодолгын техникэ, автоматизациин прибор болон хэрэгсэлнүүдые, культурно-ажаһуудалай ба ажахын хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые ахинги дабшасатайгаар хүгжөөхэ. Химическэ продукци, мяхаар ба һүөөр хэгдэһэн консервэ, мебель, улһан бүд ба арһан гутал гаргалгые үргэдхэхэ. Игналинска АЭС-эй, Кайшядорско ГАЭС-эй хүсые ашаглаха Кедайнска химическэ заводто сернэ кислота гаргаха, Можейкскэ нефть илгадаг заводто нефтьһээ продукци олоор абадаг комплекснуудые, тэрэшэлэн СССР — ГДР гэдэг маршрудаар ябаха түмэр замай паром (һала) ашаглалгада оруулха.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 14—16 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо орооһо таряа абалга 4 миллион тоннодо, хартаабха — 2,5 миллион тоннодо, малай тэжээл — 11 миллион тоннооһоо бага бэшэ тэжээлэй единицэдэ, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 600—620 мянган тоннодо, һү — 3,2—3,3 миллион тоннодо хүргэхэ, бусад республикануудта худалдагдаха үүлтэртэ малай бааза үргэдхэхэ. Табан жэлэй туршада 450 мянган гектар хатаагдаһан газар ашаглалгада үгэхэ.

Молдавиин ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгые 22—25 процентээр дээшэлүүлхэ. Агропромышленна комплекс хүгжөөлгэ үргэлжэлүүлхэ, ашаг үрыень дээшэлүүлхэ. «Плодсельхозмаш» ба «Молдсельхозмаш» заводуудай барилгые, Бендерэй торгон бүдэй комбинадай һэльбэн шэнэлэлгые дүүргэхэ, газар үрэмдэлгэдэ хэрэглэгдэдэг геофизическэ аппаратура бүтээдэг, тоо бодолгын техникын хэрэгсэлнүүдые бүтээдэг заводуудые бариха, бүд нэхэлгын, трикотажна зүйлнүүдые оёхо, консервэ гаргаха үйлэдбэринүүдые үргэдхэхэ.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 15—17 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо овощ ургуулга 1,5 миллион тоннодо, үрэ жэмэсүүдые — 1,7 миллион тоннодо, һү үйлэдбэрилгэ — 1,4—1,5 миллион тоннодо, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 350—360 мянган тоннодо, кукурузын гибриднэ үрэһэ худалдалга — 70 мянган тоннодо, наран сэсэгэй үрэһэ — 10 мянган тоннодо хүргэхэ. Табан жэлэй туршада 150 мянган гектар уһалагдадаг газар ашаглалгада үгэхэ.

Латвиин ССР-тэ электронно, электротехническэ, химическэ промышленность ба хэлхеэ холбооной хэрэгсэлнүүдые гаргадаг промышленностиие түргэн дабшасатайгаар хүгжөөхэ зуураа, промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 13—16 процентээр дээшэлүүлхэ. Арад зоной үргэн хэрэглэлэй һайн шанартай эд бараа үйлэдбэрилгэ хүгжөөхэ, загаһанай мяхаар хэгдэдэг продукциин ассортиментые олошоруулха. Хүнгэн промышленность ба барилгын индустриин предприятинуудай техническэ зэбсэгжэлгэ ба һэльбэн шэнэлэлгэ үргэлжэлүүлхэ. Даугавпилскын ГЭС-эй элшэ хүсые хэрэглэхэ Ригэ хотын промышленна рободуудые бүтээдэг заводой түрүүшын ээлжээе ашаглалгада үгэхэ, «Сарканайс металлурге» заводой һэльбэн шэнэлэлгэ үргэдхэхэ. Республикын ажахынуудые газаар хангалгые түргэдхэхэ,

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 12—14 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо орооһо таряа абалга 2,3 миллион тоннодо, хартаабха — 1,8 миллион тоннодо, мяха (үүсын шэгнүүрээр)—360—370 мянган тоннодо, һү — 2,—2,2 миллион тоннодо хүргэхэ. Табан жэлэй туршада хэтэрмэ уһажаһан 260 мянган гектарһаа бага бэшэ газар хатааха.

Далайн транспорт ба загаһа олзоборилгын флодые хүгжөөлгэ үргэлжэлүүлхэ, портын ажахые бэхижүүлхэ. Санаторно-элүүржүүлгын зургаануудай ба «Юрмала» курортын бүридэлэй объектнүүдэй барилга түргэдхэхэ.

Киргизиин ССР-тэ электроэнергетикые, үнгэтэ металлургиие, электронно ба хүнгэн промышленностиие түргөөр хүгжөөхэ зуураа, промышленна продукциин үйлэдбэриие 21—24 процентээр дээшэлүүлхэ. Таш-Кумырын ба Шамалды-Сайскын ГЭС-үүдые, Фрунзиин 2-дохи ТЭЦ-эй дулаа үгэхэ хүсэ, полупроводниково материалнуудые гаргадаг Таш-Кумырын заводой үйлэдбэриин хүсэ ашаглалгада оруулха. Камбаратиин ГЭС-эй ба Сары-Джазай шанаржуулгын комбинадай барилга үргэдхэхэ. Киргизиин алтанай комбинадай барилга дүүргэхэ. Глюкозно-фруктово сироп гаргаха Беловодско комбинат бариха.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 13—15 процентээр дээшэлүүлхэ. Мелиорациин аргаар бэлшээриин газар һайжаруулан, малай тэжээлэй бааза бэхижүүлхэ. 1990 ондо мяха үйлэдбэрилгэ (үүсын шэгнүүрээр) 220—230 мянган тоннодо, һү — 850—860 мянган тоннодо, үндэгэ — 640 миллиондо, нооһо — 40 мянган тоннодо хүргэхэ, ниитэ союзна фонддо сахарна свеклын үрэһэ тушаалга — 15 мянган тоннодо, люцернын үрэһэ — 6,5—7 мянган тоннодо хүргэхэ. Табан жэлэй туршада уһалагдадаг 45 мянган гектар газар ашаглалгада оруулха. Сары-Джаз голой уһанай энергетическэ нөөсэ арга боломжонуудые комплексноор хэрэглэхэ талаар хүдэлмэри эхилхэ.

Таджигай ССР-тэ электроэнергетикэ, химическэ, хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленность, машина бүтээлгэ ахинги дабшасатайгаар хүгжөөхэ зуураа, промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 23—26 процентээр дээшэлүүлхэ. Урда-Таджигай территориально-үйлэдбэриин комплексын саашанхи хүгжэлтэ хангаха. Рогунай ГЭС-эй үйлэдбэриин хүсэ ашаглалгада үгэхэ, Сангтудинай ГЭС-эй барилга эхилхэ, Яванай электрохимическэ заводой барилга үргэлжэлүүлхэ ба Таджигай алюминиин заводой барилга түгэсхэхэ. Таджигай алтанай комбинадай, Куляб хотодохи аккумулятор бүтээн гаргаха заводой барилгануудые үргэдхэхэ. Канибадам, Куляб хотонуудта ба Файзабадска райондо ээрэлгэ-нэхэлгын фабрикануудые бариха. Памирай ГЭС-эй, Курган-Тюбе — Куляб гэһэн түмэр замай барилга эхилхэ.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 12—14 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо сэбэрлэгдэһэн хлопок абалга 290 мянган тоннодо, тэрэ тоодо нарин утаһатай сортын — 88 мянган тоннодо, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 140—143 мянган тоннодо, һү — 630—640 мянган тоннодо, үндэгэ — 710—720 миллиондо хүргэхэ. Үрэ жэмэстэ мододые, виноградник һуулгаха хүдэлмэри үргэдхэхэ, город шадар овощ болон һү үйлэдбэрилхэ зононуудые байгуулха хүдэлмэри гол түлэб дүүргэхэ. Хадын ба хадалиг газарай районуудта эдеэ хоолдо хэрэглэгдэхэ хартаабха ургуулан абаха бата бэхи бааза байгуулха. Табан жэлэй туршада 65 мянган гектар газар уһалагдадаг болгохо. Дангариин талада, Бешкентын голдо газар ашаглалга үргэлжэлүүлхэ.

Армениин ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 24—26 процентээр дээшэлүүлхэ. Машина бүтээлгын, химическэ ба хүнгэн промышленностиин, үнгэтэ металлургиин, барилгын материалнуудай промышленностиин ашаглагдажа байһан хэдэ хэдэн предприятинуудта һэльбэн шэнэлэлгэ хэхэ, техническэ талаар шэнэлэн зэбсэгжүүлхэ, үйлэдбэриень үргэдхэхэ.

Армениин АЭС-тэ, Варденис — Джермук гэһэн түмэр замай линидэ барилгын хоёрдохи ээлжээнэй хүдэлмэри үргэдхэхэ, тусхай программаар хүдэлхэ командоаппарадуудые, автомат манипуляторнуудта хэрэгтэй гидро-түхеэрэлгэнүүдые, тусхай технологическа түхеэрэлгэнүүдые бүтээхэ заводуудые бариха, тэрэшэлэн Кафан хотодо трикотажна бүд нэхэлгын фабрика бариха. Трикотажна хубсаһа ба арһан гуталай фабрикануудай үйлэдбэриин хүсэ үргэдхэхэ.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 12—14 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо орооһо таряа үйлэдбэрилгэ 330 мянган тоннодо, овощ — 500 мянган тоннодо, үрэ жэмэс—240 мянган тоннодо, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 130 мянган тоннодо, һү — 625 мянган тоннодо, үндэгэ—680 миллиондо хүргэхэ. Уһалууриин системэнүүдые һэльбэн шэнэлхэ, табан жэлэй туршада уһалагдадаг 35 мянган гектар газар ашаглалгада оруулха.

Туркмениин ССР-тэ промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 20—23 процентээр үргэдхэхэ. Минеральна үтэгжүүлгэ үйлэдбэрилгэ 2,6 дахинаар дээшэлүүлхэ, газ абалга 86 миллиард кубометртэ хүргэхэ. Нефть ба газ бэдэрэлгээр геолого-шэнжэлгын хүдэлмэри үргэдхэхэ. Электроэнергетикэ, хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиие, машина бүтээлгэ шууд түргөөр хүгжөөхэ. Марыйска ГРЭС-эй барилга дүүргэхэ, Чарджоудо баригдажа байһан нефть илгаха заводые түргөөр ашаглалгада оруулха, Ташауз хотодохи графитированнэ электродуудые гаргаха заводой түрүүшын ээлжээнэй, Туркмениин хатуу металлаар хэгдэдэг хэрэгсэлнүүдэй заводой барилга үргэдхэхэ, Дунда Азиин калийна үтэгжүүлгын заводой барилга эхилхэ. Зүүн-Туркмениин территориально-үйлэдбэриин комплекс бүридхэхэ талаар шэнжэлгын ба проектнэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлхэ.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 12—14 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо сэбэрлэгдэһэн хлопок суглуулга 398 мянган тоннодо, тэрэ тоодо нарин утаһатай сортын — 108 мянган тоннодо, овощ болон бахчева ургамалнуудые — 900 мянган тоннодо, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 120 мянган тоннодо, һү — 380 мянган тоннодо, үндэгэ — 390 миллиондо, нооһо — 14—15 мянган тоннодо, малай тэжээл — 5,3 миллион тонно тэжээлэй единицэдэ хүргэхэ.

Табан жэлэй туршада уһалагдадаг 100 мянган гектар газар ашаглалгада оруулха. Каракумай каналай зонодо уһанай ажахын барилга ба газаар комплексноор ашаглалга үргэлжэлүүлхэ.

Эстониин ССР-тэ сланец болбосоруулга, электронно промышленность ба прибор бүтээлгэ ахинги дабшасатайгаар хүгжөөхэ зуураа, промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 13—16 процентээр дээшэлүүлхэ. Культурно-ажаһуудалай ба ажахын хэрэгсэлэй эд бараа гаргалгые үргэдхэхэ. Сланец малтан абаха «Куремяэ» уурхайн барилга эхилхэ. Далайн Новоталлинска портын барилга түгэсхэхэ. Виреши — Таллин гэһэн газопровод бариха.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин жэлэй дунда зэргын хэмжээе 12—14 процентээр дээшэлүүлхэ. 1990 ондо малай тэжээл бэлэдхэлгэ 4,4 миллион тонно тэжээлэй единицэдэ, мяха (үүсын шэгнүүрээр) — 245—250 мянган тоннодо, һү — 1,4 миллион тоннодо хүргэхэ. Беконно мяха үгэдэг гахай үсхэбэрилгэ хүгжөөхэ. Табан жэлэй туршада хүдөө ажахыда хэтэрмэ ехээр уһажаһан 85 мянган гектар газар хатааха.

XIII. ГАДААДЫН ЭКОНОМИЧЕСКА ХАРИЛСААНУУДЫЕ ХҮГЖӨӨЛГЭ

СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай дээдэ хүтэлбэрилэгшэдэй экономическа зүблөөнэй шиидхэбэринүүдые удаа дараалан бэелүүлэн, аха дүү социалис оронуудтай ажахын талаар харисаануудаа али болохоор нарижуулан баяжуулха. Социалис хани харилсаанай оронуудай бата нэгэдэлые, дэлхэй дээрэ тэрэнэй нэрэ хүндые бэхижүүлгэдэ арадай ажахын гол шухала зорилгонуудые шиидхэлгэдэ социалис экономическа хамжаанай арга боломжонуудые улам бүри дүүрэнээр ашаглалгые хангаха.

СЭВ-эй оршондохи, мүн хоёр талын харилсаануудай ашаар эрдэм-техникын, промышленностиин хүдөө ажахын байгаалиие аршалан хамгаалгын, транспортын, капитальна барилгын һалбаринуудта шухала асуудалнуудые ашаг үрэ ехэтэйгээр шиидхэлгэдэ, мүн үйлэдбэриие мэргэжүүлгые болон хамжалгые, алишье талада олзотой худалдаа наймаа хүгжөөхэ шэнэ түхэл маягуудые, арга боломжонуудые бэдэржэ олохо хэрэгтэ аха дүү оронуудтай экономическа болон эрдэм-техникын политикые тааралдуулдаг байха. Экономическа ба социальна хүгжэлтын түсэбүүдые тааралдуулгые бүрин дүүрэнээр бэелүүлхэ. СЭВ-эй бусад гэшүүн-оронуудтай хамта Вьетнамай Социалис Республикада, Кубын Республикада болон Монголой Арадай Республикада тэдэнэй хүгжэлтые хурдадхалгада, ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ, ажалай уласхоорондын хубаарилгада тэдэнэй хабаадалгые үргэдхэлгэдэ интернациональна ёһоной туһа хүргэжэ үргэлжэлхэ.

СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай эрдэм-техникын дэбжэлтын 2000-дахи он хүрэтэрхи үеын хамтын комплексно программые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ. Түрүү техникэ, технологи болон материалнуудые СЭВ-эй гэшүүн-оронуудтай хамта байгуулга ба нэбтэрүүлгые улам үргэдхэхэ, тиихэдэ сугтаа зохёон баталһан шиидхэбэринүүдые хараадаа абаха. Энэ хүдэлмэридэ нэгэдэлнүүд болон предприятинуудые эдэбхитэйгээр хабаадуулха, аха дүү оронуудай предприятинуудтай үйлэдбэриин сэхэ харилсаануудые хүгжөөхэ, мүн хамтын предприятинуудые байгуулха хэрэгтэй. Өөһэд хоорондоо үгэлсэдэг зүйлнүүдэй технико-экономическа хэмжээень, шанарыень али болохоор дээшэлүүлхэ. СЭВ дотор стандартнуудые болон нэгэ янзын продукци үйлэдбэрилхэ гуримые үргэдхэхэ.

СЭВ-эй гэшүүн-оронуудтай хамта ехэ ехэ проектнүүдые: Ямбургһаа СССР-эй баруун хилэ хүрэтэр газопровод, дулаагаар хангаха атомна электростанцинуудые ба атомна станцинуудые, ашагта малтамал шанаржуулха Криворожско комбинат барилгые, Каспиин далайн шадархи нефть болон газай хэбтэшэнүүдые ашаглалгые, хани харилсаанай оронуудай нэгэдэмэл энергосистемые саашадань үргэдхэлгые бэелүүлхэ. Хүдөө ажахын материально-техническэ үндэһэ һууриие хүгжөөхэ, хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудые һэльбэн шэнэлхэ, эдеэ хоолой болон арадай хэрэглэлэй промышленна эд бараа өөһэд хоорондоо үгэлсэхэ ябадалые үргэдхэхэ талаар сугтаа зохёоһон хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ. Түлишэ ба түүхэй эд гамтайгаар ашаглаха, али болохоор алмаха, элшэ хүсэ үгэхэ шэнэ арга боломжонуудые ашаглаха талаар аха дүү оронуудтай хэлсэн тааруулагдаһан хэмжээнүүдые бэелүүлхэ шухала.

СЭВ-эй гэшүүн бэшэ социалис оронуудтай экономическа болон эрдэм-техникын талаар холбоонуудаа хүгжөөн батадхаха. Эдэ оронуудтай харилсаануудай түхэл шэнжэнүүдые нарижуулха.

Хүгжэжэ байгаа оронуудтай харилсаануудаа гүнзэгырүүлхэ. Промышленна болон энергетическэ объектнүүдые барилгада, транспорт хүгжөөлгэдэ, хүдөө ажахые оньһожоруулгада, газар уһалалгада, минеральна түүхэй эдэй болон түлишын нөөсэнүүдые геологическа бэдэрэлгэдэ, тэндэхи үндэһэн кадрнуудые бэлдэлгэдэ болон бусад һалбаринуудтань туһаламжа үзүүлхэ, эдэ оронуудай байгаалиингаа баялигуу-
дые үйлэдбэридэ
дань, эд бараанай
нүүдые ехэ болгохо
нэй үндэһэн эконом
жөөлгэдэнь, бэеэ
далай, дэбжэлтын за
шаа дабшахадань
Эдэ оронуудтай худ
маанай, экономичес
эрдэм-техникын тал
саа холбооной хоор
талагдаһан удаан
программануудые б
далда удаа дараала
хэ.

Алишье талада ол
ли тэгшэ эрхэтэй худ
маанай, экономичес
эрдэмэй-техническэ
дые байгуулгын аша
дэрһэн капиталис
харилсаануудые хүг
дэнэртэй харилсал
шэнжэнүүдые нари

Хилын саанахи
худалдаа наймаан
лые, нэн түрүүн
дые, түхеэрэлгэнүү
дээдэ гарай бусад
худалдалгые ехэ бо
жаруулха.

XIV. АРАДАЙ АЖАХЫН ХҮТЭЛБЭРИЛГЫЕ НАРИЖУУЛА
ҺАЙЖАРУУЛГА

Арадай ажахын хүтэлбэрилгые саашадань нарижуулха. Түсэблэлгын, экономическа онол аргануудай ба урмашуулгануудай, хүтэлбэрилгын эмхидхэлэй талаар бүридэлгын нягта холбоое болон тэдэниие ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэлгые хангаха. Хүтэлбэрилгын ба ажахы эрхилэлгын гуримуудые комплексноор хүгжөөхэ. Үйлэдбэриие хүгжөөхэ үндэр ашаг үрэтэй эрхэ байдалые эрид түргэнөөр хангалгада, эрдэм-техникын дэбжэлтые хурдадхалгада, ниитын хэрэглэмжэнүүдые эгээн дүүрэнээр хангалгада эдэ онол аргануудые шэглүүлхэ.

Түсэбтэ арбан хоёрдохи табан жэлдэ экономикын бүхы һалбаринуудые ажахы эрхилэлгын шэнэ онол аргануудта оруулха.

Арадай ажахы хүтэлбэрилгэдэ демократическа централизмые удаа дараалан нарижуулан хүгжөөхэ. Тэрэ хадаа түбһөө сэхэ ябуулагдадаг хүтэлбэриие ажахы эрхилэлгын бүхы шатануудта үүсхэл хэшээлтэй, зохёохы эдэбхитэй, үндэр харюусалгатай нягтаар холбодог. Үйлэдбэриие хүтэлбэрилгэдэ ажалшадые үргэнөөр хабаадуулха.

Арадай ажахые нэгэ түбһөө хүтэлбэрилхэ гуримые бэхижүүлхэ. Ажахы хүтэлбэрилгын дээдэ зургаануудай анхарал оролдолго нэн түрүүн социально-экономическа хүгжэлтын, арадай ажахын тэнсүүринүүдые нарижуулгын, эрдэмэй-техническэ гол шухала зорилгонуудые бэелүүлгын, нэгэдэлнүүд болон предприятинуудай хүдэлмэриин улам һайн эрхэ байдал зохёолгын гол шухала асуудалнуудта элсүүлэгдэхэ болоно. Һалбаринуудай хүтэлбэрилгын зургаануудай хүдэлмэриин хэмжээе дээшэлүүлхэ.

Союзна болон автономито республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдэй, арадай депутадуудай Соведүүдэй эрхэнүүдые үргэдхэхэ, экономическа ба социальна хүгжэлтын асуудалнуудые саг болзортонь зүбөөр шиидхэлгын түлөө тэдэнэй харюусалгые дээшэлүүлхэ шухала.

Ажалша коллективүүд тухай СССР-эй Хуулиин дүримүүдые удаа дараалан бэелүүлгые хангаха, түсэбүүдые зохёолгодо, үйлэдбэриин-ажахын болон социальна шанар шэнжэтэй асуудалнуудые шиидхэлгэдэ тэдэнэй үүргые шангадхаха.

Политическэ болон ажахын хүтэлбэриин нэгэдэл, үндэр дээдэ хэмжээнэй эмхидхэл, хэрэг тушаа оролдолго, даалһан хэрэгээ гүнзэгыгөөр мэдэхэ шадабари, журам, даалгадаһан хэрэгэйнгээ түлөө хүн бүхэнэй харюусалга — эдэ гол шухала ленинскэ эрилтэнүүдээр үндэһэлһэн ажахы эрхилэлгын социалис ёһо гуримые хаа хаанагүй батадхаха.

Кадрнуудта, илангаяа хүтэлбэрилхы шатын кадрнуудта, эрилтэ хэлбэришэгүйгөөр дээшэлүүлхэ. Хүдэлмэрилэгшэдые сэгнэхэдээ, нэн түрүүн үйлэдбэриин болон эрдэм-техникын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ тэдэнэй хубитаяа оруулһаниие, морально-политическэ шанарыень, хэрэг эмхидхэхэ шадабарииень анхаралдаа абаха.

Социалис хуули ёһо бэхижүүлхэ, албан зургаанай талые, нютагай аша туһые үлүүсэ сахиха али бүхы һэдэлгэнүүдтэй эрид шангаар тэмсэхэ. Ажахы эрхилэлгэ тушаа хуули нарижуулха. Зонхилолго, жэжэ божо харгалзалга, нэгэдэлнүүд болон предприятинуудай, колхоз, совхозуудай ажахын ажал ябуулгые үндэһэ баримтагүйгөөр хизаарлаха ябадал гаргахагүй.

СЭВ-эй гэшүүн-оронуудтай түсэблэлгын болон ажахы эрхилэлгын түрүү дүй дүршэл андалдалгые һайжаруулха.

Научно-үйлэдбэриин болон үйлэдбэриин нэгэдэлнүүдэй ба предприятинуудай — **үйлэдбэриин үндэһэн гол хубиин үүргые дээшэлүүлхэ.** Тэдэнэй эрхэнүүд ба уялгануудай нягта холбоо нэгэдэл хангаха. Нэгэдэлнүүд болон предприятинуудай ажахын талаар бэеэ даанги байдалыень, техническэ һэльбэн шэнэлэлгэдэ болон үйлэдбэриие нарижуулгада, түсэблэлгэдэ тэдэнэй арга боломжонууд нилээд үргэдхэхэ.

Хүдэлмэрингөө эсэсэй дүнгүүдэй, хэлсээ баталһан уялгануудаа бэелүүлгын, нөөсэнүүдэй бүхы зүйлнүүдые улам һайнаар ашаглалгын түлөө нэгэдэлнүүдэй ба предприятинуудай экономическа харюусалгые дээшэлүүлхэ. Ажахы эрхилэлгын онол арганууд ажалша коллективүүдтэ үйлэдбэриин ургалтые хурдадхалгада, тэрэнэй ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ, шэнэ техникэ, түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлгэдэ, технологиие саг үргэлжэ нарижуулгада, эрхим шанарай продукци гаргалгада шэглүүлэгдэхэ ёһотой. Техническэ хиналтын албанай хүдэлмэриие һайжаруулха.

Үйлэдбэриие хүгжөөлгэдэ, ажалай түлөөһэндэ болон социальна асуудалнуудые шиидхэлгэдэ нэгэдэлнүүдэй ба предприятинуудай абадаг мүнгэн зөөриинь хэмжээнэй тэдэнэй ажахынь ажал ябуулгын эсэсэй дүнгүүдһээ сэхэ дулдыдадаг байхые хангаха. Үйлэдбэриеэ хүгжөөхыень, социальна зорилгонуудые шиидхэхыень нэгэдэлнүүд болон предприятинуудай мэдэлдэ үлөөгдэһэн зөөриие ашаглахадань ажалша коллективүүдтэ өөрөө шиидхэхэ үргэн арга боломжо олгохо. Нэгэдэлнүүдэй болон предприятинуудай мүнгөөр, банкын урьһаламжаар бэелүүлэгдэхэ хэмжээ ябуулгануудта хэрэгтэй материально-техническэ нөөсэнүүдые түрүүшын ээлжээндэ үгэхөөр хараалха.

Социалис мүрысөөнэй түхэл шэнжэнүүдые болон эмхидхэлые нарижуулха, тэрэниие хүдэлмэриин үндэр дүнгүүдые туйлаха хэрэгтэ шэглүүлхэ.

Түсэблэлгын научна хэмжээе дээшэлүүлхэ. Ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхалгада, ниитын үйлэдбэриин түрүү бүридхэлые байгуулгада, үйлэдбэриие хурдан түргэнөөр хүгжөөлгэдэ, тэрэнэй зүб тэнсүүритэйгээр, тэгшэ хубаарилгатайгаар хүгжэлгэдэ, үйлэдбэриин болон эрдэм-техникын бии байгаа хүсэ шадалые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэлгэдэ тэрэнэй нүлөөе шангадхаха. Эрдэм-техникын дэбжэлтые бүхы дээрэнь түсэблэлгэдэ шэлжэн оролгые бэелүүлхэ, түсэбэй даабаринуудай эрдэм-техникын дэбжэлтын туйлалтануудһаа үндэһэтэй байхын тула, һалбари бүхэнэй хүгжэлтые шэнэ техникэ болон технологи үргэнөөр хэрэглэхэһэнэй ашаар хангахын тула хэрэгтэй хэмжээнүүдые бэелүүлхэ.

Уридшалан багсаамжалгын, холын хараата болон мүнөө үеын түсэблэлгын хоорондохи холбоо бэхижүүлхэ. Түсэблэн тоололгын автомат оньһоор хүдэлгэгдэдэг системые үргэнөөр хэрэглэхэ, һалбаринуудай болон албан зургаануудай АСУ-нуудтай тэрэнэй харилсалгые хангаха.

Бүхы шатануудта ажахын ажал ябуулгые эмхидхэлгэдэ табан жэлэй түсэбүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ. Түсэб дүүргэлгын журам шангадхаха. Хүтэлбэриин бүхы үе шатануудта үйлэдбэриин ба финансын шухала хэрэгтэй нөөсэнүүдые байгуулха.

Экономическа түрүү нормативуудай системые түсэблэлгэдэ нэбтэрүүлгые хангаха. Хүтэлбэриин болон түсэблэлгын бүхы шатануудта нормативна онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэхэ.

Түсэбөөр хараалагдаһан тоо, баримтануудые харуулдаг зүйлнүүдые нарижуулха, тэдэнэй арадай ажахын эсэсэй дүнгүүдтэ түшэглэдэг гуримые шангадхаха, ажалай, материальна болон финансын нөөсэнүүдые ашаглалгын урые, продукциин шанарые болон тэрэниие шэнэлэлгын хэмжээе харуулдаг тоо, баримтануудай удха шанарые дээшэлүүлхэ.

Һалбариин, газар нютагай болон программна түсэблэлгын нэгэдэлые хангаха. Хоорондоо холбоотой һалбаринуудай түсэблэлгын хэмжээ дээшэлүүлхэ. Хизаар нютагуудай, экономическа районуудай, нютагай үйлэдбэриин комплекснуудай ажахын экономическа болон социальна талаараа комплексноор хүгжэлтын түсэблэлгые һайжаруулха.

Ороной түбэй научна-экономическа орган — СССР-эй Госпланай үүргэ болон харюусалгые дээшэлүүлхэ.

Финансын системые нарижуулха, арадай ажахые хүтэлбэрилгэдэ, ниитын үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлгые хангалгада, нөөсэ баялигуудые гамтайгаар ашаглалгые хинаха хэрэгтэ тэрэнэй үүргые дээшэлүүлхэ. Түлбэриин журам бэхижүүлхэ.

Материально-техническэ талаар хангалгын ниитэ гүрэнэй системые хүгжөөн нарижуулха, продукци дамжуулан үгэхэ журам сахиха, түлишэ, түүхэй эд, материалнуудые ба хоёрдохёо хэрэглэгдэхэ нөөсэнүүдые гамтайгаар ашаглалгые хангаха талаар СССР-эй Госснабай, хангалгын албан зургаануудай харюусалгые дээшэлүүлхэ. Продукциин техническэ хэмжээндэ болон шанарта тэрэниие хэрэглэгшын ехэ нүлөө үзүүлхэ арга боломжонуудые үргэдхэхэ, удаан болзорой ажахын холбоо харилсаануудые ба оптово худалдаа наймаа хүгжөөхэ.

Экономическа арга хэрэгсэлнүүд болон урмашуулганаудай аша нүлөөе дээшэлүүлхэ. Хүтэлбэрилгын экономическа онол аргануудай үүргэ шангадхаха, үйлэдбэриин, ажаһуудалай болон бусад түхэлэй хэрэглэмжэ хангалгын һалбаринуудай бүхы шатануудта ажахын тоосоо бэхижүүлхэ. Нэгэдэлнүүд болон предприятинуудай үрэ дүнгүүдтэй нягтаар холбожо шадаха табан жэлэй түсэбэй даабаринуудай ба тогтоогдодог экономическа нормативуудай үндэһөөр ажахын тоосооной харилсаануудые улам бүри үргэнөөр байгуулха. Табан жэлэй түсэб бэелүүлхэдээ, эдэ нормативуудай тогтууритай байха ябадалые хангаха. Ажалша коллективүүдэйнгээ гэшүүдые материальна талаарнь урмашуулгада өөһэдынгөө мүнгэ зөөриие хэрэглэхэ талаар нэгэдэлнүүд болон предприятинуудай арга боломжонуудые улам үргэдхэхэ.

Үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ, амалта арьбалалтын гурим бэелүүлхэ, гол фонднуудые һэльбэн шэнэлхэ, эрьелтын хэрэгсэлнүүдэй эрьесые түргэдхэхэ, үйлэдбэриин өөрэйнь үнэ сэн хямдаруулха ба ашаг олзо абаха аргыень дээшэлүүлхэ хэрэгтэ экономическа арга хэрэгсэлнүүдэй удха шанарые горитойгоор шангадхаха. Ашаглалгын хубита мүнгые хэрэглэлгын нормонууд болон гуримуудые шэнэлхэ.

Үнэ сэн тогтоолгын ба тарифуудай гуримые нарижуулха. Тэдэ үйлэдбэриин шанарай үрэ дүнгүүдые, ажалай ниитын хэрэгтэй гаргашануудай хэм хэмжээе бүри гүйсэд дүүрэнээр тодорхойлон харуулха ёһотой.

Нөөсэнүүдые тааруу зүбөөр, гамтайгаар ашаглаха, зэрэн буса ябуулганууд ба гамгүйгөөр үрихэ ушарнуудтай, мүн социалис зөөри аршалан хамгаалхын түлөө тэмсэл шангадхаха ябадалда тоо бүридхэлгын, статистикын, хиналтын үүргэ дээшэлүүлхэ. Хиналта-шалгалтын хүдэлмэриие һайжаруулха, **албан зургаанай хиналтын гуримые нарижуулха талаар хэмжээнүүдые абаха, тэрэнэй ашаг үрые дээшэлүүлхэ.** Тоосооной дансануудые хорооходо ба гуримшуулха.

Арадай ажахын бүхы шатануудта болон бүхы һалбаринуудта **хүтэлбэрилгын эмхидхэлэй байгууламжые нарижуулан һайжаруулха.** Хэрэгтэй болоһон газарта арадай ажахын болон промышленностиин һалбаринуудые хүтэлбэрилгын шэнэ гол ёһо гуримуудые тододхохо гү, али шэнээр зохёон табиха, тиихэдээ хүтэлбэрилгын хоёр шататай гуримда ехэнхидээ орохо ябадал хараагха. Ажалай ниитэ союзна хубаарилга дотор тэдэнэй үүргэ болон һууриие хараадаа абажа, союзна республикануудай арадай ажахые хүтэлбэрилгын байгууламжые һайжаруулха.

Хоорондоо холбоотой бүлэг һалбаринуудые хүтэлбэрилхэ зургаануудые байгуулха. Һалбаринууд хоорондын хүтэлбэрилгын түхэл маягуудые нарижуулан һайжаруулха. Ажахы эрхилэлгын шэнэ онол
аргануудые нэбтэрү
гэдэлнүүд болон пр
нуудай эрхэнүүдые
хэ зорилгонуудые
абан, министерствэн
албан зургаануудай
ба бүридэлые тодо
дэнэй хүсэл оро
дые һалбаринуудай
хүгжэлтые тодорхо
халын шухала тэ
дые бүридүүлэн
эрдэм-техникын бо
нэй мүнгэ зөөр
ажахыда тааруугаар
рилха нэгэн ниитэ
зохёон табилгада,
дээрэнь бэелүүлгэд
зорюулха. Гүрэнэй
дэй дүүргэлтын,
техническэ хэмжээ
риие комплексно
хүгжөөлгын, үйлэдб
гэжүүлхэ ба хамж
жөөхэ асуудалнууд
үрэтэйгөөр шиидхэл
риин гаргаһан пр
арадай ажахын б
зоной хэрэглэмжэн
галгын түлөө ми
нүүдэй харюусалг
лүүлхэ. Министерст
лон албан зургаан
дэлмэриин гурим б
ганууудые һайжару
жээнүүдые бэелүүлх

Эрдэмэй-үйлэдбэр
лон үйлэдбэриин
дые хүгжөөхэ, тэд
дэм-техникын тала
ринуудые бэхижүү
дэм-техникын болон
зорилгонуудые шиид
гэдхэхэ үүргэтэй һа
хоорондын нэгэдэл
рэгтэй болоһон
байгуулха. Мэргэж
томо, дунда ба бага
приятинуудые эгээл
раар тааруулан хүг

Хүтэлбэрилгын алп
дэлмэриин ашаг үр
шэлүүлхэ, хүтэлбэр
гаануудай хоорондо
болон уялгануудые
тодо һонороор
үлүү шатануудые
хүдэлмэридөө бэе
таха ба зэргэ нэгэ
хилхэ ябадалые үс
тэлбэрилгын ажалай
ба техническэ тала
галга һайжаруулха.

Үйлэдбэри дээрэ
болон хүтэлбэрилг
мэрилэгшэдэй тоо
тааруу тэнсүүриие
Хүтэлбэрилгын аппа
лэд ехээр хорооxo
гэ зөөриин энээндэ
гые доошолуулха.
рилгын юрын асуу
улам түргэнөөр
болохо, хүтэлбэрил
зургаануудые жэж
шухала бэшэ асуу
хаража үзэлгэһөө
Хүдэлмэридөө ёһ
хандаха ба албан
ябадал гаргаха ус
эрид шууд усадх
рукцинууд болон з
дай тооe эрид хо

Ажахын болон
сөёлой байгуулалг
бэрилхэ талаар ре
ска болон нютага
нуудай үүргэ ба ха
дээшэлүүлхэ. Хүн
тэ хэрэглэмжэнүү
хангалгатай холбоо
ринуудые түсэблэх
бэрилхэ талаар
нуудай эрхэнүүдые

Союзна болон
республикануудай М
дэй Соведүүдэй б
дай депутадуудай
Соведүүдэй гүйсэ
ажал ябуулгые
һайжаруулха. Хари
дээрээ экономикые
ноор хүгжөөхэ, аж
хэй эдэй болон т
шэ хүсэнэй нөөсэн
тай зүбөөр хэрэглэ
бэриие хамжаалаха
тойронхи байгаал
гаалха, ажахын
дээшэлүүлхэ талаар
үүргые улам е
Түс түс газарнууд
һан нэгэдэлнүүд,
тинууд болон
ажахын ажал ябуу
дүнгүүдһээ нютагай
дүүдэй олзо дохо
даха ябадалые
Социальна болон
риин инфраструкт
жөөхын тула бюд
сэнүүд болон пред
дай мүнгэ зөөриие
лэн хэрэглэхэ яба
гэнөөр хэрэглэхэ,
нуудай хубаарил
һоо аша нүлөөтэй
ябуулха.

(Түгэсхэлын

...ЭКОНОМИЧЕСКА БА СОЦИАЛЬНА ХҮГЖЭЛТЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮД

...Эхнийнь 1—6-дахи ...бүлэгүүдтэ]

...эрилтэнүүдые ...ажахын хү- ...болон мэргэ- ...лангаяа дээдэ ба ... кадрнуудые ...ые һайжаруул- ...эрдэм ухаанай, ...болон экономиче- ...мэдэсэтэй байхын- ...үргэн ехэ ...эмхидхэхы ...нэн тү- ...гүрэнэй аша ту- ...эрилтын ёһоор зо- ...шиидхэжэ ша- ...нүүдые бэлдэхэ. ...худэлмэрилэг- ...мэргэжэлтэдые ...хубаарилан та- ...мэргэжэлыень дээ- ...хэрэгые һайжа- ...кадрнуудта табигда- ...дээшэлүүлхэ.

* * *

...онуудта, 2000 ...үедэ СССР-эй ...ка болон социаль-на хүгжэлтын гол шэглэлнүүд хадаа политическэ айхабтар ехэ удха шанартай документ мүн болоно. Тэрээн дотор шухалын шухала хараа зорилгонууд тодорхойлогдонхой. Тэдэниие бэелүүлгэ хадаа совет хүнүүдэй һуудал байдалай шанараараа шэнэ байдалтай бололгые, манай Эхэ ороной экономическа ба бэеэ хамгаалха хүсэ шадалые саашадань бэхижүүлгые хангаха байна.

Ороной экономическа ба социальна хүгжэлтые хурдадхаха талаар КПСС-эй хараалһан хүдэлмэриин хэмжээнүүд асари ехэ байха юм. Гол шэглэлнүүдые бодото дээрэнь бэелүүлгэ хадаа нилээд ехэ хүсэл оролдолго гаргаха эрилтэ партиин, хүдэлмэришэн ангиин, колхозно тариашадай, ажалша интеллигенциин урда табина, тиигэжэ тэрэ ниитэ партийна, ниитэ арадай хэрэг болохо ёһотой.

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, хүдэлмэридөө эрид хубилалта туйлаха — ажахын ажал ябуулгын бүхы талануудта эрид эрьелтэ бэелүүлхэ, манай орон дотор бии байгаа бүхы юумые — байгуулагдаһан хүсэн түгэс экономическа болон эрдэм-техникын хүсэ шадалые, бии байгаа бүхы нөөсэнүүд болон арга боломжонуудые эгээл ехээр хэрэглэжэ, бага гаргашатайгаар улам бүри үндэр үрэ дүнгүүдые туйлаха гэээшэ мүнөө гол шухала зорилго болоно. Суглуулагдаһан дүй дүршэлөө шэнэ эрдэм мэдэсэтэй, шэнэ шиидхэбэринүүдтэй нарин нягтаар холбожо шадаһанай үндэһөөр үндэр үрэ дүнгүүдые туйлаха, ажахыгаа шадамараар эрхилхэ— энэл даа мүнөө ажалша коллективүүдтэ, партийна, совет болон ажахын органуудта, түбэйшье, нютагуудайшье ниитын бүхы эмхинүүдтэ табигдажа байгаа эрилтэнүүдэй гол удхань. Нэмэлтэ эгээл бага гаргашануудтайгаар эгээл ехэ аша үрэ абажа боломоор шатанууд нэгэдэл болон предприяти бүхэндэ, цех болон үйлэдбэриин участок бүхэндэ тодорхойлогдохо ёһотой болоно.

Хүнэй бэлиг шадабариин, хүнүүдэй доторой арга боломжонуудай, үндэр эмхидхэл, журам ба гурим байгуулгын, бодото дээрээ дундаршагүй, гол шухала нөөсые гүйсэд дүүрэнээр нэн түрүүн хэрэглэдэг болохо ушартай.

Олониитын политическэ ба ажалай дэбжэлтые ударидаха, тэдэнэй үүсхэл ба зохёохы эдэбхинүүдые али болохоор дэмжэхэ уялгатай коммунистнуудта, партийна организацинуудта хараалагдаһан түсэбүүдые бэелүүлгын түлөө ехэ харюусалга даалгагдана. Союзна республиканудай компартинуудай ЦК-нууд, партиин крайкомууд, обкомууд, окружкомууд, горкомууд, болон райкомууд, партийна эхин организацинууд энэ зорилгоор политическэ ба эмхидхэлэй хүдэлмэри үргэнөөр ябуулха ёһотой. Тэдэ бии байгаа нөөсэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэлгэ, алмалта арьбалалтын тон шанга гурим бэелүүлхэ, ажахы эрхилэлгын ленинскэ онол аргые хаа хаанагүй нэбтэрүүлхэ, ажалшан бүхэнэй, ажалша коллектив бүхэнэй зохёохы ёһоор, бүрин хүсэд аша үрэтэйгөөр хүдэлхын тула хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулха зэргэтэй. Кадрнуудые хэрэг бүтээсэтэй байхаар оролдосо ехэтэйгээр хүмүүжүүлхэ, хүнүүдэй экономическа ухаан бодолые ба шэнээр хүдэлхэ гэһэн сэдьхэл бодолойнь зоригжолые хубилгаха, даалгагдаһан хэрэгэй түлөө харюусалгыень дээшэлүүлхэ гэээшэ шухала болоно.

Ажахын болон социально-соёлой байгуулалтын талаар өөһэдынгөө эрхэнүүдые арадай депутадуудай Советүүд гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэдэг болохо ёһотой. Профсоюзууд социалис мүрысөөе бүри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, тэрээн тухай олондо мэдээсэхэ талые шангадхаха, түсэбтэ даабаринуудые дүүргэлгын ба үлүүлэн дүүргэлгын түлөө, ажалшадай үйлэдбэриин ба ажаһуудалай эрхэ байдалые һайжаруулгын, хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэлэй ба юрэнхы соёл болбосоролой хэм хэмжээе дээшэлүүлхын түлөө эрид нэтэрүүгээр тэмсэхэ, түрүү дүй дүршэл бүри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, үйлэдбэриин болон социальна асуудалнуудые шиидхэлгэдэ ажалша коллективүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ ябадалда туһа хүргэдэг байха ёһотой. Зохёон табигдаһан зорилгонуудые бодото дээрэнь бэелүүлгэдэ залуушуулай эдэбхи үүсхэл ба буурашагүй хүсэ шадалые Ленинскэ комсомол зорюулха уялгатай.

Гүрэнэй журам эбдэхэ элдэб ушарнуудта, ажал хэнгүй, олзо доход абаха ямаршье һэдэлгэнүүдтэ найдамтай хаалта арадай хиналта, финансова болон хуули ёһо сахин хамгаалдаг органууд табиха ёһотой.

СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд хадаа ажалшадай, бүхы совет хүнүүдэй ажал ябуулгын тодорхой программа мүн. Энэмнай ороной экономическа хүсэ шадалые бэхижүүлхэ, арадай һуудал байдалые саашадань һайжаруулгын ба манай обществын али бүхы талаараа хүгжэлтын аша туһада эрдэм-техникын ба ажахын томо, эгээл шухала зорилгонуудые шиидхэхэ талаар партиин заабари мүн болоно.

Хараалагдаһан зорилгонуудые бэелүүлгэ хадаа гансашье дотоодын бэшэ, харин уласхоорондын ехэ удха шанартай байха, социалис экономическа нэгэдэлые гүнзэгырүүлгэдэ, ниитын элдэб байгуулалтатай гүрэнүүдэй амгалан тайбанаар зэргэ оршон байлгын гол ёһые саашадань батадхалгада алба хэхэ, социализмын үзэл сурталлай бэе тээшээ татаха хүсэ шадалые улам бүри ехэ болгохо, дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ горитой ехэ хубита болохо байна бшуу.

Арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлдэ ба 2000 он хүрэтэрхи үедэ партиин табиһан уг зорилгонууд дүүргэгдэхэ байха гэжэ батаар этигэжэ байһанаа КПСС-эй XXVII съезд элирхэйлэн мэдүүлнэ. Тэрэнэй эсэстэ социализмын зохёохы хүсэ шадал улам дүүрэнээр һалбаран хүгжэхэ, манай совет Эхэ орон улам бүри баян ба хүсэ шадалтай болохо байна ха юм. Энээниие лаб хангалгын эшэ үндэһэн гэхэдэ, совет хүнүүдэй зохёон байгуулхы ажал, парти болон арадай эбдэршэгүй бата нэгэдэл мүн болоно.

...аднай Эсэгэ оронойнгоо басагадые ёһолон хүндэлнэ

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ УЛАСХООРОНДЫН УДЭРТЭ—МАРТЫН 8-да ЗОРЮУЛАГДАҺАН БАЯРАЙ СУГЛААН

...тэй бүхы хүн тү- ...үндэрлэдэг үйлэ ...эрэ үдэрнүүд манай ... ажабайдалда ...Эхэнэрнүүдэй улас- ...үдэр—мартын 8, ...ажалша эхэнэр- ...жагсаалай ба ...дэлгын үдэр тэдэ- ...ороно. Энэ баяр ...удха шанараараа ...хабарай һайн- ...бүлэ бүхэндэ хүн- ...боложо буудаг

...эдэй уласхоорондын ...рюулагдажа, партий- ...болон ниитын эмхи- ...лэгшэдэй баярай ...тын 7-до Москвада, ...Эхэ театр соо бо-

...С. Горбачев, Г. А. ...Воротников, А. А. ...Н. Зайков, Е. К. ...И. Рыжков, М. С. ...В. М. Чебриков, ...рднадзе, П. Н. ...И. Долгих, П. Н. ...В. Талызин, А. П. ...М. В. Зимянин, В. А. ...В. П. Никонов, Г. П. ... А. Н. Яковлев ...ерэжэ һууxадань, ... удаан үргэлжэл- ...ташалгаар амарша-

...Министрнүүдэй Со- ...таршын орлогшо- ...ерствэнүүд болон ...аануудай хүтэлбэ- ...КПСС-эй XXVII съез- ...ууд, партийна, со- ...ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, сэрэгэй начальнигууд, промышленностиин түрүү эхэнэр хүдэлмэришэд, эрдэмтэд, соёлой ажал ябуулагшад мүн лэ президиумдэ һууба.

КПСС-эй МГК-гай секретарь А. А. Низовцева совет эхэнэрнүүдтэ партиин Центральна Комитедэй эльгээһэн амаршалгые соносхон уншаба. Тэрэнь удаан үргэлжэлһэн альга ташалгаар угтагдаа. Совет эхэнэрнүүдэй ажал хэрэгүүдые, социальна үүргэ нүлөөе үндэрөөр сэгнэһэнэй түлөө, үйлэдбэриин ба ниитын эдэбхитэй ажал ябуулхаһаа гадна, жаргалта эхын эрхэ байдал, амаралта эхэнэрнүүдтэ олгохо тухай Центральна Комитедэй, тэрэнэй Политбюрогой саг үргэлжын анхарал оролдолго хандуулжа байдагайнь түлөө тэрэ КПСС-эй ЦК-да гүнзэгы сэдьхэлэй баяр баясхалан хүргэһэн, талархалаа мэдүүлһэн байгаа.

Энэ жэлдэ интернациональна эхэнэрэй һайндэр бүхэдэлхэйн-түүхэтэ удха шанартай үйлэ хэрэгээр тэмдэглэгдэбэ гэжэ РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшо Т. Г. Иванова хэлэбэ. Бидэ бултадаа Советскэ Союзай Коммунис партиин үсэгэлдэр хүдэлмэриеэ түгэсхэһэн XXVII съездын асари ехэ нүлөөндэ үшөөл абтажа байһаарбди. Съезд үнгэрһэн үе сагые үргэнөөр, ленинскэ ёһоор гүнзэгыгөөр шэнжэлһэн, ерээдүйдэ ехэ түсэбүүдые хараалһан, Эхэ оронойнгоо хуби заяанай түлөө, хүн түрэлтэнэй ерээдүйн түлөө Ленинэй партиин үндэр ехэ харюусалгатай байһые элирхэйлэн харуулһан байха юм.

Мүнөө коммунистнуудай ленинскэ партиин зэргэнүүдтэ нэгэдэн жагсаһан 5 миллион хүнһөө бүридэдэг совет эхэнэрнүүдэй отрядай үмэнэһөө, оронойнгоо бүхы эхэнэрнүүдэй үмэнэһөө 1352 делегат — эрхим түрүү эмэгтэй хүдэлмэрилэгшэд, колхознигууд, багшанар, врачнууд эрдэмтэд, арадай ажахын мэргэжэлтэд партиин политическэ хараа шэглэлые, бодото ажал ябуулгые хэлбэришэгүйгөөр дэмжэжэ байһанаа мэдүүлбэ. Мүнөө, партиин съездын шиидхэбэринүүдые дүүргэхэ гэһэн хүсэл эрмэлзэлээр арад зоной зохёохы хүсэнүүдэй нэгэдүүлэгдэжэ байхада, совет ажалша эхэнэрнүүд бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэсээ, бэлиг шадабарияа зүрхэ сэдьхэлэйнгээ ульһые шэнэ шэнжэ шанараараа, хэмжээгээр асари ехэ зорилгонуудые шиидхэлгэдэ элсүүлжэ байнхай. Энэ уялгаяа нэрэтэй солотойгоор дүүргэхэ байна!

Совет эхэнэрнүүд арадай ажахын бүхы һалбаринуудта — промышленна предприятинуудта, барилга дээрэ, тариалан болон фермэнүүдтэ, эрдэм ухаанай лабораторинуудта, һуралсалай аудиторинуудта, замбуулинай онгосонуудай пультын дэргэдэ, хүүгэдэй үлгын дэргэдэ ажаллана. Тэдэнэй 90 гаран процентнь хүдэлдэг гү, али һурадаг байна.

Ленинэй захяа заабаринуудта үнэн сэхэ КПСС эхэнэрнүүдые ниитын эдэбхитэй ажал ябуулгада, гүрэн түрые хүтэлбэрилгэдэ хабаадуулдаг байна. КПСС-эй XXVII съездын документнүүд энээниие тодо хурсаар элирхэйлэн харуулба. Хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ эхэнэрнүүдые улам бүри үргэнөөр хабаадуулгын хэмжээнүүд хараалагдаа.

Имагтал социализмын эрхэ байдалда эхэнэрнүүд общество дотор бодото һууриия эзэлжэ шадаха байна гэжэ Советскэ Союзай болон бусад социалис оронуудай дүй дүршэл баталба гэжэ Т. Г. Иванова тэмдэглээ. СССР болон бусад социалис оронуудта эхэнэрэй асуудалай амжалтатайгаар шиидхэгдэһэн ушар бүхы дэлхэй дээрэ эхэнэрнүүдые адли тэгшэ эрхэтэй болгохын түлөө тэмсэлэй хэрэгтэ агууехэ интернациональна хубита, уласхоорондын эхэнэрнүүдэй хүдэлөөе саашадань үргэнөөр дэлгэрүүлгын хүсэтэ эрхэ нүхэсэл болоно.

Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин соносхоһон эхэнэрэй арбан жэл 1985 ондо дүүрэбэ. Кениин ниислэл Найроби хотодо үнгэргэгдэһэн бүхэдэлхэйн эхэнэрнүүдэй конференци тэрэнэй дүнгүүдые согсолоо. Энэ үе соо эхэнэрнүүдэй политическэ мэдэрэл дээшэлһэн, эрхэнүүдэйнгээ, национальна бэеэ дааһан байдалайнгаа түлөө, империализмда эсэргүү, эб найрамдалай ба социальна дэбжэлтын түлөө тэмсэлдэ тэдэнэй олон миллиониинь элсүүлэн хабаадуулха хэрэгтэ нүлөөлһэн байгаа.

Мүнөө уласхоорондын эхэнэрнүүдэй хүдэлөөн улам үргэдэжэ байна. Тэдэнэр термоядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахын, амгалан тайбан байдалые хангахын, бэхижүүлхын түлөө тэмсэнэ.

СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин секретарь, «Юность» журналай ахамад редактор поэт А. Д. Дементьев амаршалгын үгэ хэлэбэ.

Пионернүүд болон октябрятанар баярай суглаанда хабаадагшадые һайндэрөөр амаршалба.

Совет эхэнэрнүүд партиин XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ талаар бүгэдэ арадай хэрэгтэ бүхы бэлиг шадабарияа элсүүлхэ, манай Эхэ ороной саашадаа һалбаран хүгжэхэ, дэлхэй дээрэ амгалан тайбан байдалые хангаха хэрэгтэ ёһотой хубитаяа оруулха юм гэжэ үгэ хэлэгшэд КПСС-эй Центральна Комитедые, Совет правительствые найдуулаа.

(ТАСС).

ТАБАН ЖЭЛЭЙ ТҮРҮҮШҮҮЛ ХӨӨРЭНЭ

ҺАЙНААР ХҮДЭЛХЭ ХЭРЭГТЭЙ

Айхабтар ехэ удха шанартай үе сагта, Коммунис партиимнай XXVII съездын хүдэлмэриеэ һаяхан дүүргээд байһан үедэ Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын һайндэр тэмдэглэгдээд байна.

Хүн түрэлтэндэ эрхэ сүлөө олгоһон социалис байгуулалта эхэнэрнүүдые экономическа болон социальна дарлалтаһаа сүлөөлжэ, эрэшүүлтэй адли тэгшээр ажаллаха, эрдэм һургуули шудалха, ниитын хүдэлмэридэ хабаадалсаха эрхэ тэдээндэ олгоо гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр М. С. Горбачев съезд дээрэ хэһэн Политическэ элидхэл соогоо заана.

Саашадаа манай орон соо эхэнэрнүүдэй ажалай болон ажаһуудалай, гэр бүлынь эрхэ байдалые һайжаруулха, һайн гэр байраар хангаха, элүүр энхыень сахиха, эхэнүүдтэ үхибүүдээ хүмүүжүүлхэ, гэрэй ажалда анхаралаа хандуулха арга олгохо тухай асуудал партиин XXVII съездын шиидхэбэринүүд соо онсо һуури эзэлнэ.

Эдэ бүгэдын совет эхэнэр бүхэниие түйлай ехээр баясуулжа байһаниинь элитэ. Иимэ сүлөөтэ һайхан Эхэ орондо түрэһэн, хүмүүжэһэндээ юугээршье сасуулашагүй ехэ омогорхол зүрхэ сэдьхэлдэ түрэхэ ёһоороол түрэнэ. Энээндэнь өөһэдынгөө үнэн шударгы ажалаар, халуун абьяас оролдолгоороо харюусаха ёһотой байһанаа эхэнэрнүүд баһал һайн мэдэжэ байна ааб даа.

Би хүдөө ажахын техникум дүүргэжэ ерээд, өөрынгөө һайн дураар ажахынгаа һү һаалиин фермэдэ техник-үрэжүүлэгшээр хүдэлжэ эхилһээр 13 жэл болохомни. Хэнэйшье мэдэһээр үнеэдые һубайруулангүй тон хаһа саг сооњ, һайнаар искусственна аргаар үрэжүүлээд байгаал һаа, тэдээнһээ тугал олон абтаха, һүншье ехэ һаагдаха байна. Үнэндөө, үнеэдэй саг соогоо тугаллангүй ябаһанһаань боложо, фермэнүүд ехэхэн һүеэ алдадаг шуу. Эхэ малай һубайржа, тугалнуудай үсөөн абтахада, һүрэгэй тоо толгойе олошоруулха түсэб дүүргэгдэнэгүй, эсэстээ үхэрэй мяха гүрэндэ худалдаха хэрэгтэ ехэ бэрхэшээл тохёолдуулагдана ха юм.

Тиимэһээ техник-үрэжүүлэгшын ажалай харюусалга тон ехэ. Энэмнай фермэдэ һү һаалиие дээшэлүүлхэ, тугал абаха түсэбэй дүүргэлтын түлөө сэхэ харюусалгатай хүнүүдэй нэгэн гээшэ гэжэ мэдэдэгби.

Манай Зэмхын һү һаалиин фермэдэ үнгэрһэн арбаад жэлдэ үнеэдэй һубайрха ушар үзэгдөөгүй. һүүлэй хэдэн жэлые абаад үзэе. 1983 ондо эндэмнай зуун үнеэн бүриһөө 105 тугал, урзанда—94, нёдондо—105 тугал абтаа һэн.

Энэ ганса миний габьяа бэшэ юм ааб даа. Фермые даагшаһаа эхилээд, техник үрэжүүлэгшэ, һаалишад хүрэтэрөө булта нэгэл һанал хүсэлтэйгөөр, харюусалгаяа ойлгожо хүдэлхэдэл, иимэ үрэ дүнгүүд туйлагдана. Олон жэлдэ сугтаа ажаллажа, бэе бэеэ һайн ойлголсодог болоһон, эбтэй эетэй манай коллективтэ дааһан хэрэгтээ үнэн сэхээр, бүхы бэлиг шадабарияа зорюулжа хүдэлдэг һаалишад үсөөн бэшэ. Нүхэд соогоо эгээл аха заха, бултанда үгээ ойлгуулдаг, бусад һаалишадые бодотоор дахуулжа ябадаг хүмнай гэхэдэ, Ханда Дашиевна Доржиева болоно. Нёдондо тэрэ өөрынгөө даажа байдаг үнеэн бүхэнһөө 2464 килограмм һү һаажа, бүхы совхоз соогоо мүрысөөндэ эрхимлэжэ гараа. Залуу һаалишан коммунист Елена Ринчино ажалайнгаа үрэ дүнгүүдые жэлһээ жэлдэ дээшэлүүлнэ. Мүн һаалишан Ирина Доржиева баһал һайн хүдэлнэ.

Арбан хоёрдохи түсэбтэ табан жэлэй эхинһээ хойшо коллективтэмнай баһал муу бэшэ үрэ дүнгүүд туйлагдана. Үнгэрһэн хоёр һарада һаалишад Елена Ринчино, Ирина Доржиева, Семен Базаров, Светлана Эрдынеева гэгшэд үнеэн бүриһөө 320—340 хүрэтэр килограмм һү һаагаад байнхай.

Хүнүүдтэ, илангаяа эхэнэр зондо гол ажалһаа гадна, үдэр бүриин ажабайдал, хубиин жаргал гэжэ бии. Манай фермын һаалишадай олонхинь гэр бүлэтэй, олон үхибүүдтэй эхэнэрнүүд. Би өөрөө баһал гурбан үхибүүдые хүмүүжүүлнэб. Геннадий нүхэрни адуушанаар хүдэлдэг. Бидэ коллектив соогоо ажалайнгаа амжалтаар, ажабайдалайнгаа баяраар хубаалдажа, бэе бэеэ дэмжэхэ, үргэхэ, али аргаар туһалха гэжэ оролдодогбди. Хэн нэгэнэйнгээ түрэһэн үдэрэй болоходонь гү, али һайндэртэ, үхибүүнэй түрэхэдэ, хүбүүд, басагадай гэрлэхэдэ һайн һайхан үгэ хэлэжэ, амаршалдаг заншалтайбди. Тээсгэн намда Эхэ ороной үндэр шагнал —«Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденой барюулагдахада нүхэдни тон халуунаар амаршалаа һэн. Мүн баһа архидалга болон алкоголизмтай тэмсэхэ хэрэгтэ бидэ фермын эхэнэрнүүд эдэбхитэйгээр оролсожол байдагбди.

Зон нүхэдтөө хүндэтэй ябахын тула гансахан өөрынгөө ажал, гэр байдалаа хараад байхагүй, хамтын хэрэгтэ али болохоор хабаадалсаха, олоной туһада оролдохо шухала гэжэ тоолодогби. Би техник-үрэжүүлэгшын уялга дүүргэхэһээ, гадна, фермынгээ һү һаалиин тоо бүридхэл хэнэб, үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэриие даажа абанхайб. Коммунист хүн хадаа нүхэдтөө шэнэ һонин юумэ дуулгажа байха, политинформаторай уялгые баһал мартадаггүйб.

Имэл даа манай ажабайдал, ажал хэрэгүүд, Эхэ орнойнгоо хүн зоной ажабайдалай бүри баян дэлгэр болохын, амгалан һайхан байхынь, дайн сэрэгэй аюулай усадхагдахын, үхибүүдэйнгээ бүри ехэ зол жаргалтай ябахын тула улам оролдосотойгоор хүдэлхэбди гэжэ нүхэдэй зүгһөө хэлэхэ байнаб.

Л. ДОРЖИЕВА,
Захааминай районой Дүтэлүүрэй совхозой Зэмхын фермын техник-үрэжүүлэгшэ.

ТАРЯАШАДАЙ НАНГИН ХЭРЭГ

«Ниитынгээ адууһа малые бата найдамтай тэжээлээр, хүн зониие ороохо тарияанай зүйлөөр хангаха гээшэ агрономуудай, тарияашадай нангин хэрэг мүн» гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр М. С. Горбачев нёдондо Целиноград хотодо үнгэргэгдэһэн партиина-ажахын эдэбхитэдэй зүблөөн дээрэ үгэ хэлэхэдээ, онсолон зааһан байна.

Тиимэһээ тариан ажалда хүдэлжэ ябаһан бүхы хүнүүд урдахи ехэ харюусалгаяа һайн ойлгожо, бүри үндэр баян ургаса абахын тула улам оролдосотойгоор, хамаг дүй дүршэлөө, мэргэжэл шадабарияа элсүүлэн хүдэлхэ болоно. Тиигээдшье КПСС-эй ЦК-гай Политическэ элидхэл доторшье энээн тушаа онсо заагданхай.

Энэ талаар бидэ нилээд ехэ хүдэлмэри ябуулхабди. Тиигэншьегүйдэ аргагүй. Юуб гэхэдэ, ямар уларилтай жэл болоноб, тэрээнһээ ходо дуталдажа байха саг һалаа. Ган гасууршье, хура борооотойшье жэлнүүдтэ тогтууритай ургаса абаха гээшэ бидэнэрэй мүнөөдэрэй гол зорилго болоно бшуу.

Өөһэдөө хараад үзыт даа. Дүй дүршэлтэй луговодууд, механизаторнууд, тарияашад ажалдаа хододоо үндэр дүнгүүдые туйладаг. Хэрбээ коллективэй гэшүүдэй бултадаа адли түрүүшүүл шэнгеэр эдэбхи үүсхэл ехэтэйгээр, үнэн шударгыгаар хүдэлдэг һаань, туйлагдаһан үрэ дүнгүүд хэды ехэ, урагшаа дабшасамнай хурдан байха һэн.

Өөһэдынгөө колхозой тариан ажалай үнгэрһэн жэлэй дүнгүүд тухай тогтожо хэлэхэмни. Ташалангай тарияашад, механизаторнууд жэл бүхэндэ мүртэй ургаса абадаггүйгөөрөө хододоо шүүмжэлэлдэ ородог һэн. Нёдондо бүхы ажалаа һайнаар хаража, тодорхой хэмжээ абаһанай, газар тариалангаа ондоогоор эрхилһэнэй, хамтын подрядай гурим һайнаар хэрэглэһэнэй ашаар бүхы дээрээ муу бэшэ үрэ дүнгүүдые туйлаһан байнабди. Тусхайлан хэлэбэл, дүн хамта 57,4 мянган центнер ороохо суглуулжа, түсэбөө хоёр дахин үлүүлээбди. Гүрэндэ 3000 центнер тария тушааха һаа, тэрэнээ 7500 центнертэ хүргөөбди. Энэ амжалта юу гэршэлнэб гэхэдэ, партиингаа таабиһан хараа зорилгонуудые гүйсэд бэелүүлхэ аргатай байһыемнай үшөө дахин элирхэйлэн харуулна.

Үндэр баян ургасын түлөө тэмсэл түхэреэн жэл соо таһалгаряагүй ябуулагдаха ёһотой. Манай ажахын механизаторнууд үнгэрһэн жэлдэ ургасаяа хураажа дүүргэһээр бүхы техникээ шорой шохойһоонь арилгажа, үбэлэйнь хадагалаанда табяа бэлэй. Тиигээд хабарай тарилгада хабаадуулагдаха машина, техникээ заһабарилжа эхилээ һэн. Мүнөө плуг, борной, сеялкэ, культиваторнууд хуу бэлэн болгогдоод, тусхай ГОСТ-ын ёһоор хадагалаанда табигданхай. Трактор, комбайнуудаа бидэ түбэйнгөө мастерскойдо оруулжа заһабарилнабди.

Манай ажахын ороохоной комбайнууд бултадаа шахуу шэнэ юм. Үнгэрһэн жэлдэ бидэ «Енисей» түхэлэй гурбан комбайн абаа һэмди. Манда дүн хамта 18 комбайн тоологдоно. Тэрэнэй дүрбэниинь «Енисей» түхэлэй, дүрбэниинь СКД-5 түхэлэй, бэшэниинь «Нива» түхэлэй комбайнууд болоно. Мүнөө эдэмнай бултандаа бэлэн гэхэдэ алдуугүй. Теэд ходовой ремень, наклонно транспортёр гэхэ мэтэ детальнууд дуталдажал байдаг.

Хэды иимэ бэрхэтэй байдалтайшье һаа, колхозой механизаторнууд апрелиин 1 болотор бүхы техникээ бэлэн болгохоор хараална.

Намар-үбэлэй үедэ ганса трактор, машинануудаа заһабарилаад байдаг бэшэбди, мүн газар тариалангайнгаа үрэжэл һайжаруулха, хүрэнгын үрэһэ бэлдэхэ, механизаторнуудайнгаа мэргэжэлыень дээшэлүүлхэ талаар хүдэлмэриеэ баһал үргэнөөр ябуулалсадаг гээшэбди. Тусхайлан хэлэхэдэ, ерэхэ ургасын бата найдамтай үндэһэ һуури табилгада дүн хамта 14 мянган тонно органическа үтэгжүүлгэ гаргагдаа. Тэрэнэй 3800 тонныень районой «Сельхозхимия» нэгэдэлэй оньһожоруулагдамал отрядайхид шэрэлэн байха юм. Бүхыдөө 35 мянган кубометр тошон халяагдаа.

Мүнөө колхозой складта 700 тонно азотно, фосфорно, калийна үтэгжүүлгэ бии. Намартаа бидэ 183 гектар сабшалан дээрэ минеральна үтэгжүүлгэ гаргаа һэмди.

Саһа тогтоохо, һургаар бэлдэхэ хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдаа. Ажахын лугомелиоративна отрядай бригадир Балдан-Цырен Батоевич Цырендашиевай хүтэлбэрилдэг коллектив энэ ажалые эрхилээ. Эндэ 8 хүн хүдэлөө.

Бидэ энэ жэлэй ургасада хүрэнгын үрэһөөр гүйсэд хангагданхайбди. Бүхыдөө 10 790 центнер хүрэнгэ тарилгын шанарта хүргэгдэжэ байна. Гансал горохой үрэһэн дуталдана. Тэрэнээ Кабанскын районой ажахынуудтай хэра тарияагаар андалдажа, дүн хамта 15 тонно хүрэнгэтэй болохобди.

Үбэлэй һаранудта механизаторнуудайнгаа мэргэжэлыень дээшэлүүлхэ талаар һуралсал үнгэргөөбди. Неделиин суббота бүхэндэ үдэрэй туршада 37 хүн сугларжа, механизациин, агрономиин, экономикын хэшээлнүүдтэ хабаадалсана. Мүнөө 10 хэшээл үнгэргэгдөөд байна. Хэшээлнүүдые колхозой ахамад мэргэжэлтэд үнгэргэдэг юм. Ташалангай дунда һургуули манда нэгэ класс үгэжэ, ехэхэн туһаламжа үзүүлээ. Тэндэ хэшээлдэ хэрэгтэй болохо түхеэрэлгэнүүд, плакадууд, схемэнүүд, ойлгуулламжын хэрэгсэлнүүд, македүүд элбэг бии. Юрэдөөл, нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, манай ажахы дотор ерэхэ ургасын бата найдамтай үндэһэ һуури табиха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдажа байна. Бидэнэр ерээдүйн ургасын эзэд гээшэбди. КПСС-эй XXVII съезд бидэнэрэй урда энэ талаар ехэхэн зорилго табиба ха юм. Тэрэниие бэелүүлхэ гээшэ тарияашан бүхэнэй нангин хэрэг.

С. АЛЕКСЕЕВ,
Загарайн районой XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой ахамад агроном.

ХЭЗЭЭДЭШЬЕ МАРТАГДАХАГҮЙ

Эхэ ороноймнай, Коммунис партиимнай, совет хүнүүдэй ажабайдалда тон шухала удха шанартай, сэгнэшэгүй ехэ түүхэтэ үүргэтэй КПСС-эй XXVII съезд болобо.

Энэ съезд минии ажабайдалда баһал онсо удха шанартай, хэзээдэшье мартагдашагүй байха гэжэ һананаб. Юуб гэхэдэ, партиин XXVII съездын нээгдэхын урда тээхэнэ совхозой партийна организаци хамтынгаа суглаан дээрэ намайе КПСС-эй гэшүүндэ кандидадаар абаа юм.

Манай обществын хүгжэлтынгөө шэнэ шатада ороод, шэнэдхэн хубилалгын, хурдадхалгын үргэн замда гаража байһан үе сагта коммунистнуудай зэргэдэ жагсаха золтой байһандаа омогорхоноб. Намтай суг хүдэлдэг һаалишад Сэсэгма Цыбикова, Ольга Перевалова гэгшэд тэрэ үдэр баһал партиин гэшүүндэ кандидадаар абтаа һэн.

Бидэ өөһэдынгөө урдахи шэнэ харюусалгые һайн ойлгонобди. Мүнөө бидэ миил һаалишад бэшэ, харин бүхы талаараа нүхэдтөө һайн һайхан жэшээ харуулжа, шэнэ, түрүү юумые үүсхэжэ ябаха коммунистнууд болобо гэшэбди.

Фермымнай коллектив шэнэ жэлэй эхинһээ хойшо яһала һайнаар хүдэлжэ байна. һү һааха, гүрэндэ худалдаха 2 һарын түсэб 109 процент дүүргэгдээ. Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, 40 гаран тугал олоор абажа, һү һаалияашье дээшэлүүлээбди. Би өөрөө һү һааха январь, февралиин даабариие 112 процент дүүргээб.

Эдэ үдэрнүүдтэ ажалайнгаа эршые улам шангадхажа, эрхим шанартай ехэ һү һаахын түлөө тэмсэнэбди.

Т. САНСУЕВА,
Зэдын районой Оборой совхозой түбэй фермын һаалишан.

ТОН ЗҮБӨӨР ХЭЛЭГДЭЭ

Партиин съезд дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой хэһэн элидхэл ехэтэ һайшаагдаа. Элидхэл соо оронноймнай туйлаһан амжалтанууд, бии байһан дутуу дунданууд, шиидхэгдээгүй асуудалнууд далда нюусагүйгөөр, үнэн сэхээр табигдажа, бэелүүлхэ зорилгонууд тодорхойлогдобо. Ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхаха гэһэн партиин Центральна Комитедэй хараа шэглэлые бидэ хани халуунаар дэмжэнэбди. Манай Анаагай һү һаалиин фермын коммунистнууд, бүхы хүдэлмэришэд энээндэ өөһэдынгөө габшагай ажалаар харюусахаар бэлэн байһанаа мэдүүлнэ.

Партиин XXVII съездын хүндэлэлдэ абаһан социалис уялгануудаа манай фермын коллектив амжалтатайгаар бэелүүлээ. Һү һааха, гүрэндэ худалдаха байгша оной хоёр һарын түсэб съездын нээгдэхэ үдэр дүүргэһэн тухайгаа элидхэһэн байна. Коммунистнууд Л. Г. Дондокова, Д. Д. Жанаева, С. Сахияев абаһан уялгануудаа үлүүлээ. Мүн залуу һаалишад ВЛКСМ-эй гэшүүд В. Лоскутников, Т. Васюкова, О. Шестопалова болон бусад баһал һайнаар ажаллажа, уялгануудаа үлүүлэн дүүргээ.

Фермын һаалишад энээгээрээ һанаагаа амараад һууха бэшэ, харин саашадаа малай ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ тухай үнинэй бодомжоложо, хэмжээнүүдые абажа байнхай. Үнеэдэй үүлтэр һайжаруулагдажа эхилээ. Гэбэшье, үшөөл ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ байна. Олон үнеэд һубайрна, ажалай эмхидхэл һанаһанда хүрэнэгүй.

Би мүнөө пенсидэ гаранхайшье һаа, түрэл ажахыдаа шадалайнгаа зэргээр туһалнаб. Политическэ элидхэл соо дайнай болон ажалай ветеранууд тухай хэлэгдэһэн үгэнүүдые ехэ һонирхон уншааб. Пенсидэ гараһан аад, хүдэлдэг хүнүүд олон. Тиимэһээ тэдэнэй ажал ябуулгые хүтэлбэрилхэ эмхи үнэхөөрөөл хэрэгтэй байна. Үшөө нэгэ ажаглаһан юумэмни гэхэдэ, элидхэл соо шэнээр хүдэлхэ, партийна организацинуудай харюусалга, үүргые дээшэлүүлхэ, коммунистын арюун сэбэр, үнэн сэхэ байха тухай тон һайнаар хэлэгдэбэ. Эдэ хадаа партиин гэшүүнэй нэрэ хүндые үргэхэ байна. Энээнһээ хойшо партийна журам сахихын түлөө, Уставай эрилтэнүүдые дүүргэхын түлөө коммунистнуудһаа бүри шангаар асуудаг болохо ёһотой. Сэхыень хэлэхэдэ, энэ талаар эрилтэ нилээд һулараһан байгаа. Коммунистын нэрэ хүндые хухалдаг, муу муухай ябадал гаргадаг, партиин гэшүүд дайралдадаг. Иимэ хүнүүдһээ өөрынгөө зэргэнүүдые парти эрид шууд сэбэрлэхэ ёһотой гээд элидхэл соо сэхэ хэлэгдээ. Энэ тон зүб!

Ж. БАЗАРОВ,
партиин, ажалай ба дайнай ветеран.
Хоринн районн.

ҮЛҮҮЛЭН ДҮҮРГЭЭ

Байгалай модоной баазын хүдэлмэришэд съездын үедэ халаанай даабариие холо үлүүлэн дүүргэхээр шиидэжэ, абаһан уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэбэ. Эндэхи 10 бригадануудай коллективүүд съездын хүндэлэлдэ байгша оной хоёр һарын даабариие болзорһоонь урид бэелүүлһэн байха юм. Ажалай Улаан Тугай ордено Ю. Р. Третьяковой ударидадаг модо хэмжүүрлэн тайрагшадай бригада хоёр һарын даабариие сүм дүүргэжэ, мүнөө дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абаад, үрэ бүтээсэтэйгээр хүдэлжэ байнхай.

Б. И. Сорокиной хүтэлбэрилдэг хюрөөдэмэл материалнуудай участогай, А. М. Агеевэй толгойлдог доодо 3-дахи складай коллективүүд эдэ үдэрнүүдтэ халаанай даабариие холо үлүүлэн дүүргэнэ.

Эгээл үндэр бүтээсэ туйлахын түлөө мүрысөөн үргэлжэлһөөр.

М. СУТУРИН.

НЮТАГ НЮТАГАЙ hОНИН

ХАЛУУН УГТАМЖА

hаяхана Ивалгын районой соёлой байшан соо хүн зон олооро сугларжа, эстрадын артистнуудай бүхэсоюзна конкурсын лауреат Лев Барашковые халуун альга ташалгаар угтаба. Мэдээжэ дуушан А. Островскиин, Э. Колмановскиин, А. Пахмутовагай зохёоhон дуунуудые уран гоёор гүйсэдхэжэ, ивалгынхидые баясуулаа. Лев Барашков өөрынгөө зохёохы ажалай намтар элитэ хүгжэмшэдтэй уулзаhан тухайгаа сугларагшадта хөөрэжэ үгөө.

Манай республика гастрольдо ерэhэн дуушан Улаан-Үдын П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищиин концертнэ зал соо уран бэлигээ харуулаа. Манай корр.

ЗАЛУУ БАГШАНАРТАЙ УУЛЗАБА

ВЛКСМ-эй Улаан-Үдын горкомой дэргэдэ байгуулагдаhан «Прометей» гэжэ штабай үргэдхэгдэhэн заседани hаяхан үнгэргэгдэбэ. Тэндэ Улаан-Үдэ хотын hургуулинуудай багшанарай комсомолой организацинуудай секретарьнар, партиин, комсомолой, ажалай ветеранууд, Социалис Ажалай Герой Б. З. Поздеев болон бусад уригдаhан байна.

Партиин XXVII съездые угтуулан багшанарай комсомолой организацинуудай дунда үнгэргэгдэhэн социалис мүрысөөнэй дүнгүүд заседаниин зүбшэн хэлсэхэ гол асуудал болоо. Энэ мүрысөөндэ 1-дэхи интернат-hургуули, 45-дахи болон 2-дохи hургуулинууд илажа гараба.

hургуулиин реформые бэелүүлхэ хэрэгтэ залуу багшанар — комсомолшууд ехэ арга боломжонуудтай, тиимэhээ эрмэлзэл, эдэбхи үүсхэл түгэс хүдэлхэ ёhотой гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ. Партиин XXVII съезд дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой хэhэн Политическэ элидхэл соо юрэнхы эрдэмэй hургуулиин реформо бэелүүлгэ тушаа хэлэhэн үгэнүүд олоной анхарал татаhан байна. «hуралсалые бүтээсэ ехэтэй ажалтай холбоотойгоор ябуулха, бээ даагаад ажаhууха ба ажаллаха хэрэгтэ залуушуулые hурган бэлдэлгые үндэhөөрнь hайжаруулха, шэнэ обществын үнэн сэхэ байгуулагшадые хүмүүжүүлхэ» гэhэн ленинскэ гол ёhо гурим Политическэ элидхэл соо үшөө дахин тэмдэглэгдээ бшуу. ВЛКСМ-эй Улаан-Үдын горкомой инструктор Н. Кретова, «Прометей» штабай түрүүлэгшэ Е. Чуев гэгшэд үгэ хэлэхэдээ, Политическэ элидхэл соо хэлэгдэhэн заабаринуудтай зохилдуулан, багшанарай комсомолой организацинуудай бэелүүлхэ зорилгонуудые тодорхойлhон байна.

Х. СОКТОЕВ.

НЭГЭДЭХИ ШАТЫН ДИПЛОМООР...

hурагшадай научна бүлгэмэй Бүхэсоюзна конференци Кишинев хотодо үнгэргэгдэбэ. Тэрэниие Молдавиин ЛКСМ-эй ЦК эмхидхэhэн байна. Москва, Ленинград, Челябинск, Улаан-Үдэ, Симферополь болон бусад хотонуудай дунда hургуулиин ахалагша классуудай hурагшад конференцидэ хабаадалсаа.

СССР-эй Наукануудай академиин Буряадай филиалай дэргэдэхи «Наукануудай Бага академиин» түбэд медицинын секциин гэшүүн, Улаан-Үдын 65-дахи дунда hургуулиин 10-дахи классай hурагша Аня Нагаслаева конференцидэ амжалтатайгаар хабаадалсаа. Тэрэ Бүхэсоюзна конференциин нэгэдэхи шатын дипломоор, «Научна зохёохы ажалай түлөө» гэhэн алтан тэмдэгээр шагнагдаhан байна.

hурагшадай научна бүлгэмэй 28 секциин хоорондо дэлгэрhэн социалис мүрысөөнүүдэй дүнгүүдээр түбэд медицинын секци нэгэнтэ бэшэ түрүү hуури эзэлээ hэн. СССР-эй АН-ай СО-гой Буряадай филиалай Биологиин институдай научна хүдэлмэрилэгшэд С. М. Николаев, В. Э. Назаров-Рыгдылон, О. Д. Цыренжапова, М. Малакшинова гэгшэд тус секциин хүдэлмэриие хүтэлбэрилдэг юм.

Б. ЖИГМЫТОВ.

hаяхана Улаан-Үдын хореографическа училищида КПСС-эй XXVII съездэ зорюулагдаhан концерт-харалга болобо. Тэрэндэ тус училищиин бүхы классуудай hурагшад эдэбхитэйгээр хабаадажа, талаан бэлигэйнгээ ургажа ябаhые үшөө дахин гэршэлээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 6-дахи ба 7-дохи классуудай hурагшад Ж. Чагдурова, А. Богомазов, А. Новоселова гэгшэд П. И. Чайковскиин «Щелкунчик» гэжэ баледhээ хатар гүйсэдхэжэ байна.

О. КОРЯКИНАЙ фото.

ТАСС — АПН

ХИЛЫН СААНАhАА

СОЦИАЛИЗМ—АМГАЛАН БАЙДАЛ, ЗОХЁОН БАЙГУУЛГА

Совет коммунистнуудай хуралдаанай хүдэлмэриин дүнгүүдые согсолходоо, дэлхэйн олонитэ ниимэ тобшолол хэнэ: тэрэнэй шиидхэбэринүүд гансал Советскэ Союзда бэшэ, харин дэлхэйн бусад үйлэ хэрэгүүдтэ гүнзэгы ехэ нүлөө үзүүлхэ байна. КПСС-эй Центральна Комитедэй Политическэ элидхэл тушаа Советскэ Союзай Коммунис партиин XXVII съездын тогтоол дотор найруулагдаhан ленинскэ партиин түсэбүүд бата найдамтайгаар нигэжэ батална: социализм, эб найрамдал болон социальна дэбжэлтэ хоорондоо таhаршагүй холбоотой юм. Уласхоорондын бүхы харилсаануудые демократиин шэнжэтэй болгохо, дэлхэй дээрэхи политическэ байдалые гурнмшуулан hайжаруулха гээшэ дайн дажарые зайсуулан сараха, амгалан тайбан байдалые хангаха, буу зэбсэгүүдые хуряаха талаар КПСС-эй гаргаhан хүсэлэл оролдолгонуудай таhаршагүй хубинь болоно.

БОЛГАРИ. КПСС-эй XXVII съездын хүдэлмэри, тэрээн дээрэ баталагдан абтаhан түүхэтэ документнүүд хоридохи зуун жэлдэ туйлагдаhан хүгжэлтэ дэбжэлтые социализмтай нягтаар холбодог байhыень элирхэйлэн гэршэлбэ гэжэ БТА агентство тэмдэглэнэ. Хэрбээ дайнай аюул түбэгүүдhээ хүсэрхэлгэhөө хүн түрэлтэниие аршалан хамгаалхын түлөө тэмсэлые толгойлоогүй hаа, социализм түүхэтэ уялгаяа дүүргэхэгүй байна. Бүхы арадуудта аюулгүй ба амгалан тайбан байдал хангаха гээшэ совет политикын гол зорилго болоно гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой съездын түгэсхэлэй заседани дээрэ хэлэhэниинь hайн hайхан hанаатай бүхы хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэлые ханааба, урма баяр түрүүлбэ.

ПОЛЬШО. Бүхы дэлхэйн дээрэхи эб найрамдалай ба хүгжэлтэ дэбжэлтын хүсэнүүд империализмhаа тохёолдуулагдаhан аюулые зайсуулан саража, дэлхэйе ядерна дайнай аюул руу түлхихэ ябадалые зогсоохо, буу зэбсэгүүдые замбуулинай дайдада гаргалгые сараха аргатай байна гэжэ КПСС-эй XXVII съезд дээрэ хэгдэhэн тобшолол бүхы хүн түрэлтэндэ ехэ удха шанартай байна [illegible]

ЁhОТОЙ XXVII съездын шиидхэбэринүүд КПСС-эй болон Совет гүрэнэй бодото ажал ябуулгые энэ талаар лэ шэглүүлнэ.

ЧЕХОСЛОВАКИ. Съезд дээрэ hайшаагдан абтаhан СССР-эй социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхалгын хараа бодол саашадаа бэелүүлэгдэхэ гол зорилго болоно гэжэ **«Руде право»** газетэ бэшэнэ. Арбан хоёрдохи табан жэл үйлэдбэридэ үндэhэн хубилалтануудые хэлгын шухала шата болохо байна. Эдэ хубилалтануудые амжалтатайгаар бэелүүлхэ тухай асуудал съезд дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

МОНГОЛ. Бата бэхи амгалан тайбан байдалай, эрхэ сүлөөгэй оршон байдалда ажаллаха арга совет арадта хангаха гээшэ КПСС-эй гадаадын политическэ стратегиин гол зорилго болоно гэжэ ленинскэ партиин съезд баталба гэжэ **Монголой радиогой** шэнжэлэгшэ тэмдэглэнэ. Эгээл тиимэhээ ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахын түлөө, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохын түлөө, бүгэдэ нийтын эб найрамдалые бэхижүүлхын түлөө тэмсэл уласхоорондын оршом соо партиин бэелүүлхэ ажал ябуулгын гол шэглэл болохо байна. Энэ политикаhаа ондоо юумэн байхагүй гэжэ Москвада hүр жабхалантайгаар мэдүүлэгдээ. Гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаанда hайн, бата бэхи үндэhэ hуури табиха шухала.

КУБА. Ядерна дайнай аюулые зайсуулха талаар КПСС-эй Центральна Комитедэй хэhэн ябуулга уласхоорондын оршом соохи байдалые гурнмшуулан hайжаруулха, капитализм болон социализмын хоорондохи зүришэлдөөе hуларуулха, имагтал эбэй ёhоной мүрысөө хэхэ арга олгохо байна гэжэ **Гаванын телевидениин** шэнжэлэгшэ тэмдэглэнэ. Хүн зониие олоорнь хюдаха, дайнай аюулые сараха талаар КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин 1986 оной январиин 15-да хэhэн Мэдүүлгэ соо найруулагдаhан программые бэелүүлхын түлөө тэмсэл саашанхи жэлнүүдтэ СССР-эй гадаадын политикын гол шэглэл болохо ёhотой гэжэ съезд дээрэ мүн лэ батадхагдаа. Хэмжээгээрээ асари ехэ [illegible]

партай үйлэ хэрэг болохо байhандань КПСС-эй XXVII съездын документнүүдтэй анхаралтайгаар танилсаха бүреэ улам ехээр найданабди гэжэ США-гай залуушуулай коммунис союзай национальна комитедэй түрүүлэгшэ **Дж. Бектел** мэдүүлбэ. Съезд дээрэ баталагдан абтаhан шиидхэбэринүүд гансал Соведүүдэй оронойi ажабайдалда бэшэ, харин бүхы дэлхэйн байдалые hайжаруулгада гүнзэгы ехэ үүргэ нүлөө үзүүлхэ байhаниинь арсашагүй. Эб найрамдалай түлөө тэмсэлэй үндэhэн шухала асуудалнуудта, социально-экономическа хүгжэлтын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ бүтэмжэтэй hайнаар хандалгын жэшээ буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлахын түлөө, гэрэлтэ hайхан ерээдүйн түлөө эдэбхитэй тэмсэлдэ дэлхэйн олон миллион хүнүүдые зоригжуулна. Ядерна буу зэбсэггүйгөөр хориин нэгэдэхи зуун жэлдэ орохо талаар шэглүүлэгдэhэн СССР-эй дурадхал ушар ёhо ойлгодог бүхы американецуудай дурыень татана. Энэ талаар Советскэ Союзай эдэбхитэй ябуулгануудай программа ёhотойл аюулгүй байдал хангалгада түлхюур болохо байна. СССР-эй экономическа хүгжэлтын түсэбүүд асари ехэ хэмжээнтэй юм. Эдэ түсэбүүд капитализмhаа социализмын булюу байhые тодо хурсаар гэршэлнэ. США болон баруунай бусад оронуудта хүдэлмэригүйшүүлэй олошоржо, үлэсхэлэн хооhон байдалай дэлгэржэ байхада, КПСС-эй XXVII съезд дээрэ совет хүнүүдэй hуудал байдалые улам hайжаруулха тухай ехэ хөөрэлдөөн болобо.

ФРГ. Уласхоорондын харилсаануудта hайн хубилалтануудые хэхые. СССР-эй хүсэжэ байhыень совет коммунистнуудай съезд дээрэ баталагдан абтаhан документнүүд элирхэйлэн харуулба гэжэ долоон хоногто нэгэ удаа гарадаг **«Дойче Фольксцайтунг-тат»** журнал бэшэнэ. Энэ политикаhаа ондоо арга зам байхагүй гэжэ тоолон, капитализм болон социализмын хоорондо эбэй ёhоной мүрысөө үнгэргэхые Советскэ Союз дурадхана. КПСС-эй XXVII съезд Советскэ Со[illegible]

плексно эршэдхэлгын туhаламжаар бүхы ажахы эрхилэлгые hайжаруулха харгы замуудые хараалаа. Энэ замаар дабшахадаа, Советскэ Союз 2000 ондо экономическа хүсэеэ хоёр дахин үргэдхэжэ, бусад шухала социально-экономическа зорилгонуудые шиидхэхэ байна.

ПОРТУГАЛИ. КПСС-эй XXVII съезд бүхы дэлхэйн дээрэ марксизм-ленинизмын хараа бодолые улам бүри бэхижүүлээ гэжэ **«Диарну»** газетэ тэмдэглэнэ. Энэ хуралдаан дээрэ баталагдан абтаhан документнүүд энэ теориие мүноо үеын эрхэ байдалда зохёохы ёhоор хэрэглэлгын аша үрэ ехэтэй байhые элирхэйлэн харуулна. Съездын бүхы хүдэлмэри хүн тухай анхарал оролдолгоор нэбтэрэнхэй байна. Совет хүнүүдэй ажабайдал, материальна болон оюун ухаан бодолой хэмжээе саашадань дээшэлүүлхэhээ шухала зорилго КПСС-тэ байхагүй. XXVII съездын шиидхэбэринүүд энэ hайн hайхан зорилгые бэелүүлхэ хэрэгтэ шэглүүлэгдэнхэй байна.

АФГАНИСТАН. КПСС-эй XXVII съезд хадаа дэлхэйн коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй ажабайдалда политическэ ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг болоно гэжэ НДПА-гай ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн НДПА-гай ЦК-гай секретарь **Нур Ахмед Нур** мэдүүлбэ. КПСС-эй ЦК-гай Политическэ элидхэл дотор найруулагдаhан Совет гүрэнэй гадаадын политикын гол шэглэлнүүд коммунис суртал hургаалай энэрхы hайхан шэнжэтэй байhые, тэрэнэй сэдьхэл бодолой баялигуудые элирхэйлэн гэршэлнэ.

ЗИМБАБВЕ. Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгын аюулые зайсуулан сараха талаар КПСС-эй гаргажа байhан хүсэлэл оролдолгонуудые hайшаанабди гэжэ Зимбабвиин Республикын президент **К. Банана** хэлэбэ. Ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахые СССР-эй үнэхөөрөөшье эрмэлзэжэ байhан тухай элирхэйлэн гэршэлhэн КПСС-эй XXVII съезд дээрэ найруулагдаhан эб найрамдалта дурадхалнуудые манай оронойi арад hайшаан дэмжэнэ. Дайн болон эб найрамдалай асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, Советскэ Союздал адли, баруунай оронууд бүтэмжэтэй hайнаар хандаха ёhотой. Уласхоорондын хэрэгүүдтэ али бүхы юумэ анхаралдаа абажа, бүтэмжэтэй [illegible]

ТЕЛЕВИДЕНИ

Мартын 9-hөө 15 хүрэтэр

ВОСКРЕСЕНИ, 9

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Время». 9.45 — Ритмическэ гимнастика. 10.15 — «Пионери» — киножурнал. 10.25 — «Спортлотогой» 10-дахи тираж. 10.35—«Будильник». 11.05 — «Советскэ Союзда алба хэнэб». 12.05 — «Үглөөнэй почто» — хүгжэмтэ дамжуулга. 12.35 — «Аяншалагшадай клуб». 13.35 — Хүгжэмтэ киоск. 14.05 — «Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд». 15.05 — «Комсомольск» — уран hайханай фильм. 16.45— СССР-эй ГАБТ-ын духовой инструментнүүдэй оркестр наадаха. 17.05 — «Ералаш». 17.15 — «Марья-искусница» — уран hайханай фильм. 19.00 —Концерт. 19.25 — Уласхоорондын шэнжэлэл. 20.10 — Эстрадна дамжуулга. 22.00 — «Время». 22.35 — «Мужчины и все остальные» — уран hайханай фильм. 23.55 — Шэнэ hонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Зарядкада зогсогты». 9.15 — «Собственное мнение» — уран hайханай фильм. 10.50 — Мурманскын телестудиин программа. 11.55 — «Эжын hургуули». 12.55 — «Тарас Шевченко»— уран hайханай фильм. 14.15— «Ород хэлэн». 14.45 — «Хүгжэм—кинодо, театрта ба телевиденидэ» гэhэн дамжуулга. 16.05 — «Ан амитадай аймагта». 17.05 — Теннис. Девисэй кубок. Югославиин ба СССР-эй суглуулга[...] манданууд. 17.35 [...] эстрадна дамжуул[...] «Эб найрамдал ба [...] 19.00 — Баримта[...] 19.30 — И.-С. Бах. [...] хёолнууд. 20.20 — [...] харагшадай анхарал[...] Баримтата фильм. 21[...] галан нойрсогты, [...] 21.15—Уран зурагай [...] 22.00 — «Время». Баримтата фильм. 22.5[...] ективтэ—Эхэ ором[...] фотоконкурс. 23.00 [...] лоор СССР-эй [...] «Спартак»— Зенит». Уран зохёолой—хүг[...] руулга. 24.20 — [...] уралдалга. 01.00 — [...] фильмүүд. 01.15—[...]

ПОНЕДЕЛЬНИК, 10

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—«Время». 9.50 — Футболой шэнжэлэл. 10.20 — Баримтата фильмүүд. 10.50 — «Электронная бабушка» — үхибүүдтэ фильм. 11.55—Минскын гүрэнэй багшанарай институдай арадай инструментнүүдэй оркестр наадаха. 12.25 — Түбэй выставкын залда дэлгээгдэhэн бүхэсоюзна уран зурагай выставкэhээ репортаж. 13.05—Шэнэ hонин (13.10 хүрэтэр). 15.30—Шэнэ hонин. 15.50 —Баримтата фильм. 16.30 — Ленинскэ комсомолой шангай лауреадууд — уран hайханай коллективүүдэй концерт. 17.00 — «Эжын hургуули». 17.30 — Концерт.

Улаан-Үдэ. 17.55 — Киноочерк. 18.05 — «Түрэл газар дайдамнай».

Москва. 18.50 — «Дохёогоо үгыт, горнистнууд!». 19.20 — Рязаниин станок бүтээлгын заводто түсэблэлгын ба ажал эмхидхэлгын асуудалнууд тухай. 19.45 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

Улаан-Үдэ. 20.00—«Байгал»— мэдээсэлэй программа.

Москва. 20.30—«Дороги Анны Фирлинг» — уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00 — «Время». 22.35 — «Дороги Анны Фирлинг». 2-дохи сери. 23.50—Баримтата фильм. 00.15 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10.35—Түүхэ. 8-дахи класс. 10.05—«Ород хэлэн. 11.05—В. И. Моцарт. 1-дэхи дамжуулга. 11.35, 12.40— М. А. Шолохов. «Поднятая целина». 12.05—«Эрдэм ухаан ба ажабайдал». 13.10 — «Багшада — хүгжэмэй хэшээл». 14.05— hурагшадта физиологи ба ариг сэбэр тухай. 14.35—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 14.50—Юрэнхы биологи. 10-дахи класс. 15.20—Ольга Берггольцын шүлэгүүд. 16.00—Теннис. Дэвисэй кубок. Югославиин ба СССР-эй суглуулгадамал[...]нууд. 17.05—Шэнэ h[...]

Улаан-Үдэ. 17.1[...] фильмнүүд.

Москва. 17.55 [...] фильм. 18.15— По[...] Шевченко.

Улаан-Үдэ. 18.5[...] очерк. 19.10—Буря[...] эй габьяата артист[...] данова дуулаха. 19.[...] холнууд.

Москва. 20.00—[...] шэнжэлэл».

Улаан-Үдэ. 20.3[...] ба харагша».

Москва. 21.00 — [...] нойрсогты, багашу[...] «Элүүр энхэ бай[...] «Время». 22.35—[...] hүрэлгэ.

ВТОРНИК, 11

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—«Время». 9.45 — «Долоон хоногой спорт». 10.15 — «Дороги Анны Фирлинг». 1-дэхи, 2-дохи сери. 13.00—Шэнэ hонин 13.05 хүрэтэр). 15.30—Шэнэ hонин. 15.45 —Баримтата фильм. 16.05 — «Мать»—уран hайханай фильм. 17.45—Баримтата фильм.

Улаан-Үдэ. 18.45—«Байгал»— мэдээсэлэй программа. 19.10 —«Саяан» программа. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо, агропромой түрүүлэгшэ А. И. Плотников дамжуулгада хабаадаха. 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00 —В. Гаврилин. «Дом у дороги»—фильм-балет. 20.40—Баримтата фильм. 21.35 —Совет дуунай концерт. 22.00 — «Время». 22.35—«Инспектор ГАИ» — уран hайханай фильм. 23.50 — Баримтата фильм. 00.15 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Хүгжэм. 2-дохи класс. 10.05, 13.40 — Француз хэлэн. 11.05—СПТУ-гай hурагшадта Гоё hайханиие ойлгожо hураха. 11,35, 12.40—Географи. 6-дахи класс. 12.05 — Шатарай hургуули. 13.10—Түүхэ 8-дахи класс. 14.10—Совет уран зурагай искусство Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ. 14.40 — П. Жуковскиин зохёол бүтээлнүүд. 15.25 —«Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд». 16.25—Шэнэ hонин. 18.45 — Үхибүүдтэ зорюулагдаhан дамжуулга. 19.15—«Спорт долоон хоног соо».

Улаан-Үдэ. 19.45[...] нууд. 19.55—Шэнэ [...] ряадаар). 20.10—«Хү[...] шэ: үгээ хэрэгээр[...] Нарин сэмбын [...] генеральна дирек[...] лис Ажалай Герой [...] ман дамжуулгада [...]

Москва. 21.00 — [...] нойрсогты, багашу[...] Ритмическэ гимна[...] — Баримтата филь[...] «Время». 22.35 — [...] тахи музей. 23.00 [...] hолжоролго. Эхэнэ[...]

СРЕДА, 12

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—«Время». 9.45 — Мультфильм. 10.15—«Аяншалагшадай клуб». 11.15—«ГАИ-гай инспектор» — уран hайханай фильм. 12.30—Түбэй телевидениин болон Бүхэсоюзна радиогой ород арадай инструментнүүдэй академическэ оркестрэй концерт. 13.15—Шэнэ hонин. (13.20 хүрэтэр). 15.30— Шэнэ hонин. 15.50—Баримтата фильм. 16.20 — Совет гүрэнэй болон хуулиин үндэhэ hуури.

Улаан-Үдэ. 17.05—«Бидэ — нэгэдэмэл нацинуудай арадуудбди»—киноочерк. 17.25— «Контакт» гэhэн дамжуулга. Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай студентнэр дамжуулгада хабаадаха.

Москва. 18.10 — «...16 хүрэтэр ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 18.55 — СССР-эй арадуудай VI Спартакиадын хаагдаhан тухай репортаж

Улаан-Үдэ. 19.15 — «Байгал» мэдээсэлэй программа.

Москва. 19.45—«Мүнөөдэр— түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — «Алмалта, арьбалалта — нийтэ партийна хэрэг». 20.30—Арфануудай квартет наадаха. 20.40 — «Софья Ковалевская». 3 серитэй уран hайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00 — «Время». 22.35 — Останкинадахи концертын студида академик Д. С. Лихачевтой уулзалга. 00.15 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Түүхэ. 10-дахи класс. 10.05, 13.10—Немец хэлэн. 11.05 — СПТУ-гай hурагшадта. Астрономи. 11.35, 12.40 —М. А. Шолохов. «Нахалёнок». 12.05—Түрэлхидтэ тележурнал. 13.40—«Гоё hайханиие ойлгожо hураха». 14.25—«Хэшээлнүүдэй hүүлээр» — тележурнал. 15.10—«Драматурги ба театр». Л. Н. Толстой. 16.05—СССР-эй арадуудай үбэлэй VI Спартакиада. Трамплинhаа hүрэлгэ. 16.25 — Шэнэ hонин.

Улаан-Үдэ. 16.30 [...] тата фильм.

Москва. 17.05—[...] рэ, огторгойдо, [...] 17.35—Оперно [...] бэлигтэнэй концер[...]

Улаан-Үдэ. 18.10 [...] нууд. 18.20—Кино[...] — Техническэ мэр[...] лищи дүүргэгшэд [...] барилганууд дээр[...]

Москва. 19.15—[...] ба ажабайдал». 2[...] лан нойрсогты, [...] 21.20—Концерт. 2[...] тата фильм. 22.00 [...] 22.35 — «Тайное [...] —уран hайханай ф[...]

ЧЕТВЕРГ, 13

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Время». 9.45 — «Дохёогоо үгыт, горнистнууд». 10.15 — «Мэдээжэ аад, юрэ бусын юумэн». 11.15 — «Софья Ковалевская». 1-дэхи сери. 12.35 — Шэнэ hонин (12.40 хүрэтэр). 15.30 — Шэнэ hонин. 15.50 — Баримтата фильм. 16.40 — «Шатарай hургуули». 17.15 — «Концертын залда — hурагшад». 18.00 — Ю. А. Гагаринай ниидэhээр 25 жэлэй ойдо. 19.00 — Мультфильм. 19.10— «Эб найрамдал ба залуушуул». 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — Мультфильм.

Улаан-Үдэ. 20.05 — Уласхоорондын шэнжэлэл (буряадаар). 20.20 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа.

Москва. 20.50 — «Софья Ковалевская». 2-дохи сери. 22.00 — «Время». 22.35 — «Гол анхаралда—хүн». 23.45— «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.30, 10.35 — В. Маяковский. «Необычайное приключение». 10.05, 13.30 — Испан хэлэн. 11.05 — СПТУ-гай hурагшадта. Түүхэ. 11.30, 12.40 — Физикэ. 9-дэхи класс. 12.30 — Баримтата фильм. 13.10 — Байгаали шэнжэлэлгэ. 4-дэхи класс. 14.00 — «Весенний призыв» — уран hайханай фильм. 15.30 — «Драматурги ба театр». Л. Н. Толстой. 16.10 — Шэнэ hонин.

Улаан-Үдэ. 19.2[...] мой далай руу [...]

Москва. 20.05 — [...] ска областиин [...] шэнэ ёhо заншал[...]

Улаан-Үдэ. 20.50 [...] холнууд.

Москва. 21.00 — [...] нойрсогты, багашу[...] Одессын филармо[...] фоническэ оркест[...] 21.50 — Баримта[...] 22.00 — «Время[...] «Выстрел» — ур[...] фильм.

ПЯТНИЦА, 14

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Время». 9.45 — СССР-эй арадай уран зурааша В. Фаворскиин бүтээлнүүд. 10.25 — Баримтата фильм. 10.40 — «Эб найрамдал ба залуушуул». 11.15 — «Софья Ковалевская». 2-дохи сери. 12.25—«Концертын залда—hурагшад». 13.10—Шэнэ hонин (13.15 хүрэтэр). 15.30— Шэнэ hонин. 15.50—Баримтата фильмүүд. 16.50—«Ород хэлэн». 17.25—«Эрмитаж». Рембрант. 17.55—Залуушуул дуулана, хатарна. 18.10 — «Друзья из табора»—уран hайханай фильм. 19.15—«Эдэ үдэрнүүдэй почто». 19.45—«Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

Улаан-Үдэ. 20.00—Шэнэ hонин (буряадаар). 20.15—Буряад хэлэнэй хэшээл. 20.30—«Байгал» —мэдээсэлэй программа.

Москва. 20.50—«Софья Ковалевская». 3-дахи сери. 22.00 —«Время». 22.35—«Сан-Ремодохи фестивальда». 23.45 — 23.45—«Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Баримтата фильм. 9.35, 10.35—Географи. 8-дахи класс. 10.05, 14.10—Англи хэлэн 11.05—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 11.30, 12.40—XVIII зуун жэлэйородой искусство. 12.00—В. А. Моцартын бүтээлнүүд. 13.10—Физикэ. 7-дохи класс. 13.40—Совет уран зурагай искусство. 14.40—Астрономи. 15.10—Баримтата фильм. 15.20—И. С. Соколов-Микитовэй ажаябадалай ба зохёохы ажал ябуулгын хуудаhанууд. 16.00—Шэнэ hонин.

Улаан-Үдэ. 18.00—Залуушуулда зорюулагдаhан дамжуулга. 18.20 — «Жилгражданстрой» трестын нэгэдэхи СМУ-гай С. И. Шимолинагай даадаг комсомол-залуушуулай бригадатай hурагшад уулзаха. 18.55 —«Архи уухагүй ябадалые ажабайдалай ёhо гурим болгохо». 19.30 — Танай бэшэгүүдээр».

Москва. 20.00—[...] 20.10—Баскетбол. Е[...] пионуудай кубок[...] «Реал» (Мадрид) [...] рис» (Каунас).

Улаан-Үдэ. 20.50—[...] мультфильм.

Москва. 21.00—[...] нойрсогты, багашу[...] Соносхол, 21.20—[...] СССР-эй чемпион[...] «Спартак» (Ленингр[...] итель» (Киев). 22.0[...] 22.35 — «Сокровищ[...] ки» — уран hайха[...] 23.50 — Хоккейгээр [...] чемпионат. «Дина[...] — «Спартак».

СУББОТО, 15

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Время». 9.45 — Фильм-концерт. 10.05 — Түрэлхидтэ тележурнал. 10.35 — Чебоксары хотодохи гэр байрын барилга тухай 11.05 — «Элүүр энхэ байлга». 11.50 — «Софья Ковалевская», 3-дахи сери. 13.00 — «К рабочим Европы и Америки» — баримтата фильм. (В. И. Ленинэй зохёолнууд тухай). 14.00 — «Пока бьется сердце» — Ленинградай Гүрэнэй А. С. Пушкинай нэрэмжэтэ драмын академическэ театрай фильм-зүжэг. 15.30 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 15.40 — Фильм-зүжэгэй үргэлжэлэл. 17.00 — «Амжалтын баярые хэн эдлээб». Политическэ шэнжэлэгшэ Г. В. Пряхин дамжуулгые хүтэлхэ. 17.55 — Уран шүлэгэй антологи. С. Городецкий. 18.15 — «Хани харилсаан». 18.45 — «Ан амитадай аймагта». 19.50 — «Матч состоится в любую погоду» — уран hайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 22.00 — «Время». 22.35 — «Субботын үдэшэлэн». Хүгжэмтэ Ленинград.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.30—Ритмическэ гимнастика. 10.00 — «Үглөөнэй почто» — хүгжэмтэ дамжуулга. 10.30 — «Манай се[...] Казахай ССР-эй [...] программа. 12.0[...] хэлхеэ холбоошо[...] 13.30 — «Твой сы[...] 4 серитэй уран h[...] льм. 1-дэхи сери.

Улаан-Үдэ. 14[...] хэлэнэй хэшээл. [...] раха гээшэ hонирх[...] — «Пионери» — ки[...]

Москва. 15.35 — [...] дай артист, ко[...] Эшпайн бүтээлнүү[...] 17.05 — «Марья-иск[...] уран hайханай фи[...] Поэт Н. Рубцовой [...] ябуулгада зорюул[...] шэ. 20.05 — Муль[...] 20.40 — Д. Герш[...] 21.00 — «Амгалан [...] багашуул!». 21.15 [...] аймаг». 22.00 — [...] «Александр [...] hайханай фильм[...]

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи, хоёрдохи, гурбадахи, дүрбэдэхи, табадахи ба зургаадахи хуудаhануудта. «1986—1990 онуудта болон 2000 он хүрэтэрхи үедэ СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд» — ТАСС-ай материал.

Долоодохи хуудаhанда. «1986—1990 онуудта болон 2000 он хүрэтэрхи үедэ СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд» тухай КПСС-эй XXVII съездын тогтоол. «Арад зомнай Эсэгэ оронойнгоо басагадые хүндэлэн ёhолно» — мартын 8-най hайндэртэ зорюулагдажа, Мо[illegible] ТАСС-ай ба АПН-эй корреспондентнүүдэй хилын саанаhаа эльгээhэн материалнуудай шэнжэлэл.

Наймадахи хуудаhанда. «Шэнжэлэл ба шүүмжэлэл». «Научна ёhоор шэнжэлгэ хэлгын [illegible] Д. Лубсановай статья. [illegible] — нютаг нютагай hонин. Телевиденин программа. Сонсохолнууд.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-63-86, советского строительства—2-64-36, культуры и быта—2-69-58, науки и школ—2-60-21, информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и сельскоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. Ленина 35. Н-003338. Заказ № 59. Индекс 04609.